ISSN 0333-1083

HELGÅDALS NYTT

UTGITT AV HELGÅDAL I.L.

10. ÅRGANG 1981 PRIS: KR. 35,–

737 SESONGER I SKOGEN

representerer disse 17 skogsveteranene fra Helgådalen til sammen. Bildet er tatt på Tinsvollen 4/10 1981. Sittende fra venstre: Harald Haugen, Ole Aakran, Halvor Nessemo (snart 99 år) og Tormod Skoknes. Stående fra venstre: John Tosteigan, Olaf Helmo, Arne Julnes, Olaf B. Kolstad, Trygve Helgås, Sverre Leirset, Wilhelm Bengtson, Olaf Helgås, Alf Åkervold, John Kr. Kulsli, Sverre Helmo, Jon Rydning og Einar Snekkermo.

Foto: Håvard Elnes.

FORORD

KJÆRE LESER

Vi kan igjen tilby deg nok et eksemplar av Helgådalsnytt, det tiende i rekken. Vi har tillatt oss å kalle årets utgave for et jubileumsnummer.

Redaksjonskomiteen har i disse 10 år stort sett bestått av de samme personer. Dette kan lede både våre trofaste lesere og oss i redaksjonskomiteen til ettertanke. Var Helgådal idrettslag for 10 år siden så framsynt at de klarte å plukke ut de absolutt beste personer blant sine medlemmer, eller er disse som fortsatt sitter i redaksjonen så egoistiske at de mener dette ikke kan gjøres bedre?

Vi i komiteen tror mest på det siste. Vi har flere ganger gjennom vår avis oppfordret våre lesere til å komme med kritikk. Vi har også fått en del reaksjoner, men «dessverre» er disse for det meste av positiv kritikk. Vi er særdeles mottakelige for det motsatte, og vi ville sette stor pris på om leserne ville gi oss et vink om ting som kunne vært annerledes, om emner vi ikke har tatt opp osv. osv.

Våre gjesteskribenter er fortsatt med oss. Noen har vært med i mange år, noe vi er særdeles takknemlige for. Vi har også i år gleden av å presentere et par nye. Dette gjør avisen mer interessant, og beviser at det er en viss interesse for tiltaket også utenfor vårt idrettslag.

Annonsørene er fortsatt med og støtter oss, og bidrar til at tiltaket får en viss økonomisk betydning for idrettslaget.

Årets utgave er for det meste tilegnet skogslivet i bygda, og vi håper at våre lesere finner et eller annet av interesse, noe som kan være verdt å bevare for kommende slekter.

Vi takker våre lesere, våre annonsører og våre bidragsytere for særdeles god hjelp og godt samarbeid i de årene som er gått, og uttrykker ønsket om en god jul og et riktig godt nytt år.

Med hilsen
REDAKSJONSKOMITEEN

REDAKSJONEN:

Lasse Johnson sen.
Håvard Elnes
Arnt Kjesbu
Johs. Overmo
Brit Ness

Trykk: Verdal Boktrykkeri

En takk

til Helgådals-Nytt fra Ragna Ottermo for at minne om mor og far og historien on Tverråholman er bevart.

* *

Red.kom. takker Ragna for gaven til Helgådals-Nytt.

TOPP UTVALG I KJØTT - FISK -

DELIKATESSE— OG DAGLIGVARER SELSKAPSMAT

Mato

Verdal Broderi og Moteforr. A/S

BRODERI — BARNETØY MOTEARTIKLER

Tlf. 78324

FORMANNEN HAR ORDET

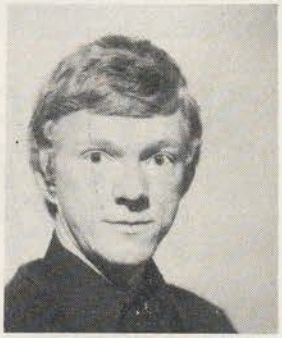

«Helgådals-Nytt» er her igjen. Det betyr at atter et år er gått, ennå et år er utslitt.

Det har vært et år med vanlig aktivitet i Helgådal i.l. En kan vel ikke si noe spesielt har skjedd, alt har gått i de før opptrukne spor.

Den idrettslige aktiviteten, som selvfølgelig er hovedsaken for et idrettslag, har gått bra. Våre skiløpere har hevdet seg bra som vanlig. Vi fikk også i år en kretsmester, Ingunn Leirset i klasse 10 år. Hun vant også sin klasse i Nessegaloppen. I friidrett har vi ftt et par Verdalsmestre og det ser ut som interessen for idrettsgrenen er stadig stigende. Dette forplikter oss til å ta et skippertak for å få friidrettsanlegget på Elneshøgda i brukbar stand. Interessesen for orientering ser ut til å holde seg. Og fotballen har rullet hele sommeren. A-laget tok en fin tredjeplass i serien.

På anleggssida er det også utført en del. Gressbanen er påkjørt jord, slettet og tilsådd. Lysløypa på Bjørstadhøgda er forbedret så den er blitt mer trygg for de minste løperne. Det er utført en del etterarbeid på klubbhuset. I sommer har vi for første gang hatt eget dusjanlegg. Så og si alt er utført på dugnad. Helgådalingene viser stadig at de ikke er umakredde når det gjelder idrettslaget.

Jeg har «sittet ved roret» i ett år. Det var med bange anelser jeg gikk til oppgaven. Jeg følte meg så altfor ung og «grønn». Men med den hjelp og støtte jeg har fått fra de andre i styret, som alle er mere rutinerte, har det humpet og gått. Jeg har ikke maktet å tilføre laget noe nytt, jeg har hatt nok med å forsøke å holde hjulene i gang. Før en har rutinen blir det slik for de fleste, tror jeg.

Men visse refleksjoner gjør en seg når en har hatt ansvaret en tid. Blir laget drevet på rette måten? Hva skal en legge brett på, masseidrett eller toppidrett? Hva tjener bygda best? Idrettslaget er i grunnen det som holder samfunnet her oppe sammen. Og der, tror jeg, det er masseidretten som skaper det gode miljøet en må si en har her. Laget har alltid forsøkt å skape tilbud både til aktive, mosjonister, unge og gamle. Og ikke minst den allsidige aktiviteten utenom idretten. Vi har vel små muligheter til å fostre idrettsstjerner. Men når det av og til dukker opp talenter, uansett gren, må laget selvfølgelig forsøke å hjelpe disse så godt som mulig.

Når dette leses har en ny overtatt jobben som formann i laget. Spesielle, personlige forhold gjør at jeg må trekke meg. Jeg vet ikke om jeg hadde gått på flere år heller. Og slett ikke om jeg har gjort arbeidet så pass at de andre hadde villet jeg skulle fortsette. Når jeg må slutte på denne måten blir dette et spørsmål jeg aldri får svar på. Men det kan igrunnen være det samme. Jeg har forsøkt å gjøre mitt beste, dermed er min samvittighet i orden.

Til slutt vil jeg takke alle sammen, og da spesielt de andre i styret, for ett godt og givende samarbeid. Og jeg ønsker den nye formannen lykke til. Håper han kan få utrettet mere enn hva jeg har gjort.

Kjell Gunnar Ottermo

SKOGBRUK
Historie og utvikling

Av Lasse Johnson

Skogen har i århundrer vært en verdifull ressurs og en stor arbeidsplass. Så tidlig som i vikingetiden hadde vi en betydelig eksport av rundvirke, og den industrielle utnyttelsen av tømmeret skriver seg helt fra år 1500, da sagbruksindustriens utbygging tok til for alvor. Avvirkningen i skogene fra denne tid økte så sterkt at myndighetene i 1688 innførte sagbruksprivilegier for å spare skogen og dermed unngå avskoging.

På bakgrunn av dette er det ganske merkelig at utviklingen i skogs-arbeideryrket så å si har stått stille helt frem til vår tid. Opprinnelig var det vel øksa som var hovedredskapen i skogsavvirkningen, men selv om de første øksene var av sten, må en vel kunne si at utviklingen frem til dagens ståløkser ikke er noe sensasjonelt fremskritt. Et så enkelt redskap som barkspaden ble først annerkjent langt ut i det 20. århundret. Saga har heller ikke gjennomgått noen revolusjonerende forandring. Riktig nok var det en fremgang da tomannssaga ble avløst av bogesagen og svansen, men prinsippet var stadig det samme. Vi vet at handbarking av tømmer utgjør ca. 40 % av hogstoperasjonen, men dette til tross er det først i de siste 15—20 år at barkingen er overtatt av barkemaskiner på industritomten.

For 30 år siden var en vanlig dagsprestasjon for en tømmerhogger med svans og barkespade 2—2,5 m³. I dag gjør en hogger med motorsag like lett 10 m³ pr. dagsverk.

Fremdriften av virket fra stubben til industriområdet har i alle år foregått ved hjelp av hest og fløting. Det er først etter annen verdenskrig at traktoren og tømmerbilen er kommet for fullt i de norske skoger. Dette er ikke ment som noen forkleinelse for skogshesten, til det har den tatt for mange harde tak i skogen, men det belyser tregheten i utviklingen i norsk skogbruk. Så kan en saktens spørre hva som er årsaken til den trege utviklingen innen skogbruket. Svaret må kanskje bli at vi nordboere er noe sendrektige og lite villige til å tilpasse oss nye metoder. Det har gått greit før og det er vel best at det er som det har vært.

En så enkel redskap som tømmersaksen hadde i sin tid svært vanskelig for å få innpass hos tømmerkjørerne. Det var mye enklere å hogge øksa i stokken for å dra i, selv om dette førte til betydelig kvalitets-forringelse av virket på grunn av sprekker i stokkene. Kjetting og bjønn kunne heller ikke godtaes sånn uten videre, da var det mye bedre å bruke pjakser å slå inn i stokkene.

I dag er vi i ferd med å revolusjonere skogsarbeidet. Øksa er en saga blått, svans forekommer overhodet ikke, barkingen er overtatt av svære barkemaskiner og traktoren har i det alt vesentligste overtatt hestens rolle. I bratt og uveisomt terreng har forlengst kabelkraner og forskjellige typer vinsjer overtatt.

Går vi enda et skritt videre, kan vi ta for oss de svære hogstmaskinene, som med enmannsbetjening og ved hjelp av spaker og datautstyr, foretar hele arbeidsoperasjonen for et helt arbeidslag på et minimum av tid.

Konklusjonen må bli at utviklingen innen skogsarbeideryrket fra 1500-tallet og frem til vår tid så og si har stått stille, mens det i løpet av de siste 20—30 årene har foregått en fantastisk utvikling som vi ennu ikke i dag vet avslutningen på.

Litt om

BENEVNELSER OG BRUK av SKOGSREDSKAPER

Av Johannes Overmo

Tegninger: Steinar Berg

Skogsarbeid med hest og håndredskap er snart en saga blott, og vi mener det kan være riktig å skissere og skrive ned forskjellige benevnelser som er i ferd med å gå i glemmeboka hos de fleste.

Navn og benevnelser som her er gjengitt er hentet fra Røesgrenda, ei lita grend som gjennom tidene har vært lite påvirket av ut- og innflytting. Dialekten her skulle derfor være nokså original helgådalsdialekt. Variasjoner kan forekomme fra grend til grend når det gjelder slike ord og uttrykk.

Motivet til en del av tegningene er hentet fra litteratur og kan i visse detaljer avvike fra det vi var vant med for 30 år siden.

GREIET

For å begynne forfra på hesten, starter vi opp med **beissle** (2), også kalt **haumele** (utt. med trykk på alle tre stavelsene). **Beissle** besto av **bætte** (3) av stål, **pannreima** (1), **nakkreima** og **hælsjreima.** En kjenner fra nyere tid 3 utgaver av **bætt: Stongbætte** var det eldste, **saksbætte** som ble brukt til særlig strie hester og det vanlige **bætte** med store ringer. Til ringene på **bætte** var **tauman** festet med en knute eller en (karabin-)krok.

Videre har vi **boggreitrea,** som var formet etter hestens hals. Disse ble holdt sammen av **nakkreima** (21), også kalt **ovanireima,** oventil og **brøstreima** (6) nedentil. I denne **brøstreima** var **greiklokka** festet med ei mindre reim. Det var påbudt å bruke bjelle på hesten i vinterhalvåret (14/10—14/4). På lettgreiet som ble brukt når en skulle kjøre finere doninger i bygda, var det oftest festet ei vakker **dombjell** til **nakkreima.** Innenfor **boggreitrea** var **puta** (5), som beskyttet hestens hals og bog fra gnagsår.

På lettgreiet var puta festet til **boggreitrea.** Denne puta var lettere og ikke så myk som **lausputa.**

Rett for hestens bog var **drottan** (7) festet rundt **boggreitrea.** Disse gikk vannrett bakover til **olringen** (8). Like bak hestens manke låg **sållå'n** (18). I gamle dager var denne gjort av tre, i senere tid av jern. **Sållå'n** skulle være fin, og var oftest beslått med messing e. l. Under **sållå'n** mot hestens rygg låg **bongan** (17). Oppe på **sållå'n** var det to ringer som **tauman** gikk gjennom. På endene av **sållå'n** var så **opphenga** (12) festet. Disse gikk ned til **olringen** og bar lasset oppe. Til **sållå'n** var også **bakola** (16) festet. Denne var splittet i to foran og bak, og **rompstykkje** som var innlagt med en taustump for at læret skulle bli bredere, ble tredd under **romptangen** på hesten. **Bakola** skulle hindre **sållå'n** å sige forover i utforbakke. Var det hard utforkjøring, bruktes i tillegg **bakgreie** (13). Dette gikk bak hestens lår og ble holdt oppe av **kryssreiman** (14) som gikk gjennom en **smøystol** (15) på bakola. **Bakgreie** var foran festet til **olringen** eller **ola,** delvis også direkte til **skåkja.** Til **olringen** var også **bukola** (9) festet. Denne gikk under hestens bryst like bak frambeina.

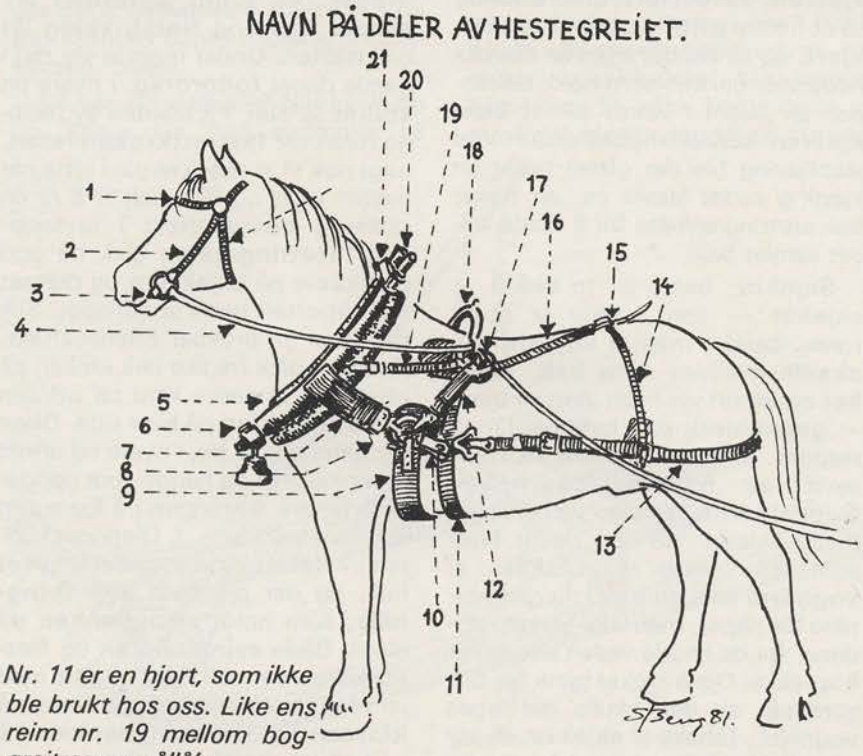

Nr. 11 er en hjort, som ikke ble brukt hos oss. Like ens reim nr. 19 mellom boggreitrea og sållå'n.

Så har vi en liten men vesentlig ting vi ikke skal glemme: **sållåstekka.** Denne hang oftest i ei tynn reim fra opphenget og ble tredd gjennom **auge** på **ola** etter at **skåkja** var satt på plass. **Sållåstekka** kunne være mer eller mindre forseggjort, en kan vel si at denne var det beste bevis på hvilken mennesketype eieren var.

«Nøyaktigkarene» gjorde seg mye for **sållåstekka.** mens de som ikke var så nøye på det syntes at bare det var en pinne som holdt **skåkja** på plass, så var det viktigste gjort.

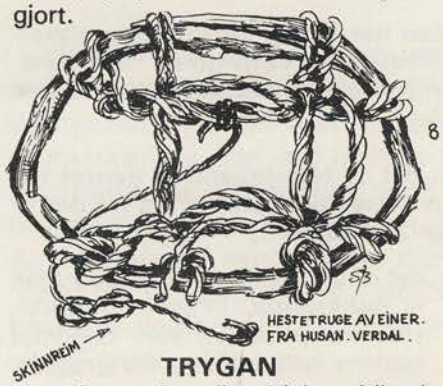

TRYGAN

var ofte nødvendige hjelpemidler i laus snø. Disse var gjort av en ring av gran, ca. 30 cm i diameter. I gamle dager var denne bundet sammen med **veddibainn,** i nyere tid av ståltråd. **Hestsko'n** måtte festes noe lenger bak enn vanlig, samtidig som den ble utvidet litt bak. Så ble **trygørjan** hektet over skoendene, mens ei lærreim over hoven foran holdt **tryga** på plass. Det ble oftest brukt kluter av strisekk mellom hoven og **tryga.** Da ble det varmere til hesten samtidig som **trygan** satt bedre fast.

Det var stor forskjell på hestene når det gjaldt evnen til å gå på **tryger.**

TORNISTERET

Om hesten skulle være i form, måtte den «hagerstillas» (fores med havre). Minst to, helst tre timer før de skulle kjøre ut om morgenen skulle hesten fores, så kjøreren kunne ikke ligge å dra seg helt til han skulle ut om morgenen.

Om dagen når de var ute, hadde de med havre i en liten strisekk, også kalt **tornister.** Denne fikk så hesten stikke mulen ned i når det var en pause. **Tornisteret** ble knytt fast med et snøre over nakken på hesten, det samme snøret som **tornisteret** ble knytt sammen med under transporten. **Tornisteret** gjorde at ingenting av havren gikk til spille.

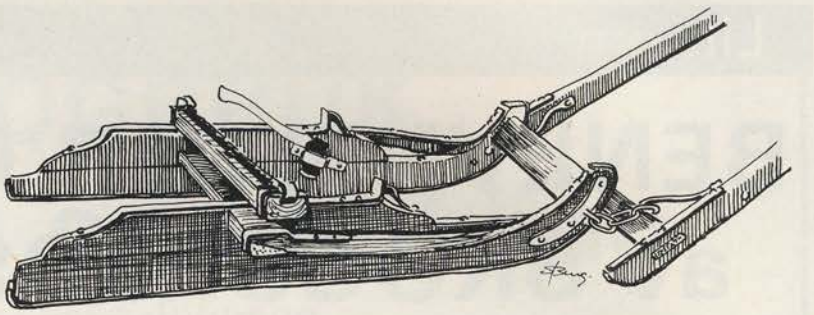

Støtting.

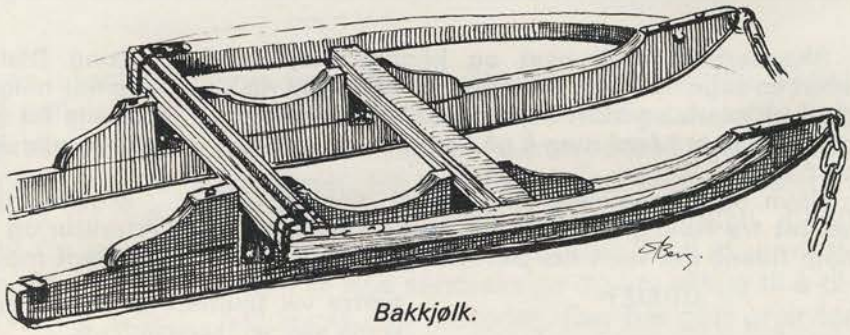

Bakkjølk.

KJØREDONINGEN

Til transport av tømmer vinters tid ble brukt en hestdoning som besto av **skjeker, støtting** og **bakkjølk.** Når det bar bratt utover ble **bakkjølken** ikke brukt. Var utforkjøringen mellom flate partier og delvis motbakke ble det brukt **rest,** dvs. en eller to kjettinger som ble festet rundt meien(e) på **bakkjølken.** Var det først bratt utfor og så et flatere parti, ble det først **slepkjørt,** og så var det laget en «bukk» nedunder bakken som holdt bakenden av lasset i været slik at **bakkjølken** kunne smettes under. Ved slepkjøring ble det oftest brukt en kjetting rundt lasset ca. en meter bak støttinglenkene for å holde lasset samlet bak.

Skjekra besto av to **skåki** — **skjeker** — som hadde et **auge** foran, beslått med et **augjarn,** og **aksøle mellom dem bak. Skjeker** og **aksøl** var helst gjort av bjørk — **gagnsbjørk** som hver gård med respekt for seg selv skulle ha massevis av liggende på hellen. **Gagnsbjørka** skulle være mest mulig kvistfri. Så såg de ut biter som ville passe til ei **skåk,** ei **vognarm** eller en **mei,** og disse bitene ble rispet, men ikke helt ut i endene, for da hadde veden lettere for å sprekke. Også kroket bjørk ble tatt vare på, av den skulle det lages vognhjul. Tilbake til **skjekra,** så var **aksøle** beslått med jern både under og over. **Speinnaran** gjorde **skjekra** mer stødig. Under hver skåk på bakenden var **skåksponan.** Delvis var det to spona under hver, men oftest en. Til **aksøle** ca. 3 tommer innenfor **skåkja** på hver side var **fastrettlykkjan** festet.

STØTTINGEN

var gjort av to meier av bjørk, og på disse bakover var **klossan** plassert. **Meian** ble holdt sammen av **aksøle** foran og **fløtstokkjen** litt bak midten. Under meiene var det i gamle dager **tonordrag,** i nyere tid **steinn** av stål. På utsiden av meiene foran var **fastrettkrokan** festet, høgt nok til at **skjekra** var i lufta når hesten drog og lågt nok til å få en skikkelig bremseeffekt i unnakjøring. **Støttingmeian** gikk da opp på **aksøle** på **skjekråm** og presset **skåksponan** ned i underlaget. Slik fikk man en brukbar bremseeffekt. **Åmeian** gikk fra like bak kroken på meien og til nedre kant på utsiden av **fløtstokkjen** på hver side. Disse var gammelt av tre, i nyere tid oftest av vinkeljarn, og hadde som oppgave å hindre støttingen i å kjøre seg fast mot stubber o. l. Gjennom midten av **fløtstokkjen** var det boret et hull, og der gjennom gikk **svingnåla,** som holdt **svingbanken** på plass. Både **svingbanken** og **fløtstokkjen** var skikkelig beslått med jarn for å holde. Sperringer foran på **klossan** hindret **svingbanken** i å gå helt rundt. På **svingbanken** var

det en kam eller mange pigger som skulle holde **botnfloa** på plass. Så var **støttinglenkan** festet til hver ende av **svingbanken.** Disse ble etter ca. 1915—1920 strammet med en **bjønn.** Det kunne være forskjellig utforming på **bjønnom,** men hovedsaken var at **lenkan reinnt** godt når en skulle stramme. Før den tid ble det brukt **snila** av jarn, som ble slått gjennom lenkan og ned i stokkene. En spesiell **låsspil** var oftest festet til enden på den ene lenka, den var formet slik at den presset ut og strammet lenkene. På innsiden av venstre mei ca. 20 cm foran **svingbanken** var det en **øksholdar.**

BAKKJØLKEN

var gjort av to nokså lange meier som ikke var så mye bøyd på fremenden som **støttingmeian.** De ble holdt sammen av **fremmer** og **baker fløtstokkjen. Baker fløtstokkjen** var sværest og høyest, det var den lasset låg på. Det var **åmeia** på **bakkjølken** like ens som på **støttingen,** det vil si den var festet foran på meien og i sida under begge **fløtstokkan.** I fremre ende av **meian** var **dragkjettingan** festet. Disse var enten gjort som ei grime som ble festet til **fløtstokkjen** på **støttingen,** eller av to **krysskjettinga** som ble fastgjort til **støttinglenkan** ved hjelp av en krok eller spile. På svingete veg var dette systemet å foretrekke da **bakkjølken** fulgte sporene til **støttingen** bedre.

Så var det **lenka** på **bakkjølken** og. Disse ble ikke strammet så hardt som **støttinglenkan,** lasset måtte få le seg litt.

Lasse Johnson senior og Tormod Skoknes sammen med gamle skogsredskaper.

SLØYNNTÅGGÅDONINGEN

Til sommerbruk hadde de et lettere sett som besto av lette **skjeker** uten **speinnara** og en lett **støtting. Sløynntåggå'n** var festet midt på **aksøle** og besto av en liten ring og så ei lengre avlang lykkje, ofte med en liten krok i bakenden. Til midten av **aksøle** på **støttingen** var det montert ei rund lykkje. Så ble den avlange lykkja på **skjekråm** smettet nedenfra gjennom den runde lykkja på **støttingen,** og et trestykke, **skakkeltre,** ble smettet igjennom. Et hakk holdt dette på plass. På **sløynntåggåstøttingen,** også kalt **rømmstøttingen,** var det ingen **åmeia. Fløtstokkjen** gikk bare såvidt utom meien på hver side. Og det var ingen **svingbank. Lenkan** var her festet midt på fløtstokkjen, og da denne var slett, uten pigger eller kam, kunne lasset le seg i svingene.

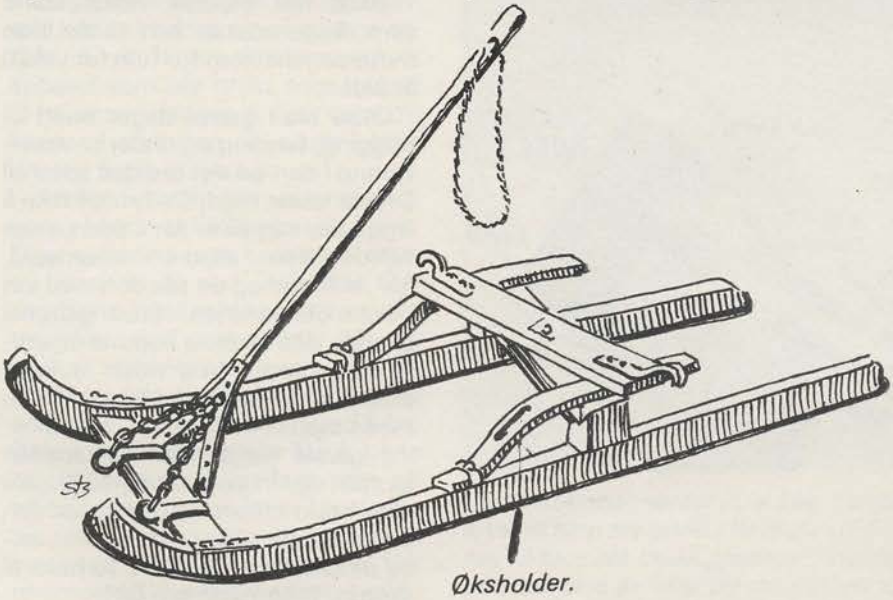

Øksholder.

Håndstøtting.

HANDSTØTTINGEN

I gamle dager var det ikke mange som hadde hest, og da var det å bruke handmakt også i tømmerskogen.

Var det bare utfor og ikke altfor langt til lunningsplassen, brukte de å «reinn'» tømmeret, dvs. stokkene gled eller rullet nedover. Også i forbindelse med hestkjøring var det ofte med en person som samlet tømmeret ved vegen. Han ble kalt «lauskar» eller «broslar», arbeidet hans hette brosling.

Handstøttingen var naturligvis mindre og lettere enn heststøttingen. Unntatt da når det gjaldt kjempekarer som Bertel Skoknesset. De dro i en ca. 2 meter lang staur, som foran hadde ei stropp til å ta om aksla og dra lasset med. Bak var den festet til aksøle på støttingen med et vidjebånd, i nyere tid tau eller kjetting.

Når det bar bratt utfor, gikk kjøreren ved siden av framenden på lasset med ei arm over lasset og med trekkstauren i den andre handa. Med denne skulle de både styre lasset og bremse. Ufarlig var det ikke, det var om å være «snedig» og stø på foten. Skulle de over en kneik, var det om å være snar til å løpe

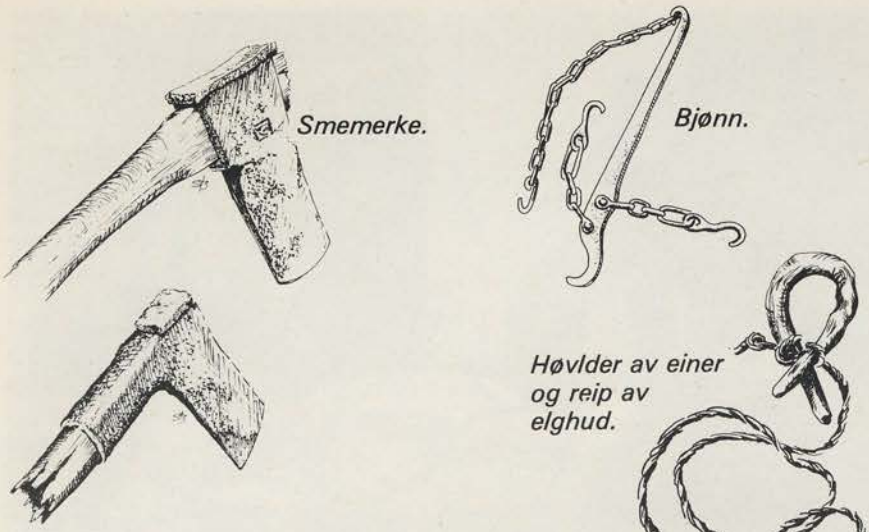

Gamle skogsøkser i samlingen på Verdal museum.

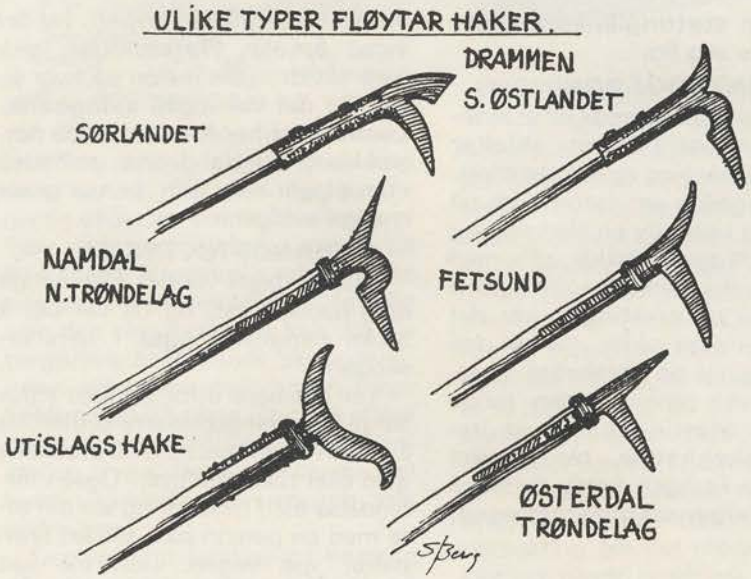

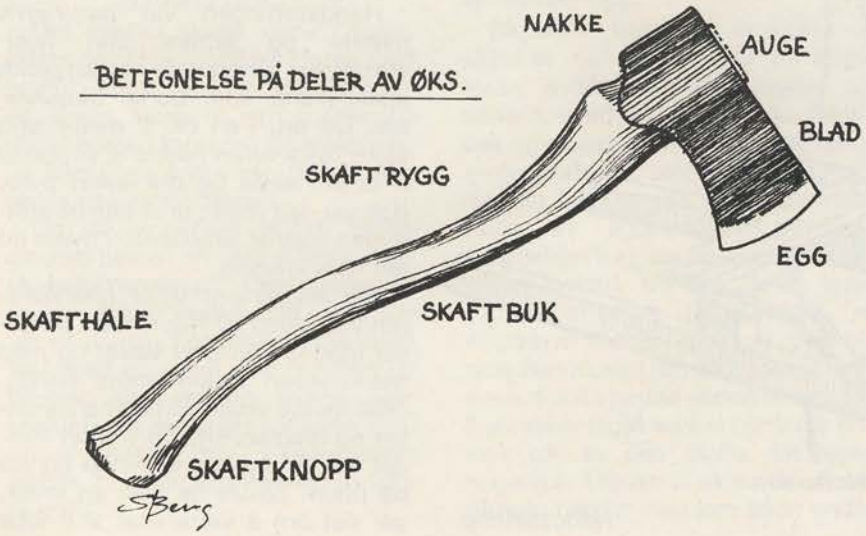

fram og dra før lasset mista for mye av farten.

I nyere tid ble trekkstauren delvis erstattet av **skjeker** med **fastrettlykkja**. Dette gav bedre styring. Da pleide de å stå i **skjekråm** foran lasset i utforbakkene, så snøen sprutet rundt lervlabbene. Et skikkelig brøl oppe på bakken skulle varsle andre slik at de fikk ha seg av vegen. Å stoppe var det ikke snakk om å klare, en måtte være godt fornøgd hvis en klarte å holde lasset på vegen. Når de kom til ei flate eller en motbakke, var det om å gjøre å «slå om» i rett tid. Gjorde de det for tidlig, kunne de gå klar før lasset igjen var i siget utfor, slo de om for sent mistet lasset farten og kunne være tungt å dra videre.

HÅNDREDSKAPER

Det eldste av alle skogsredskaper vi kjenner til er øksa, som har en like gammel historie som tømmerdrifta. En kan vel si at tømmerdrifta begynte når menneskene tok til å bygge seg hus og gjerde inn disse. På våre kanter påstår ekspertene at dette skjedde rundt begynnelsen av vår tidsregning. Før den tid bodde folk i huler.

Uthuling av trestammer til båter foregikk nok langt tidligere og kan kanskje kalles tømmerdriftens spedeste begynnelse, men vi holder oss til skikken med å bygge hus. Såvidt vi vet var flintøksa eneste skogsredskap på den tid.

Den første «revolusjon» på skogsredskapens område kom ca. år 300 e. Kr., da jernøksa gjorde sitt inntog.

Øksa har deretter holdt stand som skogsredskap helt til de lette motorsagene kom for fullt for vel 20 år siden.

Øksa ble i gamle dager brukt til hugging, lunning og under tømmerkjøring i den tid det bruktes spiler til å feste lasset med. De brukte ikke å legge ifra seg øksa før i tiden, men hadde den alltid i nærheten, når de åt ute og de tok den med inn i koia om kvelden. Etter gammel overtro ville tussene komme og «reis med bætti» hvis noen la igjen øksa. Og da nyttet det ikke å få den kvass mer.

I gamle dager, før barkspaden gjorde sitt inntog rundt 1920, ble øksa brukt til barking, og da var den «skjefta meir uinn», det vil si at selve øksa ikke stod 90° i forhold til skaftet, men nærmere 60°.

Barkspaden ble mottatt med re-

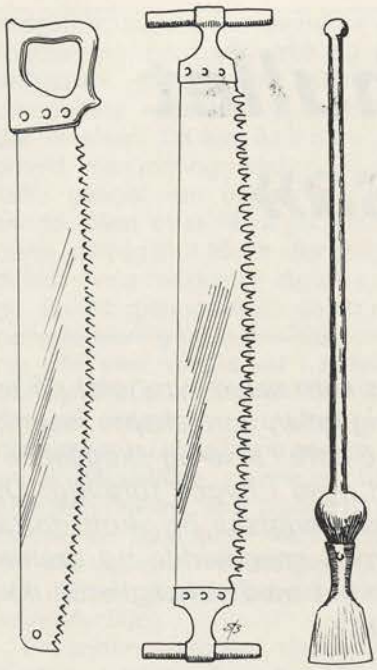

Tomannssag.
Tigersvans. *Barkspade.*

servasjon blant skogsfolk den første tiden, det samme gjorde tømmersaksa da den kom først på dette århundre. Også til dette bruk sverget de gamle veteranene til øksa.

Saga har også en gammel historie idet den fantes som redskap på de gamle vikingeskip. Men særlig utbredt kunne den ikke være, for P. Chr. Asbjørnsen anbefaler i 1850-årene skogsfolk å bruke sag til felling av trær. Dette skulle vise at det fremdeles dengang var nokså vanlig å bruke øks også til felling. For omlag 100 år siden og senere var dobbelsaga mest vanlig til felling, svansen kom til heder og verdighet senere. Ei tid fantes det dessuten et apparat som ble brukt som hjelper til sageren, det var ei fjær som ble festet til stammen og skulle hjelpe til med å drive svansen.

Andre hjelpemidler tømmerhuggeren hadde var målestav og klave. Etter at barkspaden kom ble skaftet av denne brukt som målestav. Klaven besto i gamle dager bare av en trevinkel med avmerking på det lengste stykket.

Når de var uheldig å feill oppi et annet tre, var veinnhakan god å ha. Delvis ble denne brukt for å bryte laus stokker som satt fast, men oftest ble det da brukt ei handspik, dvs. ei lite gran eller en topp som var øksa flat på sværenden. Var tømmerstokken frosset fast, brukte de å skreillslå med økshammeren.

Einar Snekkermo og hesten «Lars».

Lasse Johnson senior (t. v.) og Tormod Skoknes viser her av en «bindingsløysar» som ble brukt i fløtingen til å løyse opp «bindingsstokker». Et svært tau (il-tau) ble tredd gjennom ringene og festet med knuter, så gikk noen på hver side av elva og der det var en «bindingsstokk» ble kroken senket ned og hektet fast i stokken, slik at de kunne slite den laus.

Stordrifta i Sunnihullet og «Stor-Bengtsa»

Av Håvard Elnes

Øst for Fiskløsningen i Malsådalen ligger Sunnihullet, men også i bygda forøvrig. Og hård hånd over sine livsfriske og uberegnelige landsmenn vinteren 1914—15, i et miljø av beinhard realisme, men også i glede og romantikk.

«Stor Bengtsa», en kjempe i ordets rette betydning, huskes som selve symbolet på en livsfrisk og renhårig rallar, som skapte respekt og beundring, ikke bare i koia og skogåsene i Sunnuhullet, men også i bygda forøvrig. Og historien om «Stor Bengtsa» og skogsdrifta, er skogshistorie med spennvidde og dramatikk, der enhver likhet med virkeligheten ikke er noen tilfeldighet.

I høst var vi på åstedsbefaring til Sunnihullet der koie og stall er gått tilbake til jorden. En hestesko og rester av vedovnen stikker opp på den gresskledde sletta, som tause vitner fra den tid da «Stor Bengtsa» vandret her bred og mektig - - -

Her i Sunnihullet, en trang og dyp skogdal med mystikk og bjønnhistorier fra en fjern og ukjent seterdrift, var det at storskogen kalte på krefter og ungdom til stordrifta i 1914—15.

Hit kom svenske skogskarer, som var frelst til ekte skogskost med flesk og sterk kaffi og tett med snus i underleppa, og levde det ensformige skogmannsliv i lag med 30—40 andre skogskarer, som delte både sorger og gleder i koia og skogåsene, der lite var ditt og mitt. Her arbeidet de seg trøtte, her sov de seg kvile og her spiste de seg mette, ikke rart at de enkelte ganger reiste til bygda og sivilisasjonen for å få innfridd sine ungdommelige drømmer og lyster. Når enkelte festet og drakk seg fra sans og samling, fødes ofte det ryktet i bygdefolkets bevissthet om at alle i Sunnidalskoia var uberegnelige villmenn, selv om mange var trivelige skogsfolk. Og med bakgrunn i slike historier var det at Elisabeth Green bad Gud om hjelp og beskyttelse da Lasse, hennes sønn, søkte arbeid i Sunnihullet som lauskar og brosler. Men «Lass», som var jordnær og realistisk, hadde lita tru på at vår Herre fann trivsel i Sunnihullet.

For de mange som var i Sunnihullet den vinteren, ble ikke resultatet som ventet. De aller fleste reiste tilbake like fattige som de kom. Noen med rike og noen med dårlige minner fra den tid de «slusket» i Helgådalen. Håpløst slit i en overmektig natur og mange uheldige omstendigheter forårsaket en mislykket drift.

Fra Sverige var de fleste, og de kom med Bengtsson og Carlsson fra gruveanlegget i Gjersviken og til Helgådalen. De var unge og tildels sterke menn som tok arbeid hvor det var å finne, alltid av det groveste og den tyngste sorten, i skogen eller på anlegg. Det var sesongbetonte yrker som gav skogsarbeideren og anleggsarbeideren et nomadepreg. Om sommeren hakke og feisel, om vinteren skogsarbeid med øks og sag. Sjelden var de lenge i samme arbeid, omstreifertilværelsen hadde gjort dem rastløse, heim og familie var ukjente begrep for de fleste. Deres liv var fra den ene skogsdrifta til den andre, fra nye koier til en annen, nye skogslier, nye mennesker og nye sjefer, slik var livsrytmen for de fleste som kom til drifta i Sunnihullet.

Ikke alle var mors beste barn. Et langt liv i skogen og på anlegg gav krefter det stod respekt av, og det var ikke til å undres over at de fleste ønsket å stå på god fot med slike karer. Men det må også nevnes at mange var pålitelige og sterke

T. v. Lasse Larsson med storhingsten «Bismark» og «Stor Bengtsa» med «Olle» og «Bulle».

Foto: O. Snekkermo 1915.

skogsfolk, som på mange måter var foregangsmenn i sitt yrke og sin driftsmåte. Mange ekte rallare og omstreifere «besøkte» Sunnihullet den vinteren. De bad ikke bare om arbeid, men mat og redskap, og enkelte ganger om penger på forskudd. Men etter få dager var de borte, på veg mot Mokk eller Helgådalen, mens redskapen låg att i teiga. En slik gjennomtrekk ga en naturlig forklaring på at ca. 100 personer mer eller mindre var i arbeid i Sunnuhullet den vinteren. Grunnen til at det i disse årene ble svingt så mange økser i skogåsene som grenser til Helgådalen, er mange. Stor oppgang i trelast, stor tilgang på arbeidskraft, ikke minst fra Sverige, der det var enda vanskeligere tider enn i Norge, med lite arbeid og stor standsforskjell.

En annen historie i denne forbindelse var skogforvalter Morten Moens ønske om å tilføre bygda fremmed arbeidskraft i den hensikt å lære helgådalingene å arbeide riktig og rasjonelt i skogen. En slik historie hadde selvfølgelig lite med virkeligheten å gjøre, men den var tung å fordøye for gamle skogsfolk i Helgådalen.

Stordrifta i Sunnihullet var en av flere store skogsdrifter i en tidsperiode som i Værdalsbrukets historie nevnes som drivartida. En tid med stor tilgang på fremmede folk til bygda.

Når eldre folk i Helgådalen forteller om drifta i Sunnihullet, nevnes aldri den mengde med tømmer som kom fram til Skjækra den vinteren, heller ikke driftsmåten generelt, for alt dette er glemt. Men det som huskes, det er de mange og særpregede personlighetene som levde det ensformige skogslivet i koia, og

Fra åstedsbefaring i Sunnihullet 1981.
Johs. Overmo og Jon Tosteigan med ovnsdør og hestesko, de eneste rester etter svenskene på koietomta.

som ofte besøkte bygda i festlig ærend, og skapte historier og fortellinger som fortsatt er levende. Og sentralt i dette bildet stod driverne i Sunnihullet fram, «Stor Bengtsa» og Johan Viktor Carlsson.

«Stor Bengtsa»

Bengtsson var en stor og kraftig kar, sterk og hard, men spenstig og rask, sin store kroppsbygning tatt i betraktning. Framoverbøyd gikk han gjennom de fleste koiedører, og dårlig golvplanke gav ofte etter når han steg inn. Det fortelles at gjennom gullringen på hans kreftige neve, gikk en tokroners mynt.

Slike historier må en selvfølgelig ta med en klype salt, men at «Stor Bengtsa» var overlag stor og kraftig, det hersker det ingen tvil om. Da han var i Sunnihullet var han mellom 40 og 50 år gammel, gift og hadde to døtre. Kona Brita og datteren Gerda var med som kokker. Som tidligere nevnt var Bengtsson ansvarlig driver i lag med Carlsson.

Deres ansvars- og arbeidsområde var likt fordelt med like mange hester, hoggere, broslere m. m., som delte seg i to kokkelag i hver sin etasje i koia. Mens Carlsson var kjørkar og deltok ute i felten, var Bengtsson administratoren som reparerte redskap og kjøretøy og sørget for innkjøp av mat og alt annet nødvendig utstyr. Ut på vinteren ble det store motsetningsforhold mellom Bengtsson og Carlsson. En tildels mislykket drift med store økonomiske problemer var årsaken til at vennskap og samarbeid slo sprekker. Og i påsken det året, da de feiret høytiden i lag, abdiserte Carlsson, etter en lang og hard konfrontasjon i stallen på Åkran. Etter den tid drog de aldri i lag på samme beite.

I det daglige var «Stor Bengtsa» en grei og rettskaffen kar. Men han gav ofte uttrykk for hat og forbannelse over det «jäcla» bondelandet der øst, der forholdene var langt vanskeligere enn i Norge. Men i festlig lag, der brennevinet gjorde ham varm, dukket det ofte opp et lite torp i erindringen, hans barndomshjem, der de spiste grøt morgen, middag og kveld. Og i slike stunder kunne han rose sin hjembygd og synge de vakreste sanger om sitt hjemland. For «Stor Bengtsa» kunne både elske og hate. Sist på våren i 1915 reiste han for siste gang fra Helgådalen. Hvor han da reiste med sin familie og sine hester Bismark, Olle og Bulle, er for oss ukjent, men i følge eldre folk i Helgådalen døde «Stor Bengtsa» i spanska i 1918.

Rester etter tømmervegen opp halla fra Fiskløsningen. («Fiskløsningshalla».)

Johan Viktor Carlsson, (1859—1936), en av driverne i Sunnihullet.

«Gamle Carlsson»

Johan Viktor Carlsson (1859—1936) var den andre driveren i Sunnihullet som i følge Værdalsbrukets regnskaps bøker fra den tid var den mest produktive.

Han var født i Hallsberg ved Örebro, men hans oppvekst og ungdom er for etterslekten ukjent. Ukjent er det også når han kom til Hägenås og ble gårdeier og bonde. Der levde han mange gode år i lag med kona Nikolava Karlsdatter (1859—1952) og deres fem barn. Det er i denne tidsperioden (rundt 1910) ar han i flere år kjørte handelsvarer for grossister mellom Østersund og Strømsund, en transport som ble avviklet da innenlandsbanen (jernbanen) ble bygd. Etter den tid søkte Carlsson andre veger for sine hester og kjørekarer, og kom da til den andre siden av grensen og til nye oppdrag i Grong, Gjersviken og Sunnihullet. I Gjersviken møtte han «Stor Bengtsa», og der føddes tanken om samarbeid og vennskap til felles beste for to ulike personer, både i vekst og sinn. For Carlsson var en stillfarende og arbeidsvillig kar som levde for hester og kjøreredskap, og som i Helgådalen huskes som «Gamle Carlsson».

Gustav «Kalle» Carlsson fra Dalarna, som kom med «Stor Bengtsa» og ble kjørekar og svigersønn til Carlsson.

Til Sunnihullet var datteren Ada med som kokke og sønnen Karl Oskar som hogger. Han var da 18 år gammel. Etter avsluttet drift i Sunnihullet fortsatte Johan V. Carlsson som kjørekar for Værdalsbruket og ble boende i bygda til våren 1916, i følge Værdalsbrukets regnskapsbøker. For i mars 1916 har han utført følgende kjøreoppdrag: 1429 kg høy fra Holmen til Brattåsen for kr. 42,87 og 20 kg proviant til Juldalen for kr. 1,—. At han i 1918 kjørte maskiner (kompressorer) til Malså gruver, forteller at han i årene etter Sunnihulldrifta hadde mange ulike kjøreoppdrag i bygda. Det er fra denne transporten det fortelles at han kjørte et lass på over 2000 kg med «Stor-Brunen» og firehjulsvognen.

Ada Maria Kristina Carlsson, datter av Johan Viktor Carlsson.

Etter sitt opphold i Verdal reiste Carlsson til Snåsa og tok kjøreoppdrag i forbindelse med bygging av jernbanen i lag med blant andre Karl Oskar, som senere ble gift og bosatt på Jørstad. Når han kom tilbake til Verdal og Tinden er for oss ukjent, men der bygde han seg hus og ble bofast. Han døde i 1936.

Ada — Gustav.

Det var i Sunnihullet at Ada møtte Gustav Carlson som hun senere giftet seg med. Vielsen fant sted om høsten og ved juletider det året kom den første-fødde til verden, som et levende bevis på at glede og kjærlighet bar frukter også i Sunnihullet.

Etter den tid levde Ada og Gustav en omflakkende tilværelse, han som anleggsarbeider og hun som kokke, både i Meråker, Snåsa og Grong før de kom tilbake til Verdal.

Til etterslekten fortalte de lite fra Sunnihullet, men de bekreftet at Ada's far, «Gamle Carlsson», tapte både penger og utstyr på drifta.

Ellers fortelles det om den gangen da Carlsson var heim til Sverige og hentet Ada og Karl Oskar i lag med et trettitalls svenske skogskarer som festet og drakk og fikk togreisen til Verdal avsluttet i Levanger - - -.

Carlsson og familien ventet på Øra, og ett døgn forsinket kom de til Sunnihullet.

Gamle folk i Helgådalen, som Harald Haugen, minnes enda den høstdagen da Bengtsson og Carlsson kom kjørende til bygda med flyttelass. Det var en imponerende karavane som vakte behørlig oppsikt og beundring. To store firehjulsvogner kjørte i spissen for flere hester med vogner som fraktet redskap, mannskap og annet nødvendig utstyr. Hestredskapen til svenskene imponerte gamle kjørekarer i bygda, selv om de stilte seg skeptiske til bruken av slikt redskap i skogåsene rundt Sunnihullet og basvegen til Skjækra. Og tidlig i driften fikk svenskene erfare at redskapen de brukte passet best på de store sjøene i Jämtland. Som tidligere nevnt fikk ikke Bengtsson og Carlsson full utnyttelse av de store ressurser de hadde til rådighet, og dermed en lite effektiv drift. Både hester og mannskap ble brukt til andre oppdrag, som i normale skogsdrifter var uhørt og unødvendig. En tenker da på den lange basvegen, eller hovedvegen fra halla ved Fiskløsningen og ned til Breivasshullet ved Skjækra som delvis ble islagt, så «Stor Brunen» til Carlsson fikk utnytte sine krefter og store «doninger» på hardt og iset underlag. Å lage en isveg, og senere vedlikeholde den, var arbeidskrevende. Vatnet de brukte til isleggingen ble kjørt i båt fra Fiskløsningen og Ørtugentjønna, der brøyting var også em nødvendighet etter snøfall. Det er i denne forbindelse at «Pessmaurjämten» fikk sitt navn. Det er på grunn av sin underlige arbeidsoppgave med å strø barnel fra maurtuer i de bratteste partier av isvegen.

Åkran våren 1915.

Fra v.: Ole Julnes, Ole Aakran, Johan Jønsson, Ole Skjækermo, Sander Nilsson, Aleksander Engås, Viktor Jønsson, Nestor Jønsson, Gerda Bengtsson (datter av «Stor Bengtsa»), Inga Bjartan, Ingeborg Anna Aakran Aagesen, Einar Åkran, Marie Skjækermo og Inger Overnesset.
Sittende foran: Brita Bengtsson (kona til «Stor Bengtsa»), Beret Marta Aakran, Petra Aakran og Johanne Moe.
Foto: O. Snekkermo.

Fra skogåsene i Sunnidalen ble tømmeret kjørt ned til Fiskløsningen og lunnet. Da «Fiskløsningshalla» skapte problemer under vanskelige føreforhold, ble en god del av tømmeret kjørt opp til Finnmyra med lettere doninger før den videre transport til Skjækra.

På basvegen gikk «Stor Brunen» til Carlsson og storhingsten til Bengtsson i fast rute. Der kjørte Sander Nilsson med «Stor Brunen» og Lasse Larsson med storhingsten «Bismark», og begge hadde hester som drog store lass opp «Fiskløsningshalla» når vegforholdene var gode. Lasse Larsson hadde alltid sveipa i beredskap, både på kjøreoppdrag og ved stell og foring i stallen, for «Bismark» var en «on og følkful hest», som bare han kunne behandle og kjøre. Som tidligere nevnt var Lasse Green i Sunnihullet som løskar og brosler, og han har fortalt at Sander Nilsson en kveld hadde tjuefire tømmerstokker på et lass som «Stor Brunen» drog opp «Fiskløsningshalla» (uten problemer), og det var et lass som Lasse mente var godt over fem kubikk stort. Men så var «Stor Brunen» en ardennerhest som drog enorme lass og var muligens den største og sterkeste hest som noen gang har vandret med støtting og kjelke i Værdalsbrukets skoger. Om «Stor Brunen» er det også å fortelle at han var så høg at han måtte ned på kne for å beite. Det er bekreftet av mange i Helgådalen.

Kjøredoningene som svenskene brukte, både lunningsdoningene («slakadoninga») og støttingsettet («bokk og geit») der svingbanken var over to meter brei, var, sammenlignet med helgådalingenes kjøreredskap, unormalt store. Og av den grunn fikk de aldri utnyttet kjøreredskapen i Sunnihullet som på de flate og isete vegene rundt innsjøene heime i Sverige, der de kjørte «dobbellass» med et lass på «tverra», som de sa.

Sunnidalsvegen ned Sunnidalen fikk ut på vinteren stor slitasje med djupe staup og domper, som skapte store problemer under tømmertransporten ned til Skjækra. Problemet taklet svenskene med å kjøre mange lass med tømmer som de kappet og la i de verste hull og domper, og med det fikk de en tømmerveg med lite vedlikehold. Restene etter tømmerstokkene eller kavelbruene i Sunnidalen er synlige den dag i dag. At Værdalsbruket, og ikke minst skogvokter Oskar Figenschou, kunne godta en slik framgangsmåte og forvaltning av tømmeret uten å gripe inn er uforståelig, men det hadde sin naturlige forklaring, for det var K. O. Sagvold som hadde tilsynet med drifta i Sunnihullet på det tidspunktet. Og det har igjen sin bakgrunn i følgende historie:

Som kjent besøkte Figenschou svenskene i Sunnihullet og ble på ingen måte fornøyd med tingenes tilstand. Figenschou, som var en perfekt funksjonær, ønsket blant annet at hoggerne skulle «kolle» tømmerstokkene mere. Men en slik ordre eller irettsettelse, falt dessverre ikke i god jord i Sunnihullet. Og for å markere et eksempel til etterfølgelse, så kastet en av svenskene øksa etter skogvokteren - - -.

Etter en slik mottakelse ønsket Figenschou at K. O. Sagvold skulle ha tilsynet med Sunnihulldrifta, — og som han sa: ta seg av disse karene som var litt skarpe av seg.

Det fortelles at K. O. Sagvold kom godt fra sitt spesialoppdrag.

Om det var da at Figenschou oppfordret en svensk hogger til å bruke målstong eller «skant», (som Figenschou sa), er ikke bekreftet. Men svensken, som var lite samarbeidsvillig, bad Figenschou dra til en bestemt plass med hele målstonga. For han brukte til mål «tre skritt og et sju jævla langt hopp», som i følge svensken tilsvarte det rette antall fot, som var målet for riktig kapping.

Svenskene i Sunnihullet hadde mest forbindelse med folket på Åkran, og derfor er det naturlig at

både Petra og Ole Aakran og Einar Åkran kan fortelle det meste rundt drifta i Sunnihullet. For det meste ble leia innover Skjækerdalen brukt for å komme til Sunnihullet, og av den grunn ble Åkran med sin beliggenhet den naturligste plassen for det daglige samkvem. På Åkran var det losji å få til alle døgnets tider, der kjøpte de en god del mat, mest melk, men også kjøtt og flesk. Der vasket Beret Marta deres klær, og der skapte de både sorger og gleder, ikke minst for den alltid imøtekommende og respekterte vert, Elias Aakran. Petra Aakran husker godt de mange som overnattet i barndomshjemmet den vinteren. Sander Nilsson (Nilsa) er en av skogskarene hun minnest med glede. Han var i Sunnihullet under hele drifta. Senere var han med i løyfta både i Skjækra og Helgåa den våren, og reiste ikke fra Åkran og Helgådalen før langt ut på sommeren.

Brødrene Jonsson ((Jønsa), Johan, Viktor og Nestor, minnes hun også med glede. De var «stramme» og trivelige herrer som ofte var på besøk, og som hadde finklærne hengende på Åkran. Da Johan reiste, ga han Petra sin paraply, en sjelden gave den tid, som hun selvfølgelig har bevart. En annen svenske som Petra minnes var «Sønger Jämten», eller Kalle Nilsson. Han var en mester til å bruke barkespaden, og i følge gamle skogsfolk i bygda var han en av de første som brukte slikt redskap i Værdalsbrukets skoger, med andre ord en liten pioner og foregangsmann. Petra minnes også den kvelden Olaf Varslott kom med «Stor Johansen» i sleden til Åkran, mere død enn levende etter storslagsmålet i «Bregn» i Vuku. Den kvelden markerte «Stor Bengtsa» sin styrke og posisjon. Forløpet til slagsmålet er uklart, men det fortelles at «Stor Bengtsa» slo flat en sinkbøtte over ryggen til «Stor Johansen» for å roe han ned. Da det ikke virket, tok han grimkjettingen og slo løs - - -. «Stor Johansen» låg i sleden og bar seg som ei barselsklein kjerring da de kom fram, og senere ble hele kroppen både gul og blå. Mor til Petra, Beret Marta, stelte den syke i over en måned før han kom seg på beina og ble i stand til å spise fastere føde enn havregrynssuppe. «Stor Johansen», som var kjører til «Stor Bengtsa», reiste aldri tilbake til Sunnihullet.

Elias Aakran (1840—1924), «kårkaill» på Åkran, men en respektert og imøtekommende vert for «Sunnihullsvenskene».
Foto: O. Snekkermo 1915.

Bedriftsfest.

På etterjulsvinteren arrangerte «sunnihullsvenskene» fest på «Råkja», med stort oppmøte av svensker og bygdefolk som danset til «dragspeltoner» fra skogskarene til «Stor Bengtsa». Svenskenes festkultur var omdiskutert og beryktet. For mange uker i skogskoia skapte overskudd av livsmot som i løpet av kvelden ble utløst. Og i takt med brennevinsflaskenes rundgang fikk mange innbyrdes oppgjør om daglige problemer fra skogåsene og koia en liten heldig og verdig løsning, når handling så ofte fikk følge tanke.

Edin Green, som nå er borte, men som ofte deltok i «sunnihullsvenskene's» «bedriftsfest» fortalte at spillemennene var svært så aktive i skogskameratenes slåsskamper i sine mange og lange pauser. Ellers så fortalte han om «Stor Bengtsa's» kamp for å holde ro og orden over sine landsmenn. Og ofte hørtes hans høye og klare røst: «Intet bråk», fra urolige områder i salen. Som unggutt husket Edin Green festen som «arti», selv om svensken skapte konkurranse på mange områder — så kom det aldri til slåsskamper av den grunn, fortalte Edin.

At Beret Marta Aakran og Gerda Bengtsson, som var festkokker, fikk overskuddet av festen til deling, hørte også med til historien.

«Stor Bengtsa»'s riktige navn er fortsatt ukjent. I Værdalsbrukets protokoller står det O. Bengtsson, men eldre folk i Helgådal mener at Bernt eller Bengt Bengtsson var hans riktige navn. Mange mener også at «Stor Bengtsa» var fra Helsingeland, som flere av hans landsmenn i Sunnihullet var. Og i følge gammel tradisjon var helsingene et folk med uberegnelig temperament og en hard og nådeløs livsstil.

Om tradisjonen i denne forbindelse medfører riktighet, skal være usagt, men en nærliggende historie i denne sammenheng er denne: Før i tiden da helsingene arrangerte fester, var det med følgende annonse: «Kniv og snusdosaften, slipstein finns på plassen.»

Men for å gi «Stor Bengtsa» og hans landsmenn fra Helsingeland litt rettferdighet, så må det fortelles at det også i Helgådalen ble brukt både snusdåse og lignende våpen i nevekampens tid, og at bygdas sterkeste menn engang møtte svenskene med hestesko i trøyelomma. Det hendte på «Råkja», og hadde det vært mye brennevin med den gangen, så mener eldre folk det kunne ha gått liv.

Arne Okstad i Leksdalen kan fortelle at han var tilstede på et travløp i Sparbu i et av årene rundt 1917. Der deltok «Stor Bengtsa» — som da bodde på Steinkjer og var kjørkar, — med hester som han kjøpte, ville og ubrukelige, og temte dem til eget bruk og muligens til salg. «Stor Bengtsa» brukte en spesiallaget kjelke som til dette formål var både stor og tung og som veltet og ble ubrukbar, så han måtte bryte løpet. Arne husker at «Stor Bengtsa» gikk av banen med hesten i taum i den ene handa og kjelken i den andre. En ufrivillig demonstrasjon av krefter som mange beundret, forteller Arne.

Under sitt opphold på Steinkjer var det at «Stor Bengtsa» og Nils Tronsmo «tørnet» i hop til slagsmål, der ingen av de to kjemper hadde til hensikt å tape. Arenaen var en kafé der resultatet ble mye ødelagt inventar før de tok hverandre i handa, i visshet om at ingen hadde tapt eller vunnet. Nils Tronsmo var med i Sunnihullet og muligens reiste han med «Stor Bengtsa» til nye skogsdrifter etter den tid.

Beret Marta Aakrans regnskapsbok.

– fra 1914–15 er en liten, men opplysende bok rundt de daglige ting i forbindelse med drifta i Sunnihullet. Der kan en lese om «Stor Bengtsa» og «Gamle Carlsson's» innkjøp og deres store økonomiske problemer, der lån fra kr. 1–10 var innvilget og utlånt av Elias Aakran. Videre om alle overnattinger svenskene hadde på Åkran den vinteren, alle de klesplagg Beret Marta vasket for 10 øre pr. stk., all maten de solgte til skogsfolket, mest melk og flesk, som er priset til 10 øre pr. liter og 70 øre pr. kg. Losji med kost, som det står i boken, har en varierende pris fra kr. 1,30 til kr. 1,50 pr. døgn, alt etter hveerdagskost eller helgamat. Ellers i boken finner en små notater utenom regnskapet slik som dette: 16. mai (1915) kom elva fra Skjækervatnet, og flere slike daglige opplysninger. Det avsluttende regnskap med «Stor Bengtsa» er datert den 31. mai 1915, med et ubetalt beløp på kr. 14,45. «Stor Bengtsa» makter ikke å betale mer enn kr. 10,–, og for resten av beløpet blir hans store bjørkeskier satt i pant. Og i dette tilfellet får Beret Marta mye for pengene, for «Stor Bengtsa's» ski er virkelig store, hele 3,20 m lang og 10 cm bred. Gustav Carlsson som har lånt kr. 10 og Ada Carlsson kr. 1, betaler lånet tilbake først den 12. sept. 1915.

Ole Aakran med bjørkeskiene etter «Stor Bengtsa» og dagens glassfiberski.

Alt i brød
og konditorvarer
INNHERREDSBAKERIET A/S

Nybygg og reparasjoner
utføres hurtig og fagmessig
TORBJØRN GRANDE A/S
BYGGMESTER
Tlf. 78 144

Sellæg'n

Johannes H. Nessemo forteller at han var med ei tømmerdrift ved Juldalsvollen først i 1930-åra. Da vart det til at han skulle arbeide sammen med Petter K. Sellæg, som var en hardhaus til å arbeide. Når de satte i gang med dobbelsaga, var det ikke snakk om pause før treet låg i bakken, uansett hvor stort treet var. Og det var svær skog inne i Juldalen, både gran og furu.

Når de hadde lagt ned et stort tre, pleide Sellæg å tørke vekk svetten med ermen på ulltrøya, og så sa han til Johannes:

«No va du e'n svintamp igjen, ja».

SKJÆKERDAMMEN

Små glimt fra damarbeid og fløting i Skjækra

Av Lasse Johnson

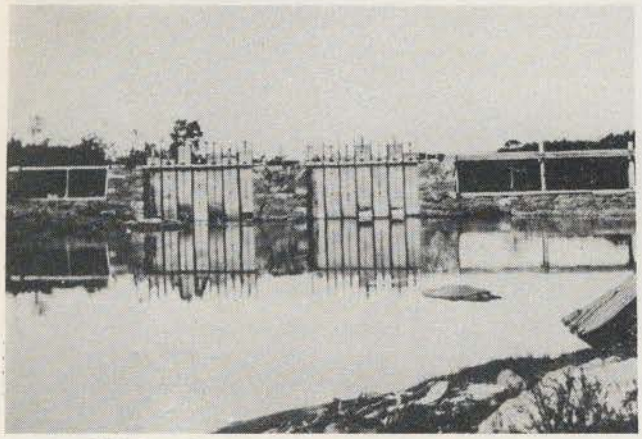

Skjækerdammen i sin opprinnelige form.

Skjækerdammen ble bygget i 1916. Den var A/S Værdalsbrukets største vannmagasin og inneholdt ca. 21 millioner kubikmeter vann. Dammen hadde 2 tappingssluser på tilsammen 12m, stengt med 14 luker. Dertil var det et overløp i en lengde av 14 m som var stengt med plank. Vannstanden i Skjækervatnet var ved full dam hevet med ca. 3 m. Reguleringen av dammen foregikk manuelt, og det var alltid 2 mann om jobben. Når dammen skulle settes foregikk det ved hjelp av en stor treklubbe med håndtak på begge sider. Det var å klubbe hver enkelt luke helt ned i bunnen.

Særlig på høy vannstand var det svært lite som monnet for hver dask, og det var et langt og møysommelig arbeid når alle lukene skulle settes. Selve tappingen av dammen foregikk ved hjelp av et langt, tungt spett. På baksiden av lukene var det en opp- og nedatgående jernskinne med firkantete huller som passet til spettet. På selve dambroen, bak hver luke, var det en såkalt vågmat av jern, og ved hjelp av spettet ble luken løftet noen få centimeter for hvert tak. Overløpet ved siden av lukene ble tettet med liggende plank etter hvert som vannet steg.

De første forberedelser som måtte gjøres før dammen ble satt var å legge isbommen. Denne ble lagt et stykke ovenfor selve dammen for å hindre at is og andre fremmedlegemer kom ned i lukene. Den besto av sammenlenkede stokker i en lengde av 70-80 m og ble festet på land på begge sider. Isbommen ble for det meste lagt på isen, og det gikk med 2 dager for 2 mann å utføre jobben.

Var det bra vær kunne karene ta seg en ekstra dag til isfiske, særlig på Snødalsbukta.

Det var telefonforbindelse fra damstuen og ned til skogvokterboligen på Vestly. Dette var en enkel skogslinje av vanlig ståltråd som var festet i trærne med små isolatorer. Det var hver vår en ganske drøy jobb å sette i stand telefonlinjen, som i løpet av vinteren var nedbrutt av sneen. Delvis hadde også elgen dratt med seg tråden lange strekninger. I normale år ble dammen satt rundt 17. mai, og fra den tid måtte damvakten være på plass. Selv om det tok lang tid før dammen ble full, og ofte flere uker før vannet skulle brukes, måtte det alltid være minst en mann til stede på dammen. De måtte skiftesvis gå hjem annenhver helg for å proviantere. Som oftest hadde de da med seg fisk hjemover, da det var godt om fisk i Skjækervatnet, og de hadde også rikelig tid til fiske. Når dammen skulle brukes fikk damvakta beskjed kvelden i forveien om hvor mange luker som skulle taes, til hvilken tid og hvor lenge. Dette varierte gjerne fra dag til dag alt etter som fløtingen skred frem. Telefonforbindelsen var for det meste *svært* dårlig, og det måtte brukes forskjellige knep for å være sikker på at ordren var riktig oppfattet. Mange ganger kunne det være bare den ene parten som hørte hva som ble sagt. Hvis det f.eks. skulle brukes 8 luker fra kl. 3.00. i 9 timer var det som regel sikrest å telle høyt. I dette tilfellet ville det da foregå omtrent slik: «Vi skal ha 1 2 3 4 5 6 7 8 luker kl. 1 2 3 i 1 2 3 4 5 6 7 8 9 timer.»

Reparasjon av telefonlinjen til Skjækerdammen var en årviss foreteelse før fløtningen begynte.

Etterpå måtte du forvisse deg om at dette var riktig oppfattet, og hvis forbindelsen var riktig dårlig fortsatte det gjerne slik: «Hvis det er oppfattet så ring et langt signal, hvis ikke så ring 2 signaler.» Fikk du da 2 signaler, var det bare å begynne på nytt igjen med samme reglen. Men for det meste gikk alt greit.

Skjækerdalen, som strekker seg fra Skjækerfossen i Helgådalen til Skjækervatnet i Snåsa/Ogndalen, er et langt og flatt dalføre som i luftlinje måler bortimot 2 mil. Det tar fra 5 til 8 timer å gå strekningen, alt etter hvor mye du har med deg på ryggen, og alt etter hvor sprek du er til å gå. Når dammen skulle brukes måtte det beregnes hvor lang tid vannet brukte frem til det aktuelle området. Det tok fra 4 til 6 timer fra vannet ble sluppet ut av dammen til det nådde frem til Skjækerfossen. Dette varierte en god del alt etter hvor mye vann det var i elva fra før, hvor mye vann det var i magasinet og hvor mange luker som ble trukket. Når det led langt ut i fløtningssesongen og fløterne var kommet ned til Vuku og Stiklestad, måtte dammen trekkes kvelden i forveien for at vannet skulle nå frem til arbeidet begynte dagen etter.

Hvem som var de første vokterne på Skjækerdammen, har jeg ikke klart å finne ut, men en av dem var Ole Snekkermo fra Helgådalen. Han hadde med seg bl.a. Aksel Martinsen og Ole Holmli. Først i 1920-åra begynte Sigbjørn Sellæg som damvakt sammen med Snekkermo. Disse to hadde ansvaret for Skjækerdammen i mange, mange år. Arbeidet i seg selv var på et vis ettertraktet, da det sett med skogsarbeiderens øyne var ganske lett, i og med at det ikke ble så mange timer å arbeide hver dag, samtidig som fortenesten ble noe mer enn vanlig. De fikk med seg alle syv dagene i uken, og betalingen var vel også litt over vanlig timepris. Selvfølgelig kunne det røyne på humøret mange ganger at de i ukevis oppholdt seg i en liten hytte en dagsmarsj fra andre mennesker, og hadde kun det ene og samme ansiktet å se på hver dag. Men humør hadde disse to karene i overflod. Det fortelles mange eksempler på dette, og det er mang en god historie som fortsatt går på folkemunne i Helgådalen, som f.eks. denne: Det ovenfornevnte overløpet i dammen ble opprinnelig tettet med halve stokker (halvklovninger) som ble skåret for hånd. Det var oppsatt provisoriske sagstellinger hvor små stokker ble kløvet på langs ved hjelp av en tomanns langvedsag. Den ene av karene stod da under stellingene og dro nedover, mens den andre stod oppe og dro oppover. Arbeidet var slitsomt og det gikk veldig lang tid for å sage et par stokker. I denne forbindelse fortelles det at etter en lang økt med saging hvor det var skåret noen få småstokker, samtidig som det var blitt en liten haug med sagflis under sagen, foreslo Snekkermo at de måtte ringe til skogvokter Figenschou for å høre hva de skulle gjøre med «sagmådde».

Sigbjørn Sellæg sluttet som damvakt etter at sesongen var slutt i 1946. I 1947 begynte Kolbjørn Sellæg som damvakt i lag med Snekkermo, og allerede året etter ble Snekkermo avløst av Arnold Kjesbu. Snekkermo hadde da voktet Skjækerdammen i 30 år. Kjesbu og Sellæg hadde siden mange år sammen på dammen. Dette var aktive karer som viste å utnytte fritiden på beste måte. Først og fremst var det fisket de var opptatt av. De hadde da to stk. garn hver som de satte ut hver natt. Oterfiske ble også drevet en del, likeså hadde de noen markliner. Men fisket måtte delvis begrenses

Ole Snekkermo voktet Skjækerdammen i 30 år.

p.g.a. at det ble for mye fisk å bære med frem hver helg. Fisken var feit og fin og rød i kjøttet, og det var ingen avsetningsvansker når de fikk den hjem. Den ble solgt for 2-3 kr. pr. kg. For å berge fisken fersk, grov de den ned i en snøfonn oppe i Snødalen, og den holdt seg da fast og fin hele uken.

En annen hobby var jakt og fangst av rovfugl og rev. For rovfuglen fikk de kr 5,— pr. stk. i skuddpremie, og for rev var det kr 20,—. Fangst og fiske gav noen kjærkomne ekstraslanter i løpet av de 6-8 ukene damvakten vanligvis varte, samtidig som det var tidsfordriv og avkopling. Kostholdet for damvokterne kunne bli noe ensformig. Det gikk mye på fisk både til middag og til kvelds, og fisk ble også mye brukt til pålegg på brødet. Ellers ble pannekaker mye brukt. På sydsiden av koieveggen hadde de plantet rabarbra, og selv om stilkene ikke ble så veldig grove, ble suppen aldeles utmerket. En gang jeg kom på besøk til Skjækerdammen var Kolbjørn i full gang med å steke pannekaker. Han var en mester i å vippe kakene rundt i pannen, det var bare et lite vipp med pannen så var kaken snudd. Dette ville også Arnold prøve seg på. Nu var det veldig lavt under taket i damstuen, og Arnold fant ut at det var bedre å gå utom veggen for å få litt mer høyde. Det var veldig sterk vind ute, og etter at pannen hadde fått et kraftig vipp fikk vinden tak i kaken og snurret den rundt et par tre ganger før den havnet under hyttegulvet. Forsøket ble således delvis mislykket, men etter at det meste av sauelorten og mosen var flidd vekk, havnet kaken igjen i pannen og videre inn for å stekes på den andre siden. Det var heller ikke mer usmak på denne kaken enn at den gikk lett ned sammen med rabarbrasuppen.

På en av sine mange turer fant Kjesbu og Sellæg 8-10 sauekadavre under noen graner inne ved Melkbekkhalla. Disse var blitt gående ute fra høsten før og var i løpet av vinteren frosset og sultet ihjel. Dette ble et nytt innslag i hverdagslivet, ullen måtte berges. De gikk da flere turer for å hente ullen frem til damstuen. Ullen var våt og tung og full av lort og granbar, men de gav seg ikke før alt var berget i hus. Så begynte et møysomme-

Arbeidslaget foran 16-mannsteltet. F. v.: Leif Svartås, Arnold Skavhaug, Eivind Stubbe, Andor Vollan, Aud Vollan, Harald Haugen, Arnold Kjesbu, Sara Vollan, Alf Sellæg, Thorvald Holmsberg.

lig arbeid med å rense ullen. De hadde en stor jerngryte som de kokte den flere ganger i, og samtidig ble det plukket sauelort og barnåler. Etter hvert fikk de ullen ren, og den ble så utlagt i solen til tørk. Det ble til sammen 20 kg ull som de leverte til spinneriet på Verdalsøra og fikk ulltepper i bytte. Sauene som ble funnet tilhørte Karl Dørdal på Sandvollan.

På vårparten i 1955 ble det bestemt at det skulle fraktes innover nye materialer til overløpet i dammen. Det var 2 × 4" plank fra Trones bruk som ble fraktet innover på skareføret ved hjelp av 4 hester. Det materiellet som var brukt tidligere var etter hvert blitt noe nedslitt slik at overløpet var blitt noe utett. Denne våren var det Alfred Bengtson som var damvakt sammen med Arnold Kjesbu. Så hendte det en helg mens Kjesbu var hjemme for å proviantere at dammen røk i stykker. Hele overløpet ble sprengt og vannet fosset vilt og ukontrollert nedover Skjækerdalen. Vannstanden var på dette tidspunkt på topp, og det ble en veldig vannføring i Skjækra.

Bengtson ble naturlig nok engstelig for hvordan det ville gå nede ved Skjækerfossen når vannet nådde frem. Han begynte da å ringe nedover for å varsle. Men telefonen var i ulage og det tok lang tid før han fikk forbindelse. Omsider kom han igjennom og fikk da snakke med Sigbjørn Sellæg som fikk beroliget han. Han mente det ikke var noe å forstyrre seg over, og om han ville kunne han gå seg en tur langs med elven og se om han fant igjen noen av plankene.

Det gikk bra ved Skjækerfossen også, men det ble veldig mye vann i elven. Det ble ordnet med en del folk til vakthold ved Skjækerbrua, og disse fikk ved hjelp av store grantrær og stein bygd en forskansning mot brukarene slik at det ikke ble noe noe videre utgraving.

Mulig årsak til at dammen røk i stykker kan være at de tørre overløpsplankene utvidet seg så mye i vannet at det hele ble sprengt.

Skjækerdammen ble etter dette naturlig nok ubrukbar, men det ble straks tatt beslutning om at den skulle oppbygges. Det ble da Eivind Stubbe som fikk ansvaret for oppbyggingen. Den 15. juli samme året skulle det være befaring på dammen. Eivind Stubbe, Arnold Kjesbu og jeg reiste da kvelden i forveien til Gaulstad i Ogndalen og gikk derfra over fjellet til Skjækerdammen. Vi brukte da tilsammen 6 timer på turen og kom frem til damstuen kl. 3.00 om natten. På formiddagen dagen etter kom skogsjef Leif Lykke og ingeniør Solnørdal til Skjækervatnet pr. fly. I samtalens løp kom jeg til å nevne at vi hadde brukt 6 timer på turen. «Ja, og vi har brukt 55 minutter fra Trondheim med millomlanding på Fersvatnet», sa Lykke. Etter en rask kaffepause i damstuen bar det ned til dammen for å gjøre beregninger. Lykke var naturlig nok spent på hvor mye materialer som måtte til, spesielt da sement. Han spurte Solnørdal om hvor mye sement det måtte fraktes innover. Da det ikke var noe svar å få straks, spurte han en gang til. «Ja», sa Solnørdal, «ca. 20 tonn». «Nei, det kan de ikke mene», sa Lykke. Tyve tusen kg sement som skulle fraktes hele Skjækerdalen innover, det hørtes for voldsomt. Det ble medtatt sandprøver i flyet fra bekkene på østsiden av Skjækervatnet, men desverre så viste det seg at prøvene var for små til en fullgod vurdering. Det måtte minst 60 kg til for å finne ut om sanden kunne brukes. Det ble da å sende en mann med ryggsekker innover for å hente sand og bære den på ryggen hele den lange Skjækerdalen fremover. Da resultatet av prøvene kom tilbake, var det foreslått å bruke en blanding med 3 deler sand og en del sement, og det måtte til 20 tonn sement. Sanden inneholdt nokså mye humus og det var foreslått å bruke en spiseskje natriumklorat til hver blande.

En liten episode utspant seg da flyet landet på Skjækervatnet. Da karene skulle stige ut av flyet slo takluken igjen og ned i hodet på en av karene slik at det ble et lite hull i ruten. Da flyet skulle lette igjen var Lykke engstelig for dette og spurte flyveren om de skulle forsøke å tette igjen hullet f.eks. med avispapir, ellers kunne de risikere at hele hytten gikk i luften. Men flyveren, en riktig bark unggutt svarte bare avisende at det ble de sikkert fort oppmerksomme på. Hjemturen gikk imidlertid helt fint.

Dagen etter ringte Lykke til meg og beklaget at han hadde glemt fotoapparatet inne ved Skjækervatnet. Det lå på en sten et stykke innenfor dammen, om jeg kunne spørre Arnold Kjesbu om han ville gå innover å

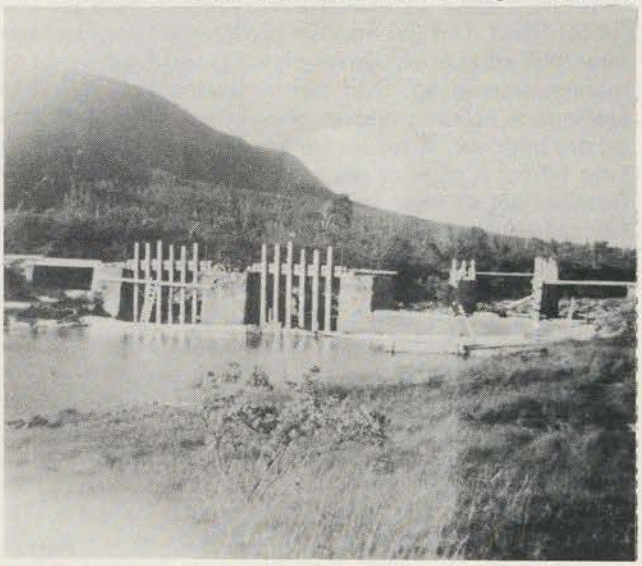

Skjækerdammen under oppbyggingen i 1956. I forgrunnen sees den provisoriske vardammen.

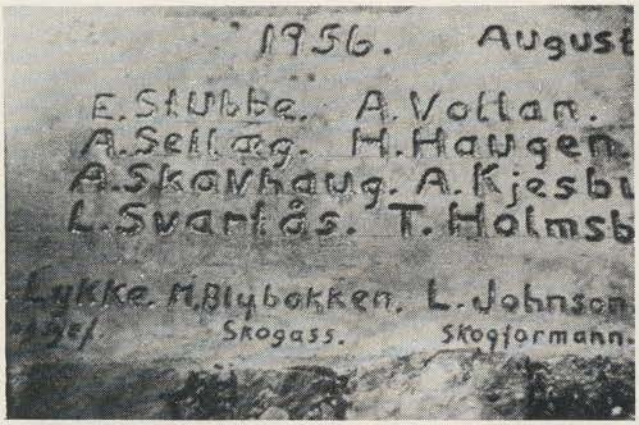

Navneplate som skogformannen risset inn i damkaret.

forsøke å finne det. Kjesbu tok på seg jobben, startet tidlig dagen etter og kom igjen samme kveld med apparatet i god behold.

Allerede i august samme året dro Eivind Stubbe innover sammen med to mann for å forberede arbeidet som skulle settes igang neste sommer. Det ble da hugget tømmer langt inne på Snåsa. Tømmeret ble lusset langs land frem til dammen ved hjelp av tau og staker. Der ble det bearbeidet for hånd, stokkene skulle være firkantet. På samme tur ble det oppsatt en bordbu som skulle brukes til spiserom under anlegget. Trematerialene ble fraktet innover av Paul Aune med en liten Oliver beltetraktor. Dette arbeidet foregikk midt i beste multetiden, og karene hadde om kveldene plukket hver sin «otting» med multer, og dette sammen med verktøy og annet utstyr ble for mye å bære på ryggen fremover. Det ble da at de fikk hesteskyss til Gaulstad, og derfra bilskyss hjem. Da de på denne turen omsider kom frem til Gaulstad var de både sultne og tørste. Kjesbu var da inn på en gård og fikk tak i en stor mugge med melk som omgående ble satt til livs. Det ble da spurt om han hadde betalt for melken. Det hadde han ikke gjort, og da ingen av de andre hadde lyst til å gå inn sa Kjesbu: «Æ ska gå inn å gjørrå opp med kjærringtol'n æ», og slik ble det.

Den påfølgende vinter ved påsketider ble sementen fraktet innover, og det var Reidar Svendsen som tok på seg oppdraget. Han hadde da en liten bulldoser og måtte kjøre fire turer for å få disse 400 sekkene innover. På første turen var Arnold Kjesbu med som vegviser, men de måtte da gi opp p.g.a. dårlig føre. Da føret ble bedre kom de igang og oppdraget ble etter hvert fullført. For denne jobben hadde Svendsen kr 4000,— inkl. opplegging og forsvarlig tekking. På en av disse turene gikk det ikke særlig bra. Det ble motorstopp nede på Skjækervatnet, og det var ingen annen råd enn å ta bena fatt og vasse i snøslaps helt ned til Skjækerfossen. På denne turen var også Thomas Holmsberg og Marit Svendsen med, og det var noen ganske utslitte fjellvandrere som omsider kom seg fram til Skjækerfossen.

Sommeren 1956, den 23. juli dro så hele arbeidslaget innover. De hadde traktorskyss og hadde med seg alt utstyr som måtte til. Blant annet hadde de med seg en stor trebåt som var brukt til tømmerlussing over Insvatnet, videre hadde de med påhengsmotor, sementblander, spader, spett, hakker og mye annet. De hadde også med et 16 manns militærtelt med ovn i, dette ble brukt til soverom. De som var med på laget var foruten, Eivind Stubbe, Alf Sellæg, Harald Haugen, Thorvald Holmsberg, Andor Vollan, Arnold Kjesbu, Arnold Skavhaug og Leif Svartås. Sara Vollan var med som kokke, og hun hadde med sin datter Aud som var 7-8 år gammel.

Arbeidet ble fordelt mellom karene som det passet seg best. To mann gikk med til sandtransport. Sanden ble tatt i en vik langt innpå vatnet. Der ble den lastet i en slepebåt og fraktet til anlegget ved hjelp av en liten påhengsmotor. To mann var ansvarlig for blanding og en mann måtte stå for trillebåren. Ellers ble det en god del trearbeid. Karet som ble støpt var 6 m i bunnen og 4 m i toppen. Det ble brukt en del jernbjelker, 6-7" H-bjelker som måtte kappes i passende lengder. Dette ble gjort med vanlig baufilsag, og det var Thorvald Holmsberg som fungerte som smed. Arbeidet pågikk frem til 1 sept., og på den tiden var mannskapet hjem en gang. Ellers gikk det for fullt både lørdag og søndag. Det ble arbeidet 12 t pr dag, bortsett fra lørdag og søndag, da var arbeidstiden 10 timer. Kostholdet ble noe ensidig men solid. Det ble brukt veldig mye fisk, kokt fisk en dag og stekt fisk dagen etter. Noe kjøtt og flesk hadde de med, men dette ble hardt rasjonert, som regel var det betasuppe en gang i uken. Brødet ble bakt på stedet. Stubbe hadde med et stort trau til dette formål. Kvelden før de skulle flytte frem la han trauet i vatnet og fylte det med stein for å få løsnet opp melrestene. Men trauet ble desverre avglemt og måtte således avskrives. Men det gikk ikke slik. Allerede samme høst fikk Stubbe beskjed om at trauet var å få igjen i Helgådalen. Petter Varslot hadde vært en tur inn til Skjækervatnet, og han hadde tatt vare på det.

Skjækerdammen ble etter oppbyggingen og overhalingen meget bra og ble benyttet hvert år til ut i 1960-årene.

Av andre som betjente Skjækerdammen nevnes Harald Haugen, Jon Rydning, Knut Green, Olof Løding og Sigvald Helmo.

Siden fløtningen ble nedlagt i begynnelsen av 1960-åra, har ikke dammen vært i funksjon. Etter siste grenseoppgang mellom Snåsa, Ogndalen og Verdal går kommunegrensen nu syd for Skjækerdammen. Likeså ligger damstuen på Ogndalen, og den ble siden *solgt til* en privatperson fra Steinkjer. Helgådalen er blitt et kulturminne fattigere.

Oppdraget er utført og arbeidslaget drar heim. Paul Aune på Olivertraktoren.

Glimt frå skogskokka sitt kvardagsliv

Av Brit Ness

Mykje slit og strev høyrde med i skogsarbaidarane sin kvardag. Når dei var ferdige i skogen om kvelden og kom til koia, måtte dei til att, da var det matlaging som stod for tur. Først etter 1913—14 vart det meir vanleg at skogskokka kom med og gjorde tilværet lettare og trivelegare for arbeids-laget. Da fekk dei koma «heim» til varm koie og ferdig mat. Noko slit og strev var det nok fortsatt, både for skogs-arbeidarane og for kokka, men folk sjølv såg ikkje slik på det i den tida. Dei var vant til å slite for å få endane til å møtast, det var berre slik det skulle vera. Dei var vant til å leva enkelt. «Det var så kvardagsleg, vi tenkte ikkje på at det skulle vera på anna vis», seier ei av dei eldste skogskokkene som lever i dag, Mathilde Sellæg. Ho var skogskokke i Djupdalen og sidan på Tverråholman. Mann og barn hadde ho óg med på laget.

I Djupdalen starta ho opp hausten 1923. Med på kokklaget var forutan mannen hennar, Petter M. Sellæg som var drivaren, Hallvar Haldorsen, Jørgen Sjømæling og Jon Rydning. I same koia heldt også Ola Gaundal og hans lag til, men dei heldt seg maten sjølv. Dei levde ikkje i luksus i denne koia heller. Forutan stall og eit lite skur der dei oppbevara noko mat, var det berre eitt rom. Poteta t. d. måtte dei oppbevara under senga (brisken), så ho ikkje skulle fryse. I koia var det fire briskar som dei låg på, to og to saman. Der var eitt vindauge, to bord, ein komfyr og ein kokomn. Inne i dette eine rommet vart all maten laga, kaka steika, kleda tørka, like så hestegreiene og trygene. I hestetrygene brukte dei fire lag med sekklerver under hesteskoene, for at trygene skulle sitje betre på, desse var sjølvsagt óg med inn i koia om kvelden for å bli tørka. Dei fyra godt i begge omnane, lufta var så varm og

I Djupdalen 1923/24.
F. v. Ola Gaundal, Mathilde Sellæg, Alvhild Molde, Albert Spillum, Petter M. Sellæg.

rå at døra måtte stå åpen for det meste. Lukta av blaute hestegreier og sveitte arbeidsklede blanda med sterk tobakksrøyk kunne sikkert bli nokså stram iblant. «Men sjuke var vi aldri», seier Mathilde, «ikkje ein gong Johannes», som var berre to år. Lyset i koia var ei 14 linners parafinlampe som hang over matbordet, og parafinen måtte dei vera sparsomme med den tida, så lampa vart nok ikkje brukt i utide.

Kraftig kost måtte dei ha, skogsarbeidarane. Det var drivaren som stod for å handle inn det som trongst. Amerikansk flesk vart mykje brukt. Det vart kjøpt kassevis, tjukt, salt flesk med nokre kjøttrender i. Middagsmaten gjekk mykje på kokt kjøtt og flesk, steika flesk, ertersuppe og kålbull. Pannekaker og rikeleg med steika flesk vart óg brukt, likeså søtsuppe kokt av gryn, rosiner og svisker som dei

kjøpte kassevis. Dessutan fekk dei av og til i ein kasse saltfisk. Koppar og kar til laget var det drivaren som heldt. Etter slik kraftig og salt mat vart karane svært tørste som naturleg var, og da gjekk det med mykje kaffi utover kvelden, kan Mathilde fortelje. Vafler til kaffen høyrde med av og til, og mykje sukker. Elles gjekk kveldsstunda med til stell av utstyret til dagen etter, eit slag whist vart det som regel tid til, og gode historier mangla det nok heller ikkje på, etter som Jon var med i laget.

Middagen hadde dei som oftast om kvelden, for karane heldt på ute alt medan dei såg. Elles på dagen kom dei til koia for å eta, da var det brødmåltid, dei kom når det passa den enkelte. Dei brukte ikkje å niste seg ut, for dei var ikkje lenger unna koia med drifta enn at dei gjekk dit og åt.

I briskane dei låg på var det ikkje bonstrer, men myrhøy med eit dekken over. Den verste jobben tykte Mathilde, var å begynne å reie opp desse briskane, det vart mykje rot utover golvet av høyet, for dekkenet heldt seg sjeldan på plass. Når hoggarane kom inn i koia for å eta, kasta dei seg som regel ned på brisken for å kvila litt, og da var det berre å starte på nytt att med oppreiinga når dei var gått ut.

Den plassen kvar enkelt hadde for seg sjølv til å oppbevara sine personlege eigedelar, var under hovudputa. Der kunne det vera både snus, tobakk, vottar, pengepung og klesbytte. Mellom sine personlege eigedelar hadde Mathilde med seg 6 par kaffikoppar som ho brukte når det kom framandfolk til koia. Desse oppbevara ho i ein 12 kilos margarinkasse som var spikra på veggen til skap, og som ho hadde laga forheng for. Dette forhenget har si eiga lita historie. Ei utslite lerretsskjorte som Petter hadde hatt, var blitt sundklipt. Raud tømmerkrit karva ho sund og løyste opp i vatn som ho kokte skjorteflaket i. Ein slags raudfarge vart det da på det, fortel Mathilde. Og dette lyste sikkert opp i eit elles lite fargerikt rom. Det var ikkje berre å gå på bua og kjøpe den tida.

Slik denne koia låg til, tett ved vegen til Djupdalen, mangla det ikkje på besøk. det vart steikt mykje «våffel» og kokt mykje kaffi til folk som stakk innom når dei for etter vegen, minnest Mathilde. På nyåret 1924 hadde ho til og med besøk av soknepresten på Stiklestad, Krohn, og klokkar Nordnes. Dei var innom og drakk kaffi på tur til Vera. Det var mykje snø og uføre den gongen, og presten hadde ein hest som ikkje kunne gå med tryger, slik at «Veresingan» måtte ut mann av huse for å brøyte for han. På denne Veresmessa var det barndåp óg, Magnus Kleppen vart døypt, og gudmora var Mathilde.

Svært snørik etterjulsvinter gjorde det vanskeleg å driva i skogen. Mathilde og Johannes var heime på Storlunet ca. 14 dager etter jul. Dei målte to meter snø oppå kjøredoningane. Skogsdrifta i Djupdalen var slutt den 4. mai, og da flytta dei heim.

* *

Hausten 1924, den 9. oktober, flytta dei inn på Tverråholman for å ta til med skogsdrift der. Hausten var den gong slik som den har vore i år, mild og fin. Mathilde begynte da å gå fra Storlunet med Alvhild, 6 år, og Johannes, 3 år. Også barna skulle vera med og bu i koia på Tverråholman medan drifta vara. Med seg i laget der hadde dei Jørgen Sjømæling, Harald, Hallvard og Iver Haldorsen. Magne Storlunet var óg med noko, men ikkje heile tida, for han var svært ung den gongen. Koia dei kom til der var ikkje heilt ferdig enda, ho mangla både dør og vindauge, men snikkarane hadde dei med seg, det var Haldorsenkarane. Denne koia var bygd over den gamle fjøskassen som stod att på Tverråholman sidan det hadde vore fast busetjing der. Fjøskassen vart nytta som stall, og med to-tre hestar under, vart det ikkje golvkaldt. Dessutan var denne koia noko større enn den dei hadde hatt i Djupdalen, ho hadde mellom anna to vindauge. Elles hadde koia der òg ein komfyr og ein kokomn. Det var plass til tre kokekar på komfyren og to på kokeomnen.

På Tverråholman var ho ikkje einaste kvinne i mannssamfunnet. Gustava Spillum var kokke i ei anna noko tidlegare oppsett koie der. På laget hennar var mannen, Albert Spillum, Helmer Rønning, Sigurd og Einar Johansen, Johan Rønning, Ola Gaundal og Ola Olsen. To år gamle Hallvar Spillum var óg med der. Dei hadde ein fin vinter på Tverrå-holman, kan ho minnast. Det vart fine vegar etter tømmerdoningane, der kunne ho gå turar med barna, men tida skulle brukast til noko nyttig da óg, så ho gjekk og strikka. Men ein periode denne vinteren vart det slikt uføre at Martin Storlunet, som stod for mattransporten til dei, ikkje tok seg fram med hest til Tverråholman. Det vart da matløyse der, så karane måtte gå på ski til Storlunet der dei hadde litt mat på lager. Sjømæling bar ein otting med spekesild på ryggen attende til Tverråholman.

Den vinteren dei var på Tverråholman kom det eit sameføIgje forbi der. Dei kom langt nordanfrå og var på veg til Sylane. Dei dreiv med seg ein ny type rein som Mathilde ikkje hadde sett før, han var mest kvit. Samane natta over i «Spillumskoia», for den var større, og reinen samla dei innunder Haukberget om natta.

I helgene drog hoggarane oftast heim, men familien Sellæg var att, og da fordreiv dei tida med litt isfiske. Denne vinteren var dei fram i bygda ein gong, og det var til jul.

Livet i koia på Tverråholman var stort sett slik som i andre koier, dagsrytmen var den same, men ei hending hugsar ho spesielt. Jørgen Sjømæling hogg seg i skarpleggen og fekk eit stort sår. Mathilde kan hugse kva han sa da han kom til koia. «Ha dokk ut onga, det henne tølle di itj sjå, sett på vatn!» Han vaska og gjorde reint såret sjølv, og Gustava Spillum batt på det. Dagen etter vart han køyrdt med hest over fjellet til Sisselvollen og heim. Om han var til dokter er ikkje Mathilde så sikker på, men det var lite truleg. Ikkje meir enn ca. 14 dagar gjekk det før han var attende i skogen. Han hadde da spjelka foten med ei bjørkeskie som han hadde «hållå» ut for såret på. Det var ikkje berre å gje seg over heime den gongen, sjukepengar var ukjent for dei, en fekk sanneleg læra seg til å vara hardfør.

8. mai 1925 var heimflyttingsdag frå Tverråholman, og da tok det til å haste med å koma seg over Tverråa som heldt på å gå opp.

* *

Ei av dei siste som har praktisert som skogskokke er Iris Skoknes. Ho var kokke i Kulstaddalen høsten 1958 — vinteren 1959. Med på kokklaget hennar var Sverre Kolstad, Leif Svartås, Reidar Kulsli, Oddgeir Årstad, Leif Skoknes, Sigmund Helgås og Ivar T. Nessemo.

Lønna var etter kor mange dei var på laget. Ein gong storparten var på rep.øvelse, slik at det var berre to-tre mann att, var det berre magert, kan ho fortelje. Men elles var ho nøgd med lønna, kr. 2,60 pr. dag frå kvar fekk ho, og det tykte ho var bra.

Koia dei heldt til i der hadde eige soverom for kokka, i det andre rommet var alt omtrent som i dei gamle skogskoiene. Køyer, matbord og komfyr. Kleda og hestegreiene vart tørka inne i same rommet som tidlegare, der óg all maten vart laga. Slik luksus som gardiner for vindauga eller maling på golv og vegger var det heller ikkje her. Men elles var det no vanleg med eige tørkerom i dei koiene som var oppsett etter krigen.

Ein av karane på laget vart valt til proviantsjef og stod for å kjøpe inn maten dei trong for ei veke. Før dei starta innover, vart det kjøpt ein halv gris som kokka måtte gjera opp. Det vart da både salta og hermetisert kjøtt og kjøttkaker for perioden. Om måndagane hadde dei med ein tretti liters melkespann innover, men han rakk på langt nær heile veka. Alt brødet vart bakt i koia, og det var ikkje lite brød som gjekk med til så mange mann. Nistet var kake med ost og sirup. Om morgonen brukte dei mykje godt havregrynsgraut for å dryge kaka litt. Middagsmaten åt dei om kvelden, og det kunne vera mellom anna kjøtt og rotgraut, ertersuppe, kjøttkake. Koppar og kar heldt dei kvar for seg, men nokre bunkete kasseroller og ein kaffikjele høyrde koia til. Ute var det eit lite kott for mat, elles vart kokkrommet nytta til slikt óg. Poteta måtte dei pakke godt inn før dei reiste heim til helga, så ho ikkje skulle fryse. Men ikkje alt var det plass til å pakke inn, kaka var ofte hardspeika da dei kom att og skulle starte på ei ny veke. Stort sett var det matlaging og flinad av koia som var kokka sitt arbeidsområde. Vatn og ved var det for det meste mannfolka som hadde ansvaret for å bera inn, no som i Mathilde si tid.

Kveldane i skogskoia vart ikkje lange. Dei heldt på ute til det vart mørkt og vel så det. Etter middagen var det å ordne utstyret til neste dag, kvesse øks og file sag i lyset frå petromaksen og oljelampa. Det vart óg tid til ei kosestund med prat over kaffikoppen og det ein hadde attåt, t. d. kveitkake eller platkake. Og eit slag kort høyrde fortsatt med.

Ein sommar var Iris skogskokke oppi Vera. Ho kan hugse at åtet og varmen var leitt. Om natta sette dei netting for døråpningen, men noko åte kom inn gjennom den óg. Å oppbevara mat var ikkje problemfritt om sommaren heller, men dei hadde ein bra jordkjellar, så det gjekk det óg.

Mange kvinner er det som opp gjennom åra har freista same tilhøva som Mathilde og Iris. Mathilde fortel om ei skogskokke, Marie Strand, som vinteren 1914 var med namdalingane i Sellægkoia, som låg mellom Tverråa og Vereselva. (Denne koia vart seinare flytta innom Storvukuvollen.) Tjuefire mann hadde ho på laget, og tjue kakbrød måtte ho bake kvar einaste dag. Hendene hennes vart så sprukne av all bakinga at ho måtte smøre dei inn med fleskefeitt. Elles skala ho tre sildbøtter med poteter kvar dag. Denne kokka hadde sikkert ikkje så mange ledige stunder for dagen.

Skogskokka si tid er no forbi her i traktene. Sidan skogsdrifta vart meir motorisert og kommunikasjosjonane vart betra, reiser skogsarbeidaren heim om kvelden. Avstandane betyr ikkje så mykje lenger.

Ein lite komfortabel arbeidsplass har kome bort. Ei tid er over som nok ingen ville hatt om igjen, men når ein ser tilbake minnest ein det som ei god tid, trass i alt, der stress og mas var ukjente faktorar, for ro og harmoni var det i skogskoia.

R. Falstad Eftf.

KARL M. J. HOAS

Optikermester

7650 Verdal — Tlf. 78135

DAGLIGVARER

KOMMISJONÆR FOR

NORSK TIPPING

OG

DET NORSKE PENGELOTTERI

M. Stornæss eftf.

KNUT ENES

7660 VUKU

TLF. 70704

Frå Tveråholman 1925.
Bak f. v.: Harald Haldorsen, ?, Ola Olsen, Petter M. Sellæg, Iver Haldorsen, Jørgen Sjømæling, Albert Spillum med Hallvard Spillum på armen, Mathilde Sellæg, Helmer Rønning, Gustava Spillum, Alvhild og Johannes Sellæg (6 og 3 år).
Foran f. v.: John Sisselvold, Sigurd Nordvera, Einar Nordvera, Ola Gaundal, Johan Rydning.

Om skogshusvære og kost i gamle dager

Fra tidligere disponent ved A/S Værdalsbruket, Leif Lykke, har vi fått følgende opplysninger som han samlet inn våren 1961, altså for 20 år siden, fra tre veteraner innen Helgådalens skogskarer: Karl O. Sagvold, Severin Helmo og Ole Julnes.

Jeg har fått i oppdrag å samle opplysninger om forholdene i skogen i gamle dager, og jeg tillater meg derfor å spørre om de vellvilligst kunne besvare følgende:

1. Hva slags skogstuer var alminnelig i Verdal i gamle dager, og hvordan var de innrettet?

Bruktes det jordkojer i Verdal, og vet man noe om hvem som innførte disse?

2. Var det vanlig med kokker i skogstuene i gamle dager?

3. Hva var vanlig skogskost i Verdal i gamle dager?

Bruktes det brød - flatbrød - graut og av hva slags mel?

Bruktes det poteter - sild - flesk - kjøtt - melk - surmelk - ost - smør?

Hvis det bruktes annen kost enn det her nevnte vær så snill å oppgi hva det var.

Hva slags kost brukte man til de forskjellige måltider?

Hvordan transporterte og hvordan oppbevarte man maten?

Jeg vil være meget takknemlig om de kunne besvare disse spørsmål så fyldig som mulig.

Med vennlig hilsen
Leif Lykke

Spørsmål angående husvær, kokker, kosthold m.v. i skogstuene i gammel tid besvart av Karl O. Sagvold, f. 13/9 1878.

Spørsmaal I

Naar det ikke var lenger end en 3 høist 4 km fra gaarden, for skogsfolket hjem hver kveld og hadde med sig mat bare for dagen. Var det lenger end ovenfor nemt fra gaarden, saa satte dem op en liden skogstue for folk og en liden stald til hestene. Skogstuerne i den tid var noksaa primitiv, lav med næver og torv til tak og et lidet vindu med to smaa ruter. Det var ikke gulv i kåkene. Virket i kojerne, var vindfald og tørgran, som det var en mengde av i gammel tid. Sæterhusene blev i stor stil brukt som ophold for skogsfolk og hester. Nesten alle sættre i den øvre del av Verdal blev benyttet som skogstuer i gammel tid.Jeg skal nevne en del sættre som blev benyttet av skogsfolk: Vangstad sæther, Holmli sæther, Tins sæther, Voldens sæther, Kulsli sæther, Harbak sæther, Byna sæther, Flyum sæther, Storvuku sæther. Sætherhusene blev i stor utstrekning benyttet som ophold for folk og hester i gammel tid. Sætereierne fik som regel ingen godtgjørelse for ophold paa sæthren. Jeg ved av kun en eneste finnkoje som blev brukt i stedet for skogstue. Der var Tøris Langdal, som hadde en drift i østre enden av Høisjøen øst for Graahammaren. Kojen var av reisverk, med en aabning i taget til røken. I mitten paa kojen, var et lidet ildsted laget av stenheller, vor dem kogte sin mat. Jordkojer bruktes ogsaa som husvær. Det var særlig i Ferlandet at disse kojer blev brukt. Mikael Hølgaas og Ole Skjækermo hadde en jord koje i Storbækdalen, som dem bodde i flere aar.

I 1916 var det endel svensker, som hadde drifter i Ferlandet, og dem bodde i jordhytter hele vinteren. Saa vidt jeg husker, var det en paa nordre siden av elven og 3 paa søndre siden. Den sidste jordkojen som jeg ved av blev brukt var i 1918. Den stod paa Fagerlivolden i Ferlandet og blev benyttet av Gustav Julnes, Lauritz Ottermo og Johan Rønningen. Alle disse 3 lever ennu. Det var ogsaa et andet husvær saa og si under aaben himmel, som blev benyttet som husvær. Min bedstefar Kristen Sagvold og en mand til som hette Mattias Haagen, hadde ver sin teig paa myren og rabberne østenfor der Kulstaddalsstuen staar. De syntes det var for langt til nogen sæther, derfor bygget dem ver sin barhytte under en stor gran, en for folket og en for hestene. Først skuflet dem vek snøen rundt granen saa det blev bar mark, saa la dem et tykt lag med findbar og saa ovenpaa baret et tykt lag med halm. Klædde saa grana rundt om med bar, kun en liden aabning mod et ildsted foran (stokild). Ligedan blev barhytten til hestene. Folket laa rund, som det heter, med klæderne paa. Kun labbene eller skoene blev tat av. Disse to driverne var der en maaned, og dem hadde det riktig bra baade folk og hester. Det er det eneste tilfelde jeg har hørt om, at folk og hester har bod i barhytter paa vinters tid. Høiboer som det var mange av i gammel tid blev ogsaa benyttet som husvær for folk, men dem maatte sætte op en stald til hestene. Disse høiboene var som regel utet og kold.

SPØRSMAAL II

Det var ikke vanlig med kokker i skogstuene i gamle dager. Kokker i skogstuene kom først i 1912-1913. Da var det kokker i mange skogskojer, og det har for det meste vært kokker i skogstuerne siden. I den første tid, det var kokker i skogstuerne, hadde kokkene ikke eget soverum, men laa i samme rum som huggerne og kjørerne, men de laa i en seng for sig selv.

SPØRSMAAL III

Hvad slags mat blev brukt i gamle dager?

Var skogsdriften ikke lenger fra gaarden end folket for hjem hver kveld, saa var maten for folket slik:

Om morgenen før dem reiste til skogen, var det kaffe og hylkak med smør og ost paa. Til niste i skogen hadde dem med en trædall med grød i, en spand med melk i, og saa lit spekekjød og fladbrød. Dem hadde med en gryte og i den slo dem melken, skar saa grøden i smaa biter og hadde sammen med melken i gryten og ga det hele et lidet opkok. Saa øste man grøden og melken i et stort trefat og satte paa en stor stubbe. Alle stod rundt stubben og spidste sammen. saa var det kjødet og fladbrødet til slut.

Slik var kosten, naar man rustet sig ut for en dag i skogen. Jeg var selv med og arbeidet i skogen paa denne kost. Jeg var da 16 aar.

Naar man skulde bo i en skogstue, da maatte man næste sig ut for minst en uge eller lengere. Følgende madvarer blev da brugt, som kost i skogstuerne:

Spidset og malet bygmel til grød, Sild, Poteter, Fladbrød bagt av havremel, Fisk, Spekekjød, samt en stor haug med hylkak. Hylkaka var kogt poteter og malet og tilsat med bygmel, Smør og Ost. Saa var det en eller flere kagger melk. Melken var, søt melk, sur melk og tjetmelk. Denne melken for det meste til grøden. Kaffe bruktedes det ogsaa i skogstuerne. Maten blev opbevaret inde i skogstuen.

Denne kosten blev bragt i skogen hele vinteren. Flesk bruktes det lidet av, thi det var faa som hadde gris. Som man ser, var kosten den samme hele vinteren, men man hørte sjelden klage paa verken mad eller husvær i den tiden.

Som man ser av denne beretning, saa var husværene i skogen i gammel tid, noksaa primitive. Maten som bruktes, var lite varierende. Det var den samme mad til alle tider.

Dette til underretning fra min side.

Helgaadal, mai 1961
Ærbødigst
K. O. Sagvold

Opplysninger meddelt av Ole Julnes f. 26/7 1879, angående boligforhold, kost etc. i skogen i «gamle dage».

Husvær

Har selv bodd i den første tømmerkoje som ble bygget i 1890. Kojen var bygget av rundtømmer med 7-8 omfar på jevnveggen. Ildstedet var en stenpall ca. 1 m² midt på jordgulvet. Over pallen en lyre i taket. Det var brisker langs 3 vegger. Det lå 8 mann i kojen. Kojen hadde ikke vindu. Sætre og høybuer ble delvis brukt til losji for skogsfolk. Torvkojer har også vært i bruk. Det var rajer som var tekket med never og torv. Torvkojer bruktes også som stall.

Jordkoje har jeg ikke sett mere enn en av. Den stod i Åkranmarken og var laget av selbygger som drev her. Selbyggene brukte også jordkojer til stall. I denne jordkoje lå 9 eller 10 mann. Hver mann hadde sin egen matkiste som passet nøyaktig under brisken.

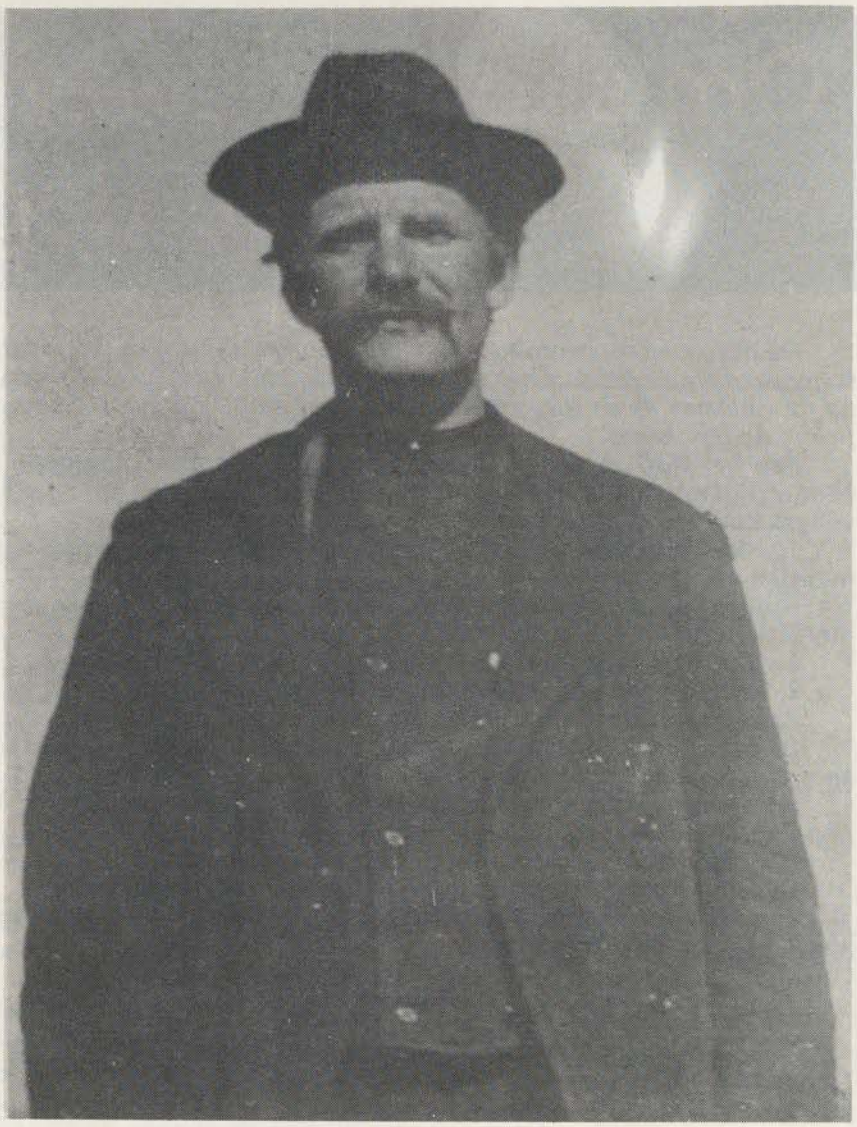

K. O. Sagvold.

Kokker

Før 1908-10 var det aldri kokker i skogstuene. Senere ble det mer vanlig. Det var namdalinger som drev her som innførte skikken med kokker i skogstuene.

Kost

Det vesentlige av kosten bestod av Hyllkak (potetkak) og grøt. Vanlig kakbrød (rugbrød) ble bare brukt i helgene. Forøvrig var kosten slik som Sagvold har beskrevet.

A/S VÆRDALSBRUKET
VUKU

En skogsarbeiders liv i 1929/30

av Ole J. Haugan

Det var høsten 1929 til våren 1930 jeg var på tømmerhugst i Skjækerdalen. Vi var tre brødre, utenom meg var det Bernt og John Haugan. John var bare 16—17 år gammel. John Holmen, vår svoger, var tømmerkjører til oss. Og i tillegg var brødrene Holmli der. Ole Holmli (Buseth) var tømmerkjører, Kåre, Olaf og John var huggere.

Stuene besto av to rom, et for huggere og kjørere, det andre var disponibelt for Værdalsbrukets folk. Der var det telefon, men stuen var låst når ikke brukets folk var der. Dette fant vi var uforsvarlig. Alle skogstuer i Skjækerdalen var fulle av folk. I tilfelle en ulykke blant en av skogsarbeiderne kunne det være av stor betydning med øyeblikkelig hjelp. det ble en ganske kraftig diskusjon om dette med brukets folk. Jeg tror det var John Holmli som pekte på det, at da fikk A/S Værdalsbruket ta alt ansvar. Skogsassistent Figenschou var da så fornuftig at telefonen ble flyttet til rommet hvor skogsarbeiderne bodde.

Denne vinteren var vi visse tider over 22 mann i denne stuen. Det var trongt om plassen og bare en ovn som var plassert midt på gulvet i stuen. Matlaging måtte for det meste foregå på omgang, og det var lite med sitteplasser. Vi måtte for det meste sitte på et sete som var plassert langs køyene (sengene). Når vi var fulltallig, måtte enkelte ligge i sengen før turen kom til matlaging. Bord og stoler var det lite av, og det var vanskeig å berge maten. Kosten var heller spartansk. Det gikk for det meste på heimbakt brød og potetkake, lite med smør og flesk, litt gropsirop og enkelte ganger små porsjoner med ost. Hovedretten besto av kålbull med litt flesk i, og rå havregryn med tjukkmelk.

Når det var kuldegrader måtte kjørerne ha hestegreiene inne i stuen til tørk, så lufta og temperaturen inne var mange ganger kriminell. Men det var ingen veg utenom, utstyret til hestene måtte passes.

Tømmerkjørerne måtte opp en time før huggerne om morgenen for å stille hestene med havre og høy, og likedan om kvelden måtte det mange ganger hestepuss til.

Koia var rå og usunn, særlig når det var kuldegrader ute. Det var en morgen sengeklærne var frosset fast i tømmerveggen.

Om morgenen måtte vi som var huggere ut tidlig for å skaffe tømmer til kjørerne, særlig når det var spekt bark kunne det være hardt å holde kjørerne med tømmer. Vi starta på skogen lenge før det var lys dag, vi måtte lyse med fyrstikker for å finne stedet hvor vi skulle ha sagskjæret. Det var tre stempel i treet, en brystblink og to ved rota, og sagskjæret skulle være mellom disse to. Var vi uheldig å stubbe for langt, ble det stubbmulkt å få, da ble det trekk i den surt opptjente lønna vår. Stort sett gikk det bra, det var ikke så ofte det forekom uoverenstemmelser med brukets folk.

Fortjenesten var dårlig, det var et blodslit uten like. Når det var kaldt kunne vi enkelte ganger slå opp en stokkeld til middagen for å tine opp den hardspekte brødskiva og koke litt kaffe. Det var ikke tid til å kvile, for da ble dagen for stutt. Det var meget sjelden vi var ned til koia til middag, det tok for lang tid å gå. I skumringa om kvelden var det ofte vi felte en del tre som vi kvistet og kappet mens vi såg, så barket vi videre etter det var skumt, eller hvis det var tidig bark rotbarka vi en del tre, for da ble det snarere å barke rotstokken dagen etter.

Det var mange ganger vi hadde blodsmak i munnen og delvis sjanglet når vi gikk til koia om kvelden. Mange ganger måtte vi ligge ei stund på senga før vi klarte å tilberede middagen.

Vi var heim en gang hver 14. dag for å ordne nye forsyninger. Jeg husker vi også hugg tømmer en og annen søndag, men det måtte vi slutte med. Vi ble så fysisk svekket at det gikk utover arbeidstempoet når en ny uke begynte. Vi som hadde haglgevær gikk heller på jakt den søndagen vi var i fjellet. Når det var fint vær kunne vi gjøre ganske gode fangster, og det kom godt med i trange tider. Eller vi kunne hugge ved, for det gikk på rundgang om kveldene. Når vi var mange mann i koia, ble det satt opp ei huskeliste så vi såg turen til hver enkelt.

Det var særlig farlig å være tømmerhugger når det var opp til 2 meter dyp snø. Var det kvistet skog og grana falt, kunne den kaste voldsomt på seg, og det var ved hjelp av den skarpeste årvåkenhet at det gikk bra.

Tømmerkjørerne hadde det heller ikke så enkelt. Når det var dyp snø var det et umenneskelig slit å dra ihop tømmeret, samtidig som basvegen ned til lunningstomta fauk igjen. Da kunne det være dårlig fortjeneste også for kjørerne. Denne vinteren som her er nevnt, var vel en av de beste for kjørerne og huggerne i Skjækerdalen. Det var lange tider med lite snø og lange perioder med pent vær før jul.

Jeg husker godt julen 1929. Det var dengang ekstra høytid med julen, det var bra med mat og drikke. Men julegaver var det ikke å tenke på. Som en kuriositet kan jeg nevne at vi Haug-karene fikk 2 kroner hver i festpenger til jul, resten måtte gå til gjeld og avdrag.

Jeg var blandt de heldige denne jula. Brødrene mine var ikke noe glad i å feste. En av oss hadde ny dress, den andre ei mansjettskjorte og den tredje et par finsko. Vi brukte samme nummer i klær og sko, så jeg fikk låne av de andre og festet hele jula.

Etter nyåret var det å starte på ny til Kulstaddalen. Dagene ble etter hvert lenger, men frosten og vinteren ble lange tider hardere. Vi frøs og led mye ondt. Delvis hadde vi for dårlig med klede og sko. Det var ofte vi hadde hardspekte klær og sko når vi kom til koia, og vi måtte tine dem opp før vi fikk dem av. Og på grunn av at vi var så mange mann kunne det bli dårlig med tørk om kvelden.. Jeg husker at vi huggerne

førte dagbok, og når vi sluttet om våren, regnet vi ut gjennomsnittsfortjenesten pr. dagsverk. Olaf Holmli var den som hadde høyeste daglønn, kr. 2,54 pr. dagsverk, og vi andre kom nedover til knapt kr. 2,40.

Det jeg minnes med glede fra dene tid var det kameratskap som var i skogstuene. Det kunne selvfølgelig legge en demper på humøret når vi tenkte på den elendelige fortjenesten en skogsarbeider hadde på den tid. Vi som kom fra mindre gårdsbruk hadde det vel ikke blant de verste, det var verre med dem som kun hadde to tomme hender og var helt avhengige av fortjenesten for å overleve. Nød, sjukdom og tvangsauksjoner var dagens bilde i denne tid, og mangen skogsarbeider ble lagt altfor tidlig i sin grav, de fikk aldri oppleve pensjonsalderen og vår gode tid. Av de 8 mann som her er nevnt, er det de tre yngste som enda lever.

Jeg håper at den voksende slekt aldri må oppleve slike tider, det var ikke menneskeverd.

Grongstad-hakaen

Olav Sagvold viser her av en Grongstadhake.

Namdalingene som kom hit til Verdal på skogsarbeide i årene rundt første verdenskrig hadde med seg sitt eget verktøy. Ingvald Tronsmo fortalte at de m. a. hadde med en type fløyterhakaer som var lettere og hadde en bedre form enn den typen som var i bruk her i Verdal. Millom skogsfolk her vart denne typen kalla «Grongstadhakaen» og hadde innslått bokstav H. Sikkert nok er det den samme typen som m. a. på Høylandet vart kalt Helmerhakaen.

Produsenten var Helmer Johnsen Grongstad f. i 1869. Han åtte bruket Vadamoen på Grongstad. Men flyttet ca. år 1900 til Snåsa hvor han drev smiarbeide.

Smedene her i bygda kopierte disse hakene, men de hadde i den første tida vansker med å få den rette herdingen.

9/11-81.
R. P.

Einar og tømmersaksa

Vi våger den påstanden at ingen vet bedre hvor det svakeste punktet på tømmersaksa er enn Einar Snekkermo, en av de siste kjemper fra Helgådalsskogene.

Han sier ikke så mye selv, Einar, men arbeidskameratene vet å berette om flere tilfeller tømmersaksa rauk når det var en stokk som satt ekstra godt fast, regelrett slitt i to med handmakt.

Einar var en av de fem som i 1979 fikk Kongens fortjenestemedalje for over 50 års innsats for A/S Værdalsbruket. Sjelden har vel denne høye utmerkelsen gått til en som har fortjent den bedre.

OLE AAKRAN

AV HÅVARD ELNES

Før i tiden var det mer liv i skogen. Det smalt i liene, singlet i hestebjeller, pratet og svor ved treleggene mens store gulbrune tømmervelter vokste opp langs elvebreddene. Så kom våren og kampen om tømmerstokken i vårdigre elver. I dag er skogsarbeidet mye forandret og fjellelva er glemt i samfunnets tjeneste. En skjebne som deles med skogsarbeideren og sliteren fra den gang, som aldri i sitt yrkesaktive liv kunne ha drømt om dagens utvikling i skogbruket. En teknisk utvikling som både forundrer og skremmer.

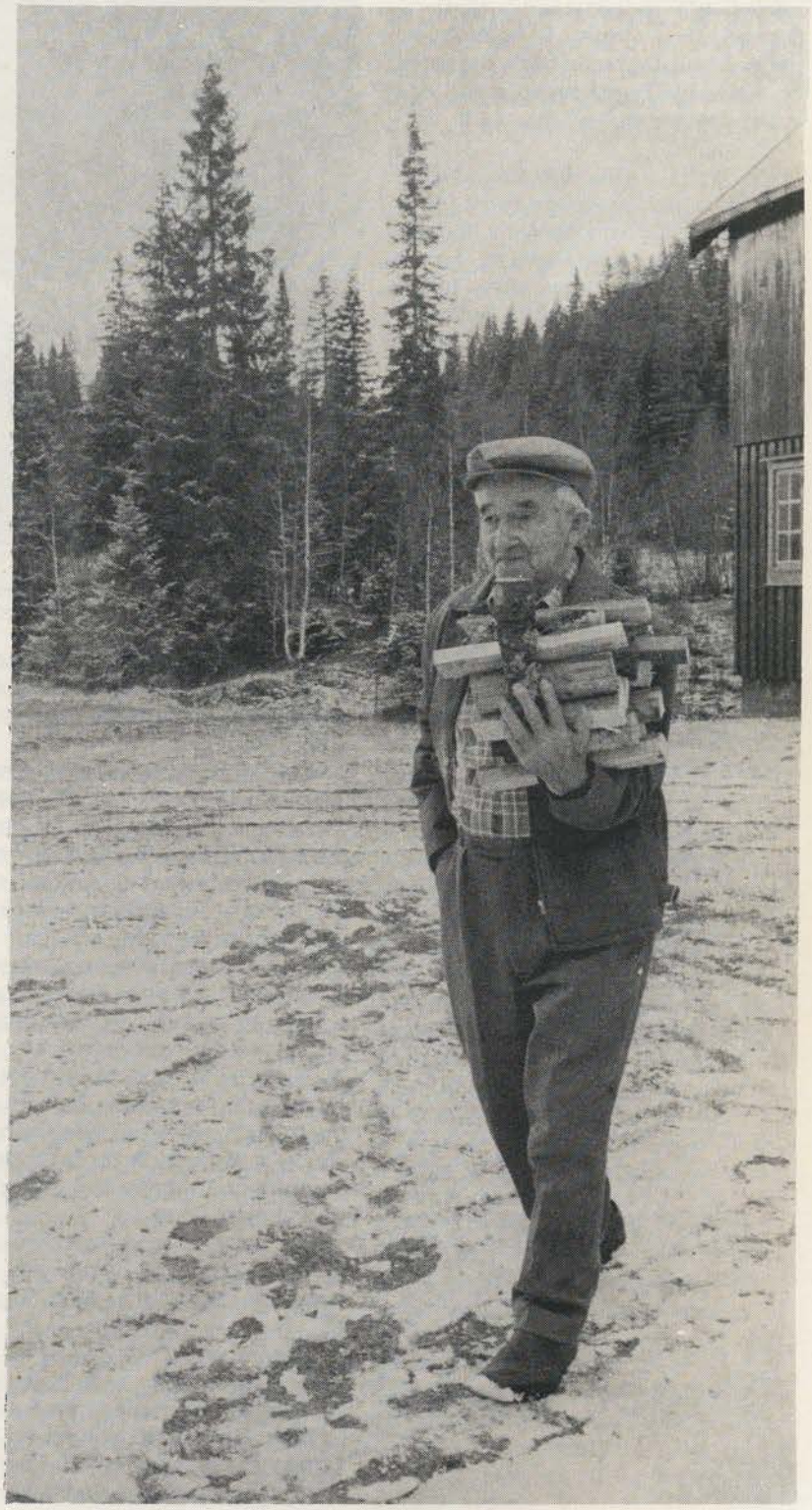

Skogsarbeideren og småbrukeren Ole Aakran (82 år) fikk aldri oppleve en slik utvikling i sitt lange skogmanns liv. Fra han som unggutt, 15 år gammel, hogg sitt første tre i Skjækermomarka og til han 51 år senere felte sin siste gran i Styggdalen, brukte han aldri annet redskap enn øks og sag (svans). Barkspaden ble han aldri godvenner med, og brukte den aldri.

Ole Aakran's gode og sterke år er som han selv eldret, men fremdeles levende i hans hukommelse, en tidsepoke bare han og hans likesinnede fullt ut kan analysere.

Fra han var sterk nok —, og det var tidlig, var det tømmerskogen som ventet, slit med øks og sag i mange år. Gamle karen var han heller ikke før han blant de voksne og erfarne ble regnet med i løyften. Mange harde vintre i Skjækerdalen har han bak seg, men både humøret og helsa har han fortsatt i god behold, for skogslivet har han likt, tross alt.

Tidlig følte Ole det slik at han fant fram til den riktige form for livet sitt, for arbeid og slit i skogen gav en meningsfylt hverdag. For et arbeidsmenneske har han alltid vært, med gleden av å få hvile om kvelden, med tyngda av hardt arbeid i kroppen.

Det hendte at han i unge år ønsket hverdagen bedre, men målte han den med andre han delte oppveksten i lag med, kjente han seg aldri annerledes. Forventninger og drømmer som ungdomsåra framkalte, ble alltid fortrengt av hverdagsslitet. Men også den tid i Ole's liv, de mange gode dager som har sol og høg himmel over seg, må komme med, for helheten i hans lange liv har selvfølgelig både horisont og perspektiver.

Holmens

Servicesenter

Tlf. 78040

GODT UTSTYR

for sommer- og vintersport fra ledende fabrikker.

Birger Stene

Vuku

Unge år.
Fra v. Sverre Helmo, Karl Burmann, Einar Aakran og foran Ole som spillemann.

I Værdalsbrukets tjeneste har han utført mange ulike arbeidsoppdrag, i følge ham selv, nesten alt utenom kontorarbeid.

Som tømmerhogger og fløter fikk han tidlig kjenne år-rytmen i skogen, vårsuset og høststormen, sommer over landskapet og ikke minst de lange vinternetter, da kulda trengte på mellom mosetjafsete stokkefar. Det hendte han var «bufast» hele førjulsvinteren i koia, og arbeidet i helga med, fra tidlig om morgenen og til sent på kvelden, helt til mørkret var med til koiedøra.

Slitet ble en sterk av, og det kom godt med, for sjelden har det vært noe som hette arbeidsdag, ofte ble klokka både ett og to om natta før småbrukeren kunne legge seg med god samvittighet.

Ole har selv opplevd den tid da tømmerhoggeren bygde sitt eget husvære før arbeidet med teiga tok til.

Vinteren 1920—21 var han hogger i «drivarlaget» til den sterke og arbeidsvillige namdalingen Petter Sellæg. Da bygde de koie ved Stortjønnelva før drifta tok til. Først ryddet de tomta for snø ved hjelp av en stor stokkeld. Laget så en enkel grunn før de bygde den opp for en akkordsum på kr. 500,—. Da var riving og transport av koia fra Finnåsan til Stortjønnelva inkludert i prisen.

Ole har «hustret» seg gjennom mangen vinternatt på hardligget bar- og halmbol i kalde og trekkfulle skogskoier, der ingen helseforskrifter var oppslått. Verst var det i hard kulde når snøen tinte på taket og gav veggslag. Da var det med ubevisst følelse, at en trøtt skogskar knapt registrerte kulda, når ovnen var ferdig med kveldsmåltidet sitt.

Skogskoiene i Skjækerdalen var etter tiden og forholdene brukbare, men heller ikke mer, forteller Ole. En vinter Ole var med og hogg i skogåsene rundt Hardbakvollen, minnes han en dag med «himmels fokk» og snødrev som trengte seg inn gjennom spontaket på seterhuset, der Ole og de andre losjerte. Da de kom inn ved middagstider var både senger, matbord, kokkopper og ellers alt i rommet dekket av hardpakket fokksnø. Av nødvendige grunner ble hele ettermiddagen brukt til barlegging av tak og opp-

Ole og Petra Aakran.
Mortillen og kanna lengst til høyre er arv etter Ole's foreldre.

rydding. Ellers minnes Ole koier med jordgolv, som tross alt var praktiske for vask og opprydding . .

Ved Hardbakvollen hogg også Ole sin største gran. I lag med Marius Skognes felte de med langsaga en forvokst og diger kjempe som målte tre — 3,15 fots grovstokker i roten. (En grovstokk var 45 cm i topp.) At Ole og Marius brukte mye av arbeidsdagen før økseeggen hadde tatt bort alt av kvist og tykk bork, er da lett å forstå. Hvor mye Ole tjente den dagen husker han ikke, men at det var mer slit enn penger, det kan han bekrefte. At fortjenesten i tømmerskogen ikke alltid stod i forhold til innsatsen, det kan han også bekrefte. For det dårligste betalte skogsarbeidet utførte han i en teige i Åkermarka i lag med Sefenias Kolstad, som var kjører og delvis hogger. Etter 40 dagsverk ble fortjenesten til Ole utreknet til kr. 2,98 pr. dag og for Sefenias kr. 5,96, da for både hest og kar. Denne historie er fra 30-åra, en tid med ubeskrivelig fattigdom og lita fortjeneste.

Skogsarbeiderens kosthold var enkelt med små variasjoner. For det meste ble det brukt brødmat (kake) med margarin og flesk som pålegg. Kaffi og tjukkmelk var det daglige drikke. Som varmretter og middagsmat med kålbull, sluring og «gubbjokk» brukt. Kålbull ble laget av hvetemel, flesk, fleskefett og vann. Sluring av havregryn, flesk og fleskefett, mens «gubbjokk» var en litt enklere rett, sundkarvet kakbrød i lag med vann og fleskefett. Alle disse rettene ble stekt i panne, og var i følge Ole litt tunge å fordøye.

Ole husker mang en gang at han brukte hele søndagen til å bake og steike kake, som var den største forbruksartikkelen i skogsarbeiderens kosthold. Og en stor forbruker av nevnte produkt var, i følge Ole, en skogskar som hadde med 14 stk. store kakbrød i sitt store matlager en gang han og Ola var utnistet for 14 dager i koia ved Stortjønnelva, og etter en drøy uke var alle kakbrøda oppbrukt.

Om kvelden i koia var lang, så ble den godt og effektivt utnyttet. Matstell var det hele kvelden, tørking av klær, vedlikehold av redskap, stell og foring i stallen for kjørekaren, og ble det litt tid til overs, så kom kortstokken fram i lag med lett og blandet prat. Slik var rytmen i skogskoia for Ole og mange med han, uforandret fra kveld til kveld.

Lange vinterkvelder kunne en skogsarbeider utnytte til så mangt, slik som den vinteren Ole arbeidet i skogen til Gustav Ottermo. Da var han ofte til Brattåsen for å ringe og bestille trekkspillmusikk av Helmer og Jon Rydning, som var i koia ved Stortjønnelva. På Værdalsbrukets telefonlinje til Skjækervatnet, som var avgrenet til koia vad Stortjønnelva, var det mang en lystig trekkspilltone som valset fram over Skjækerdalen og ut av telefonrøret til ivrige tilhørere på Brattåsen den vinteren. Om Helmers musikk ble mottatt i svake toner, så ga den likevel et klart og tydelig bevis på at en skogsarbeider, langt inne i Skjækerdalen, kunne bruke trekkspillet like godt som øksa og svansen.

FLØYTEREN

Mang en vårdag har Ole stått med løyfthaken i handa og sett tømmerstokken danse seg ut av Skjækerdalen. Fløyting i fjellelva var et trivelig arbeid når våren og sola fridde til skogåsene og liene langs Skjækra. Men kom dagen med regn og sludd, ble natta så alt for lang for den som låg og tørket i kropp. Fløyting i Skjækra og andre fjellelver var langt bedre enn i Helgåa, der en alltid hadde slitet med tømmerstokken på steinrørene. Ellers var arbeidet i løyften forholdsvis bra betalt, bedre enn anna skogsarbeid på den tida.

Kampen om tømmerstokken i vårdigre elver skapte mang en gang dramatikk, slik også for Ole. Nå i dag kan han i en lett og tildels lystig tone fortelle om den gangen Alf Sellæg og han «kullseglet», for å bruke hans eget uttrykk, i Helgåa ved Vestly. Begge var oppe på tømmerlunden da det hendte. Alf skulle passe båten mens Ole løste ut bindingsstokkene. Med ett tar båten overhand og stuper under og løsgjør hele tømmerlunden, mens Ole og Alf klorer seg fast og seiler med i en vill og livsfarlig seilas ut over elva. Langt ute på Bjartnesset fikk de tak i båten, fikk dratt den opp på tømmerlunden og etter mye slit og strev staket seg inn til land. Luer og ryggsekker ble mistet på turen, men begge sekkene kom til rette, Ole sin sekk var drevet i land på Bjartholmen.

FAGFORENINGSMANNEN

Det var rundt 1918 skogsarbeiderne i Helgådalen stiftet sin første fagforening, en forening med kort levetid og lite handlingskraft. Tillitsmenn fra denne foreningen som prøvde å forhandle med Værdalsbrukets ledelse, ønsket ikke skogforvalter Moen å ha i sin tjeneste, og dermed måtte skogsarbeiderne gi etter for sine beskjedne og rettferdige krav. Tiden var ennå ikke moden for en fagforening i Helgådalen. Først 10 år etter, i 1928, ble Skjækerfossen Skog og Land stiftet. Da var utgangspunktet langt bedre, bedre samhold og ikke minst bedre organisering som ga foreningen grobunn for å vokse seg sterk og livskraftig, selv om oppveksten var preget av mye motgang. Det første styret i fagforeningen, med Ole som kasserer, var stillfarende og lavmælte skogskarer, der få i grunnen var ordets mestre.

Men det som den gang ble sagt, det mener Ole var veloverveid og saklig, og det som var viktigst, det ble kjempet med blanke våpen for de saker de arbeidet for og som tok sikte på å gjøre arbeidsdagen bedre. Værdalsbrukets ledelse ønsket ikke foreningen til skogsarbeiderne i Helgådalen livets rett og viste dermed lite vilje til samarbeid og godkjennelse.

Ved senere forhandlinger markerte også Værdalsbrukets ledelse liten vilje til å imøtekomme de beskjedne krav fra skogsarbeidernes side, som i første rekke var krav om en liten forhøyelse av timeprisen i løyfta. Valgte tillitsmenn fra foreningen som flere ganger prøvde å forhandle, fikk klar forståelse av at den sterkestes rett rådde grunnen, også i Værdalsbrukets store skoger. Slik var samfunnsmønstret i den tid, hardt og urettferdig, ikke minst for en skogsarbeider. Heldigvis er den tid forbi, sier Ole, da en «dørket» ned et alt for lavt og underbetalt arbeidsoppdrag for en kamerat, bare for å få noen dager eller uker med underbetalt arbeid, for igjen å skyve økonomiske problemer bare lenger fram i tiden. Ole husker så alt for godt mange slike tilfeller der en skogsarbeider også var seg selv nærmest.

Som tidligere nevnt så fikk skogsarbeiderne lite gjennomslag for sine ønsker ovenfor Værdalsbruket , og dermed kom streiken i 1929 som et siste forsøk på å presse igennom sine rettferdige krav. Ole forteller at det var streik både om våren og høsten det året. Streiken om våren, da fløyterne la bort løyfthaka og damvakta drog opp luka og for heim, var i utgangspunktet effektiv, men fikk ikke den tiltenkte virkning. Mange var redd for å miste arbeidet, noen ble streikbrytere og noen måtte gå tilbake til arbeidet av helt nødvendige grunner, med andre ord, de hadde ikke «råd» til å streike lenger. Det rådde en tildels amper stemning i Helgådalen den korte tiden streiken varte.

En del «private» gav støtte til de som streiket, og fra Forbundets side kom det også et lite bidrag. Ole, som var kasserer, forteller at han var til Ole Rotmo i Vuku sammen med fagforeningsfolk fra Sul og Inndalen for å hente Forbundets pengebeløp, som han samme kveld delte ut på et medlemsmøte på «Råkja». Mellom 2—3 kroner ble det til hver person. Det hører også med til historien at Værdalsbruket gav etter på en del krav etter streiken i 1929.

Ole i lag med en hard konkurrent fra langrennsløypa, Harald Haugen.

Medlem av Helgådalen Skog og Land har Ole vært i alle foreningens år, og er i dag, som ved foreningens spede begynnelse, overbevist om at samarbeid og rettferdige krav fra deres side har vært med på å forme en bedre arbeidsdag og et bedre samfunn. Selvfølgelig er det mange flere og større faktorer som har medvirket til dagens goder, men den spiren som fikk rotfeste blant de mange skogsarbeiderne på Bjartråkja en vinterkveld i 1928, mener Ole hadde livets rett. Og Ole har vel rett, for han kjenner tyve- og tredveårenes depresjoner, krigstid, gjenoppbygging og magre etterkrigsår, som han opplevde ikke verre eller bedre enn mange andre. Et år på 30-tallet var han arbeidsledig i over 9 mnd., da var det virkelig hardt å få endene til å møtes for en småbruker uten noen form for støtte. Hardt var det også for en arbeidskar i sine beste år å føle at ingen hadde bruk for hans arbeidskraft.

SKILØPEREN

Ole Aakran var en av Helgådalens beste skiløpere i årene rundt 1920—30. Mange premier hentet han heim, premier som i dag er godt bevarte og synlige bevis på mange og harde løp. Ole's gode år som langrennsløper er fra den tid da gleden over å komme bort fra skogskoia og møte skogskameraten i andre omgivelser, i løypa og på skifesten, var like viktig som kampen om heder og premier.

Om minnene fra den tid er eldret, så er de fortsatt levende, for de skapte glede og avvik fra den vanlige hverdag. Et av Ole's mange løp som vi her forteller om, er et bevis på de mange problemer en langrennsløper av hans årgang ofte møtte.

18 km startet ved Ulvillavollen og løypa fulgte leia opp Brekka innover Kluksbakkan og til Kjesbuvatnet. Martin Nessemo, også en god langrennsløper på den tiden, var først i sporet, tett fulgt av Ole da de passerte ved Kjesbudammen. Der krysset løypa en annen løype, tilfeldigvis løypa til skiløperne i Vuku som også hadde renn samme dag. Martin og Ole tok feil løype, de fulgte «Vukuløypa» som de fikk bekreftet var den rette av noen frammøtte tilskuere. Da de kom til Skavdalen begynte tvilen (om riktig løypevalg) å gjøre seg gjeldende, da de ikke hadde muligheter for å komme seg opp Skavdalsberga etter løypetraseen der skiløperne fra Vuku hadde kjørt ned. Ole og Martin gikk en «ny» løype langs Skavdalsberga og kom fram til Bjørgan og derfra nordover Lunskinsberga og videre til hovedveien som de fulgte mot Ulvilla. Ved Nysetet møtte de Reinholdt Johnsson, og han kunne fortelle at samtlige løpere kom samme løypa, så det var ingen grunn til å bryte løpet.

Arrangørene hadde heller ingen grunn til å avlyse konkurransen, selv om 18 km ble 10—12 km lenger enn beregnet. Om kvelden var det premieutdeling, både Ole og Martin ble premiert. Ole husker at han den gangen måtte betale litt ekstra, omframt startkontingenten, for å få sin velfortjente premie. Prestasjonene til Ole og hans konkurrenter den dagen må ikke forringes av det komiske i denne historien, for de var virkelig store.

For Ole og mange med han, så var det som oftest lørdagskveldene de kom heim fra skogen, etter en lang og hard uke. Søndagsmorgenen ble skiene det mest brukte framkomstmidlet til startstedet. Etter gjennomført løp var det nesten alltid fest med premieutdeling, og seint ut på natta kom de oftest heim, men tidlig nok til å pakke sekken for en ny uke i skogen.

BARNDOM OG ALDERDOM

Etter en lang arbeidsdag har Ole formet sin hverdag i trygghet og trivsel. Det sunne vett og det praktiske innsikt som kjennetegnet skogsarbeideren i sine unge og gode år, er Ole fortsatt i besittelse av. Han er også dypt takknemlig for den samfunnsutvikling han har fått være med på, en utvikling som gjør at han verdsetter de goder som er skapt. Men over alderdommens tilfredshet føles sikkert en vemodig tanke tilbake i tiden, til sine strevsomme foreldre, som aldri fikk oppleve dette. For de var tildelt så alt for få dager til livet og aldri fikk de oppleve å se sin store barneflokk vokse opp. Og minner fra den tid da mor og far så uventet kom bort, er for alltid fastbrent i Ole's sinn.

Ole var den eldste av syv søsken i barneflokken til Anna og Mekal Bakken Elnesvald. I barndomsheimen var det ingen rikdom, men heller ingen nød, men hardt og strevsomt for han som var far og hadde så store forpliktelser ovenfor heim og familie. I alt for unge år ble Ole herdet til ansvar og forpliktelser da sykdom og død reiste med søsken og foreldre. 13 år var han da faren døde i 1912, og bare to år etter døde mor hans. Avskjeden med henne og hennes ubeskrivelige sorg og fortvilelse over den skjebne som ville møte barna uten heim og foreldre, glemmer han aldri. Men frykten var ubegrunnet, for Ole og de andre små fikk det etter forholdene godt i sine nye heimer. Og det er minner som

I forgrunnen på bildet, barndomsheimen til Ole, Berget.

Ole tidlig i livet lærte å leve på, de mange lyse og gode, om sine foreldre og søsken.

I 1927 ble Ole gift med Petra Aakran, men først da småbruket i Brattåkeren ble fradelt Petra's barndomsheim, var kursen satt for de to unge. Brattåkeren hadde 18 mål dyrka jord, og trillebåra var viktigste kjøredoningen på åker og eng, for selveid hest ble det aldri på småbruket. Det ble lange og strevsomme år før stue og fjøs ble bygd og den første buskapen kom på bås.

I dag går tanken tilbake til den tiden, til den lange arbeidsdagen og til slitet, men også til gleden og tilfredsheten de har delt i lag i et langt og meningsfylt liv. Tanken om at noen skal bygge videre på slitets saga til Petra og Ole på småbruket Brattåkeren, griper aldri så sterkt om seg at det kaster skygge over tilværelsen for de to. For Petra og Ole sine livsverk er fullendt og alderdommen har forlengst innledet en ny periode av livet, og i den formes et håp om fortsatt god helse og et ønske om å få bu på den plassen de er sterkest knyttet til.

Både Petra og Ole har motstått alderdommens påkjenninger godt. Ja, Ole er nesten så førlig og rank som den gang han vandret side om side med andre slitere innover Skjækerdalen, som tømmerhogger og fløyter. Petra og Ole har også mye glemt bygdehistorie i sin hukommelse, og gamle og detaljerte historier kommer en nær under deres stillferdige fortellinger. Helgådals-Nytt har mye å takke de to for, ikke minst for de mange gamle og gode bilder.

Mange julekvelder har Petra stått ved ovnen på Brattåkeren og kokt julekveldsgrøt. Hver gang har det vært et nytt kryss i kalenderen og et skritt lenger og lenger bort fra trillebåra og svansens tid. Felles for dem begge er at jula i dag ikke er slik som den en gang var, den ekte gleden er nå borte. Men minner om fred og ro, da arbeid og slit fikk hvile en stund og han gamle Elias Aakran satt og leste i sin huspostil, er minne og tradisjon som fremdeles er levende hos Petra og Ole på Brattåkeren.

---

et Bok & Papir Hus

H.E.EIDES EFTF. A.S
BØKER - PAPIR — KONTORUTSTYR - LEKETØY
POSTBOKS 99, 7651 VERDAL - TELEFON (076) 79 523

Noen minner fra ca. 30 år tilbake

av Sverre Johnson

De årene vi bodde i Helgådalen rundt 1950, er en tid både kona og jeg ser tilbake på med glede.

Vi fikk, og har fremdeles, mange gode venner, og det var i grunnen mye nytt som kom på gang.

Ungdomslaget ble startet igjen under John Huseby's ledelse, og vi hadde mange trivelige kvelder. Fotballavdelingen fikk fart, og selv om vi tapte samtlige kamper, tror jeg, var det artig å få være med. Nu ser jeg av tabellen at det går riktig bra.

Noe av det vi ofte snakket om, er samarbeidet og vennskapet med Oscar Figenschou. Han hjalp meg å bli kjent både med folket og terrenget, noe jeg fremdeles har glede av. En fantastisk hukommelse hadde han, og kunne fortelle om drifter og drivere 30-40 år tilbake, noe som naturligvis var interessant for en nykomling. Som menneske var han også helt spesiell, og mang en koselig stund hadde vi med «Figa og Bolga», som våre barn kalte Figenschou og datteren Borghild.

Familien Figenschou ca. 1925. Petra, Lornts, Hans og Oscar.

Storvukuvollen 1970. Martin Liaklev

Figenschou var utrolig seig. Tett før han fylte 70, startet vi en vintermorgen i Storlunet, rente til Storvukuvollen hvor Petter Pettersen + diverse veresbygger drev, og fortsatte så til Storbekkdalen der Odd M. Green huserte. Derfra fikk vi følge av Ingolf Bjartan framover fjellet, og det var nokså skumt da vi tok oss ned på Helgåsen. Det var nok ikke bare Figenschou som var taknemlig for at Trygve Helgås stilte med hest siste biten.

Etter lite driving under krigen, var det nå stor virksomhet i skogene. Fra Høysjøen til Grunntjønna ble det blinket, og det var vel knapt noen heim som ikke hadde en eller flere i skogen. Etterhvert kom det nye redskaper i bruk, den første motorsaga bl.a. Det var vel på Julnesset. Traktoren ble tatt i bruk, bl.a. i Malsådalen av Leif Skoknes, og bruket satte i gang sommerhugging og traktorlunning i Dauvassåsene nord for Vera.

Transporten for mitt vedkommende var til å begynne med sykkel om sommeren og ski om vinteren, skjønt jeg husker en vinter med lite snø og fin is hvor vi ofte syklet til Kleppen etter elva. Jeg kan ennå høre Arnold Kjesbu's «kaillkauk» da forhjulet smatt ned i en sprekk i isen.

Så kom jeepen med firehjulstrekk og reduksjonsgear. Den tok seg fram på de utroligste steder, og jeg ble naturligvis døpt «Jippe Jonsa» med en gang. Men det tok jeg nærmest som et hedersnavn, for jeg ble førstemann med bil på en del steder som Mæhlen, Helmoen og Julnesset, og også første og lenge eneste bil til Vera vinters tid. Det siste innebar forresten ikke bare fordeler, det ble mang en kveldstur over fjellet med tildels vanskelige forhold. Særlig husker jeg en doktorskyss på speilhålka hvor vi hektet av dørene for sikkerhets skyld, i tilfelle det bar utfor. Legen, jeg tror det var dr. Schnitler, svor på at en annen gang fikk pasienten bare stryke

med, men det var vel ikke så alvorlig ment.

Til gjengjeld for slike turer var det ekstra trivelig å dure i 60 km innover flåene ved Auretjønna, skjønt jeg var visst ikke helt alene om det, jeg tror Sigvald Selnes var oppe en tur eller to når det var fine forhold. Men som første og eneste bil oppunder Kløftåtfossen skal jeg ha ros, eller kanskje ris. Riktignok gikk en mann med øks foran og prøvde isen første gang, men litt dumdristig var det vel.

Det er så mangt en minnes, f.eks. en kveld damvatnet kom og kona hanket inn over 30 fine aurer fra tangen på Åkerenget, eller en fiskenatt med Odd Green og Olav Helmo fra Storlunet til Svensklunet med ca. 60 fisker som resultat. Jakt- og fisketurer ble det også med Jon Rydning, og jeg fikk anledning til å konstatere at det ikke **bare** er skrøner han farer med. Det er mulig jeg skrøner nå, men inntrykket mitt var at han bare trengte lempe ut snøret, så bet det på, mens en annen stakkar var glad for et og annet napp.

Noe av det jeg er mest glad for, er at jeg fikk treffe mange av de «gode,gamle», Severinkarene Helmo og Helgås, Ole Julnes, Ole Snekkermo, Olaf Tosteigan, Ole og Odin Åkervold, Johs Tronsmo og ikke minst Ingvald Tronsmo, som jeg hadde nær kontakt med til det siste.

De var alle i virksomhet i skogen, og mang en historie fikk jeg høre fra «gammeldåggån». Den som bare hadde hatt vett til å notere litt.

«Post Martin»

Urskog i Storbekkdalen

«Martin post» og jeg hadde følge mang en gang over fjellet, en gang i godt under 30 minusgrader og østasno gikk vi jamt og kikket på hverandre om nesa skulle begynne å kvitne, men det gikk bra.

Bra gikk det også med de to som «for åt elven» oppunder Styggfossen i Juldøla og gikk to ganger rundt i bakuddu før de ble slengt til lands. Jeg tror det var Laurits Ottermo og Alfred Bengtson, men ber om tilgivelse for eventuelle feil med navn o. l., det er tross alt 30 år siden.

Utpå vinteren, når sola fikk tak og vi var så heldige å få barnevakt, hadde vi mang en fin tur oppå Hyllfjellet eller innover Tinsklompene. Personlig glemmer jeg aldri en tur fra Vera over Juldalen om Lunnavollen og Heståslettet ned på Helmoen.

Her kan man fordype seg i minner i det uendelige, men dette får være bra.

Takk for meg

Resignasjonens vise fra en gammel landkrabbe

Ja nu vil jeg synge om tiden som svann,
jeg fikk ikke gynge på blånende vann.
Det var som en mare som lå i mitt brøst,
men aldri få fare det vart min trøst.

Til endeløs hav gikk min lengsel og trang,
det vart aldri av med den reisen nån gang.
Jeg var som en fange som gikk i mitt bur,
og år ble så lange, men aldri nån tur.

Mitt liv vart å trampe i slutten ring,
mens båtene stampa så vide om kring.
Men ingen, nei ingen fikk meg til sin last,
den ringen, den ringen den aldri brast.

Og nu er jeg sliten og gammel og grå,
min verd den ble liten som jeg fikk gå.
Men jeg har en tro og den holder jeg på,
at jeg vart i ro, ja det skull så gå.

Magne Haldorsen.

KARL GRØNN
og hans tømmerdrifter i Helgådalen

Av Steinar Grønn

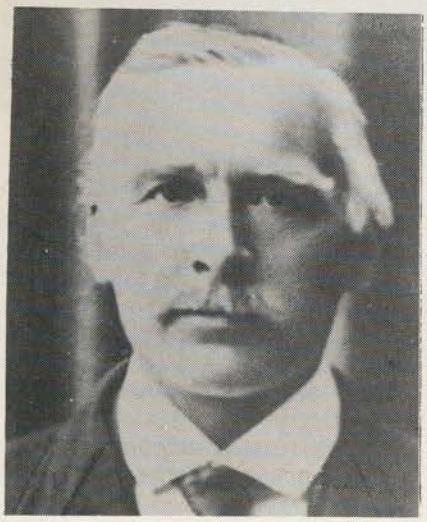

Karl Grønn.

Blant de som tok på seg tømmerdrifter for Værdalsbruket i Helgådalen, var det flere som kom fra andre trakter. En av disse var Karl Grønn, gårdbruker på gården Sand i Volhaugen. I fire vintrer, fra 1908 til 1912, tok han på seg tømmerdrifter. Det vil si at han ble enig med Værdalsbruket om betingelsene, og så leide han med seg det mannskapet som trengtes.

Vinteren 1908—1909 drev han i en teig ved Dyrhaugen i Skjækerdalen. Da hadde han med seg fire hoggere og en kjører i tillegg til seg sjøl. Tømmeret ble kjørt ned til Dyråa for fløting. Om vinteren bodde karene i Verkensvollen, i et hus som tidligere hadde vært i bruk i forbindelse med nikkelgruvene i Skjækerdalen. Huset var tømra, med to rom. Det ble senere solgt til Sigbjørn Sellæg, Skjækerfossen, og huset ble flyttet ned i Helgådalen.

I det andre rommet bodde et hoggerlag der bl. a. Hallvard Nessemo, f. 1882, var med. Han har fortalt at da laget hans startet hogginga om høsten, hadde Karl Grønn allerede to svensker i arbeid der. En av disse hette Anders Persson. Når disse skulle holde helg, så badet de seg nakne i Dyråa. Dette fortsatte de med også etter at vinteren kom. Da hogg de hol i isen.

De tre neste vintrene arbeidet Karl Grønn og laget hans på Veresfjellet. De drev ihvertfall ett år i Finnkjerringhølet, og ett eller to år ved Setertjønna. I Finnkjerringhølet var koia gammeldags og dårlig. Ved Setertjønna bodde de i ei koie som stod midtveges mellom de gamle husa på Ottmosetra og den nåværende hytta til Værdalsbruket. Det er også antydet at de den siste vinteren kanskje bodde på selve Ottmosetra.

Hogginga foregikk antagelig oppover Seterdalen og nordover. Tømmeret ble kjørt ned til elva, og det er to stedsnavn som fremdeles minner om dette: Grønn-velta og Grønnvegen. Grønn-velta er en lunningsplass nede i Brattås-åsene. Det var vel tømmeret fra Finnkjerringhølet som ble kjørt dit. Grønn-vegen er den kjørevegen som ble brukt fra Setertjønna og ned til elva. Den går ned ved Kvernbakkbekken, og er forferdelig bratt, slik at det er en «halvkjiv» veg. Karl Grønn hadde vært der om høsten og ryddet vekk det verste, slik at den var framkommelig. Vinteren 1911—1912 var datteren Kjersti med som kokk. Hun har fortalt at de siste dagene om våren brukte de fem hester å kjøre med. De andre karene kjørte hestene fram til det bratteste, og så hadde Karl Grønn kjørt lassa ned. Da de skulle heim den siste dagen og trodde at slitet var over, gikk den ene av hestene gjennom isen ute på Setertjønna, og det var litt av et bask før de fikk den opp igjen.

Arbeidslaget hadde nok med seg det meste av provianten heimefra, og likedan var det med fôret til hestene. Men regnskapene hos Værdalsbruket viser at de også provianterte på landhandelen i Skjækerfossen. I familietradisjonen fins det ei fortelling med tilknytning til kjøringa av proviant fra Sand til arbeidslaget på Veresfjellet. Fridtjov

Kjersti Grønn, ei av de første skogskokkene i Helgådalen.

Grønn, f. 1896, var i konfirmasjonsalderen da han kjørte proviant til faren og de andre. På en slik tur fortelles det at han hadde ei samekjerring med seg på sleden nedover mot Skjækerfossen på heimturen. De kjørte etter elva, og hesten sprang så uvanlig lett og fort. Da de kom ned til Skjækerfossen, fortalte samekjerringa at det hadde vært ulv etter dem nedover elva. Hesten hadde sjølsagt merket dette, men hun hadde ikke sagt noe tidligere for ikke å skremme unggutten.

Som nevnt tidligere var ei av døtrene til Karl Grønn med som kokk ei tid, men for det meste stelte de maten sjøl. Etter en hard arbeidsdag smakte det nok godt med mat, og ei historie viser at de ikke var så nøye på kosten: De hadde fått sild med proviantskyssen, og så skulle de koke sildsuppe. Den av karene som skulle være kokk, gjorde seg ikke mere for det enn at han hadde silda hel oppi kasserollen. Så lot han det koke så kraftig at silda ble helt sundkokt, og deretter åt de med god appetitt.

Så vidt en vet var det ikke noen helgådalinger med i arbeidslaget til Karl Grønn. De fleste var fra Volhaugen, og dette var nok av rent praktiske årsaker. Det var mere lett-

vint å tinge med seg arbeidsfolk som bodde i samme grenda, samtidig som han også på den måten fikk med seg folk som han kjente personlig fra før. Dermed visste han mere hva de stod for i det daglige slitet i skogen, og også hvordan de var å komme overens med i ei trang koie gjennom en lang vinter.

Hvor mange hoggere og kjørere som var med i de fire vintrene i Helgådalen vet jeg ikke, og lista nedenfor er nok ikke fullstendig. Men blant de som var med en eller flere vintre var i allefall de fire brødrene fra Søreng ved Minsås: Lars, Odin, Ole og Kristian Myrvold. De var alle kraftige arbeidskarer. Lars ble kalt Lars «Løstig», og vinteren 1909/10 står han i regnskapene til Værdalsbruket oppført som driver sammen med Karl Grønn. Antagelig var ingen av brødrene Myrvold med den første vinteren. — Aksel Sandsaunet var nabo til Karl Grønn, og han var med i flere vintrer. Svogeren Jeremias Haukå var fast. Under oppholdet på Veresfjellet fikk han ei ubehagelig overraskelse da han vinteren 1910 fikk beskjed heimefra om at snømengdene hadde brutt ned fjøstaket heime i Haukåa. Men om våren ble fjøsdelen revet, og i løpet av sommeren og høsten ble det bygd nytt fjøs.

Volhaugbyggene O. Brattli og Iver Fiskvik var med iallefall den første vinteren. Peder Henriksen, senere kjent som Peder Skjerve, ble i 1909 gift med Maren, eldste datter til Karl Grønn. Iallefall vinteren 1910 —1911 ser han ut til å ha vært med svigerfaren på Veresfjellet. Sønnen Helge Grønn var med den siste vinteren, kanskje også tidligere.

Alle disse var folk fra Volhauggrenda. Men i tillegg var det vanligvis med et par svensker i arbeidslaget til Karl Grønn. Hvordan han kom i kontakt med disse, vet jeg ikke. En Anders Persson var med de to første vintrene, senere en Anton Lundstrøm, født i Undersåker. Ellers var det muligens også med svensker som hette Mattis Svensson, Nilsson og Hultgren.

Dessverre fins ikke den regnskapsboka Karl Grønn førte, slik at en ser hvordan han som driver kom ut av det økonomisk. Karene skulle ha sin lønn, og spenningen var vel stor for den som hadde ansvaret, om det ble noe igjen til ham. Regnskapsbøkene til Værdalsbruket viser hvor mye arbeidslagene hogg for hver vinter. I de fire vintrene Karl Grønn var driver, fikk laget hans utbetalt ca. 25.100 kr. fra Værdalsbruket for hogginga. Dette fordelte seg med ca. 4.400 kr. vinteren 1908 —1909, ca. 6.700 kr. vinteren 1909 —1910, ca. 9.400 kr. vinteren 1910 —1911 og ca. 4.600 kr. vinteren 1911—1912.

I følge velvillige opplysninger fra Leif Lykke, viser regnskapene antall stokker som arbeidslaget leverte og fikk oppgjør for. Vinteren 1908—1909 fikk de oppgjør for i alt 10.479 stokker tømmer og ved til 85 % av grunnprisen, vinteren 1909—1910 for 9.899 stokker tømmer og ved til 134 % av grunnprisen, vinteren 1910—1911 for 13.063 stokker tømmer og slip til 163 % av grunnprisen og vinteren 1911—1912 for 9.073 stokker tømmer og slip til 100 % av grunnprisen.

Hvem var så denne Karl Grønn, som tok på seg tømmerdrift for Værdalsbruket i fire sesonger, leide med seg folk og lå borte fra familien hele vinteren?

Karl Grønn var født i Skogn, og foreldrene var ikke gift. Han vokste opp som enebarn hos fosterforeldrene på en husmannsplass i Bjørga i Sjøbygda. I 1888 ble han gift med Karoline Ellingsdatter, datter på husmannsplassen Ner-Moen ved Leksdalsvatnet. De første årene bodde de i Bjørga, der han livnærte seg og familien som skomaker og fisker. I 1899 fikk Karl Grønn sammen med svigerfaren Elling Jeremiassen skjøte på gården Sand i Volhaugen i Verdal. Sand hadde i mange år vært drevet som underbruk under Ner-Vist, og Elling Jeremiassen var husmann under denne gården. Kjøpesummen i 1899 var på 11.200 kr., hvorav 1.700 kr. ble betalt kontant. I skjøte datert 1909 overtok Karl Grønn svigerfarens del av gården for 4.500 kr. Samtidig opptok han lån i Hypotekbanken for 12.000 kr., og vi kan lett forestille oss at gårdhandelen medførte, sammen med utgiftene med å brødfø en stor familie, var den egentlige årsaken til at Karl Grønn prøvde seg som skogsentreprenør hos Værdalsbruket. Det var ti barn i flokken, og det gjaldt å skaffe seg de inntektene som var mulig.

Hvordan Karl Grønn kom på tanken om å prøve seg i Helgådalen, er ikke godt å si. Det fortelles imidlertid, uten at jeg har fått det bekreftet i noen skriftlig kilde, at han sammen med naboen Martinus Halset hadde vært med på grusinga av Veresvegen. Dersom dette er tilfellet, var han på forhånd kjent oppover Helgådalen, og han hadde kanskje sett at det var muligheter i skogen. Ellers kjente han antagelig til forholdene innen Værdalsbruket gjennom sitt arbeid i Verdal kommunestyre, der han var medlem i periodene 1904—1907 og 1907—1910.

Hvordan det ble med overskuddet for ham som driver, vet vi lite om i dag. Familietradisjonen vil ha det til at det ikke ble stort igjen etter at hoggerne og kjørerne hadde fått sitt. Men dette er egentlig bare gjetninger så lenge som den i regnskapsboka Karl Grønn hadde overfor karene sine, ikke er oppbevart. Denne boka ville også i detalj kunne fortalt oss hva hoggerne og kjørerne kunne tjene på en vinters slit i skogen, og samtidig ville vi hatt ei fullstendig navneliste på de som var med i kortere eller lengre perioder.

Anders Tosteigan

John Tosteigan forteller om en gang far hans og Anders-kallen hadde ei tømmerdrift ved Tulleråsbekken. Han husker også datoen, 15. april 1930. Da slo det om til mildere vær og gjennomslag i snøen, og 15-årige John ble sendt heim etter en skinnfell og litt mat, så skulle karene overnatte i teiga, det var for strevsamt for hesten å kjøre heim enda det ikke var langt stykket. Han John behøvde ikke å overnatte der, men han ville være sammen med karene, han og. Så slo de seg ned under ei lurvgran. Det ble kaldt etter hvert, og John forteller at han sov iheletatt ikke den natta, det gjorde heller ikke Olaf, far hans. Men gamle Anders snorka og sov flere timer.

John forteller forøvrig at Anders en gang frøyste føttene i senga heime. Han brukte å dra skinnfellen over hodet, så fikk føttene ligge bar. Og før han la seg, brukte han å gå ut «å pess å kveilla bærfot». Og denne snøen som smeltet den frøs til is om natta, så om morgenen når Anders-kaill'n steig ut av senga, var det så det smalt i gulvbordene.

GAMLE SKOGSBILDER

Tømmerbinding. Forlandet 1910.

Bjartholmen 1918.
F. v. Martin Mælen, John Holmen, Iver Mælen, Johan Holmen, Halvor Nessemo, Johannes Storholmen, Ole Stornesset.

Vera ca. 1915.
F. v. John Ottermo, Helmer Rydning, Ole Rydning, Martin Storlunet, Gustav Haldorsen.

Spellflåten 8/6-14.
Bak f. v.: Gustav Haldorsen, Ingvald Tronsmo, Anders Andersson (frå Skalstugan), Johan Rønning, Ole Olsen Sørvera, Iver Tronsmo (bas).
Foran f. v.: Per Haldorsen, Frits Lundstrøm (svenske), Gustav Olsen, Johan Magnus Johannesen Nordvera, Ole Rønning, Halvor Olsen, Halvor Jonson, Esingen.

Grunnfossen 1920.
F. v. John Vollan, Thomas Holmsberg, Ole Vollan, Konrad Årstad, ?, John Lindset, Edvard Bjørsmo.

Vera 1914.
F. v. Johannes Tronsmo, Jørgen Sjømæling, Nils Tronsmo, Iver Tronsmo, Ola Tronsmo, Ingvald Tronsmo.

Harald Haugen i ferd med å få svansa ned ei furu.

Billingen, (Buch-koia), 1951.
F. v.: Eivind Stubbe, Ola Vikvang, Arnold Skavhaug.

Skjækerdalen ca. 1920.
F. v. Fredrik Løe, Josef Løe, Karlson (svenske), ? (frå Snåsa).

Tveråholman 1924.
Sittande f. v.: Ola Gaundal, Hallvar Spillum (2 år), Hallvar Haldorsen, Johannes Sellæg, Mathilde Sellæg, Alfhild Sellæg.
Bak f. v.: Jon Sisselvold, Magne Storlunet, Helmer Rønning, Einar Nordvera, Sigurd Nordvera, Gustava Spillum, Jørgen Sjømæling, Albert Spillum, Martin Haldorsen, ?, Ole Sisselvold, Johan Rydning, Ole Olsen Sørvera, Harald Ellingsen, Petter M. Sellæg, Iver Haldorsen.

Litjbellingen 1927.
F. v. Iver Tronsmo, Nils Tronsmo, Ola Tronsmo, Sverre Svartås, Olaf Snippen. Foran: Iver Lindset.

Fløytarlag 1918.
F. v. John Ågesen, Marius Skoknes, Johannes Trøen, Ragnvald Rasmussen (nordlending), Johannes Skjækermo, Iver Ågesen, Severin Helmo, Teodor Nessemo, Ole Skjækermo.

Tømmerdrift i Helgådalen ca. 1915.
Heilt til venstre: Martinus Helgås. Heilt til høgre: Oscar Figenshou.

Frå skogstida i Storlunmarka og Tverrådalen.
Bak f. v.: Petter M. Sellæg, Albert Spillum, August Brendmark, Nils Solem, Magnus Fuglestad, Olaf Urvold, Arne Åsen, Konrad Brendmark, Martin Kleppen, Viktor Vikelvara (finnlender).
Foran f. v.: Henriksen (svenske), Aksel Solum, Ålberg (snåsning), Simon Fuglestad (binndaling), Bernhard Urvold, Magne Sellæg, Jørgen Urvold, Kristine Johnsen Julnes.

Kokklag fra Maritmyrtjern 1912.
F. v. Anders Anderson (driver), ?, ?, Karl Anderson, ?, Ola Anderson, ?, ?, ?, Anders Nilson, ?, Martin Dypsjø, ?, kona til Anders Anderson sit foran.

Ca. 1920.
F. v. Laurits Ottermo, Martin Nessemo, Gustav Julnes, John Nessemo.

Arbeidslag 1950.
F. v.: Alf Åkervold, Harald Haugen, Petter Nymoen, Kristian Sellæg.

Då maskindrifta vart vanleg, måtte det byggas solide bruer. Brua over Auretjønnbekken.

En trist natt på Juldalsfjellet

Av Tomas Kleppen

Det var etterjulsvinteren 1932 vi den yngre garde i Helgådal blei enige om å prøve rypefangst de kaldeste månedene januar og februar. Det var lite skogsarbeide, og det som var greidde du alltids på etter rypefangsten, og da var du sikrere på tidig bark. Tømmeret måtte rundbarkes i disse dager.

Jeg hadde ingen peiling på hvorledes ei rypesnare så ut, men far satte opp ei snare i en snøhaug hjemme, og han forklarte meg mange finesser om både riset hun helst ville ha, om hvor høyt snara skulle stå. Fire fingre fra snøen, som helst måtte være hårdtråkket, og opp til snara. Så jeg var fullbefaren før enn jeg dro til fjells, forresten lovet han å følge meg den første dagen. Jeg var bestemt på å prøve Lauvhaugen og Midtre Juldalen, for da kunne jeg fare heim på kveldene. Far lærte meg å spinne snarer av hestetagl, de var fine, men sein å sette, for du måtte skjære i sula og sette i snara, for ellers snudde den seg i vinden — gjiller — vi kalla. Messingtråd tvinna du hårdt på sula så den snudde aldri i vinden hvor mye det blåste. Til øks fila vi av skjeftet av ei langsag, slipte den så den blei kvass, den var snedig og lett når du skulle hugge ned bjørkris til snara.

Så var det skiene da, som var nødvendige på fjellet. Jeg hadde et par gamle bjørkeskier som ikke var brukt siden jeg begynte som skogsarbeider. Ski hadde vi lite bruk for i Helgådalen, så bratt som det var. Jeg brukte de enkelte ganger når jeg kjørte heim fjellforet. De var i bra stand, bare det var litt tjøre under dem, kve dem, vi kalla. Det var lærørjer som vi satte foten i, finnbindinger, men det var lite remmer bak helen, det besto mest av snører, det var lite om penger i tredveåra. Staver måtte vi bruke av tørrgran som vi satte truger på av einer eller grankvist. Du måtte hjelpe deg så godt du kunne, disse åra. Til skismurning bruka vi parafinvoks eller stearinlys, det fantes nok smurning den gang også, men det måtte vi droppe, vi vanlige arbeidsfolk. Det blei styggelig glatt i motbakke når det var så dårlig føre at vi måtte bruke dette, men vi fant da på ei råd. Vi batt en bardusk under steget på skia, så du kunne gå rett mot bakke uten å gå fiskebein. Det fantes sikkert rottfella også disse åra, men det hadde vi ikke bruk for. Om vinteren når det var kaldt, bruka alle lærvlabba som vi laga sjøl. Førføttlabba, som vi kalla dem, det er det som vi i dag kaller halvstrømper. Disse laga vi sjøl. Vi batt ragga av tjukt ullgarn, tredde dem på en trelæst, som fantes på hver gård i disse dager, vi bruka samme læsten. Så sydde vi med maskin to á tre tøybiter som vi passa til læsten, dette stikka vi på. Til såler karda vi ull av sau, tøva dette godt sammen og stikka dette sammen med tett i tett med ulltråd. Jeg skal si disse labba blei varme. Vi frøs aldri på beina samme hvor kaldt det var. Både kara og kvinnfolk brukte førføttlabba om vinteren. Jeg får fortelle ei historie om disse labba. Før det ble snøbrøyting over Verafjellet og det var vintermesse i Vera, var det ofte presten og klokkeren gikk på ski over fjellet når det var fint skiføre. Gamle Johannes Nordnes var den gang lærer og klokker i Vuku, samtidig var han også det i Vera. Han var en god skiløper, han bruka bestandig førføttlabba om vinteren både ute og i skolestua når det var kaldt.

Rype i snare.

Denne gang jeg skal fortelle om gikk disse to på ski over fjellet fra Helgådal til Tronsmoen, som da hadde losji for alt folket i Vera som kom som turister. Iver Tronsmo, som åtte gården, var da i velmaktsdager. Når prest og klokker kom, gikk han alltid ut på trappa og tok i mot dem, likeså denne gangen. Han håndhilste på dem og spurte Nordnes om det hadde gått bra over fjellet. Å jo takk, med seg hadde det gått bra, men det var verre med presten, han hadde vist Vår Herre førføtta to ganger neri Djupdalen. Å slik har det hett etterpå, at hvis du ramler på ski så er ordtaket, da viser du Vår Herre førføtta.

Ja, nå har dere hørt så mye om rypesnarer og det vi hadde å hjelpe oss med i tredveåra, så nå er det på tide å fortelle om det som hendte meg senere i sesongen. Noen av kameratene hadde reist på Østre Juldalsvollen og skulle sette snarer der, noen var på heimfjellet. Det var femte januar vi dro i veg, far var med og skulle lære meg kunsten. Det viste seg å være lite snø, mye

avdrev, så vi dro rett på Midtre Juldal, og der fant vi endel snø, og der var det noe rypespor, så der så det gunstig ut. Vi satte ut ca. tjue snarer, men da måtte vi dra heimover, det begynte å mørkne og det var langt heim. På turen heim bestemte jeg meg for å dra nedover til butikken og få tak i messingtråd, for taglsnarer var for seine å sette, uvant som jeg var. Den tredje dagen dro jeg alene, og da tok jeg en annen vei, for i rypeskogen må du alltid ha to leier, så rypa får mere fred og ikke blir skremt. Det var kommet noe nysnø, så det så mere lovende ut. Jeg satte ut like mange snarer alene denne dagen fordi jeg hadde messingtråd. Jeg rente heim uten å se om de andre fra i går. Slik gikk det hver dag, noen storfangst blei det ikke, men noen hver dag, og det var få dager jeg blei uten. Men husk, det var bare femti øre for rypa i disse åra, det var ikke som i dag.

Det var litt over midten av januar jeg prata med kara på Østervollen om å få bo med dem. Det var tungt å gå opp Buåsen hver dag, og det var greit, jeg måtte bare komme, men jeg måtte ha med meg ei trøye eller noe å slenge over meg om natta. Det var litt over midten av januar jeg la niste i sekken, tok ei varm trøye med. Heime var alle enige om at det var bedre å gå fra Østervollen den andre dagen enn hjemmefra, for derfra var det så å si bare flata. Jeg kom til Midtre Juldalsvollen sånn i skumringen og var ferdig til å dra på Østervollen. Akkurat når jeg var ferdig til å gå, traff jeg en fra Vera som hadde snarer fra Fiskløsningen og ned mot Midtre Juldal. Vi blei stående og prate så det ble adskillig mørkt, men jeg var så godt kjent så jeg var sikker på å finne fram. Jeg startet ned på Kvipperslitjønna og regnet med å komme østfra til vollen. Jeg hadde rent ca. fem minutter, da oppdaget jeg at jeg var retningsvill. Jeg stoppet for å prøve å orientere meg, men fant til slutt det var bedre å snu i tide og renne tilbake til vollen. På Julnesset hadde slått der om sommeren, så det sto stakker der, og der hadde de bustad, så jeg fikk forsøke å finne den. Jeg vet ikke hvor lenge jeg leita etter bustaden, for jeg hadde ikke klokke, men mørkere blei det etterkvart. Jeg prøva å rote meg inni en høystakke, men det var for mye snø. Så var det bare ei råd, å begi seg heimover, jeg grua meg fælt, hadde det ennå vært måneskinn så hadde jeg sett bedre, men øya mine begynte å venne seg bedre til mørket. Det jeg grua mest for var ned Buåsen, der var tjukke skogen, og der var det mørkt som i en sekk. Det var ennå ikke begynt med snauhogst, så jeg visste jeg måtte gå nokså mye. Så var det å begi seg framover fjellet da, heldigvis var det ikke så kaldt. Det gikk ganske bra framover fjellet, mens jeg rente husket jeg på at på Snekkermoen hadde en stakke som jeg rente forbi i dag, som snøen var drevet fra, der var det en sjanse. Men da jeg kom ned på Buflåa sank motet igjen, kara hadde henta høyet den dagen, så var dette mislykket. Nå var det bare å dra på heimtur. Jeg tok meg en matbit som jeg rota fram i mørkret, men samtidig var jeg glad, nå hadde jeg høyvegen å følge, men jeg visste det tok minst en time lenger å renne om Julnesset enn den veien jeg bruka. Jeg holdt på sia av veien så lenge det gikk, så djupe som tryg-stolpene var, for jeg var redd for å bryte av skia. Ned høyvegen i Buåsen gikk jeg og tomlet og datt nå og da. Da jeg kom på Lisjhesjimyra batt jeg dem på igjen, der var det flatere. Da jeg kom på Kuåsen hadde dem butti av truga, og da fikk jeg renne vegen, da gikk det fortere. Jeg tok det mere med ro siden jeg fikk følge veien, og om ikke lenge var jeg nede på Jeilberget, og da var Snekkarmoen nedenfor, fast jeg så bare et glimt av sletta, og det var ikke mange minutter før jeg var heime. Hva skulle jeg gjøre nå? Hadde jeg bare hatt klokke og sett hvor det lei på morgenen. Det var ganske mørkt ennå, så jeg ville ikke vekke dem, derfor tenkte jeg på stallen, der var det varmt og jeg var nokså svett. Jeg reiste skia i stallporten og satte sekken ved sia av så dem ikke skulle bli redd når dem skulle fore hesten. Jeg sovnet fort, for det var varmt nede i høyet. Jeg våknet når far kom og ga hesten mat. Han undret seg over at jeg lå der istedet for på Østervollen, jeg måtte fortelle hvordan det hadde gått til, og samme leksa inne.

Pussig nok blei det ikke flere forsøk på å ligge på Østervollen. Ikke så at jeg blei skremt av den natta jeg var ute, jeg var for godt kjent til det, men det passa seg ikke slik. Når det lei uti februar blei det klarver og dårlig med rype, så jeg begynte å trappe ned. Jeg tok opp snarene som det ikke var tegn til å få noe på. Så på slutten av sesongen hadde jeg bare det halve med snarer, og da vitja jeg dem bare annenhver dag.

Ei lita skrøne

Det var på Hotell Viking i Oslo ei serveringsdame fant noen kinesiske tegn i et ukeblad som hun lika så godt. Disse sydde hun på serveringsforkledet sitt foran. Men så en dag kom tre kinesere inn og forlangte mat. Serveringsdama gikk fram med kartet og fikk rede på hva de skulle ha. Mens hun serverte merka hun at de prata seg imellom og lo så godt. Jenta blei flau, varsla hovmesteren som kom inn og sa at hvis dem la av dama var det best at dem gikk ut, for da blei det inga servering der. Da spurte en av dem som kunne litt norsk: « forstår du de kinesiske tegna?» Nei, det gjorde han ikke. Da sa han: «Det er ikke dama vi ler av, men tegna hun har på forkleet sitt. Det betyr på kinesisk: Lite, men brukbart.»

Tomas Kleppen.

Elektrisk installasjon
Salg av apparater og utstyr

NTE

NORD-TRØNDELAG E-VERK

Avd. VERDAL, tlf. 78733
Underavd. ULVILLA, tlf. 70510
AVDELINGER OVER HELE FYLKET

En gjetergutt's minner

av Georg Lerfald

Fra en av våre mest trofaste lesere, Georg Lerfald, nå tivolieier i Fredrikstad med mange tillitsverv innen Fredrikstad Fotballklubb, har vi fått følgende artikkel om hans opplevelser som gjetergutt i Esingen, Vera og Bjartan.

Jeg vil her forsøke å feste på papiret,spredte glimt fra en liten gutts opplevelse i skog og mark sammen med dyra - som gjeter.

7 år gammel ble jeg sendt til Øverby i Vinne for å gjete kuer. Jeg var født på Verdalsøra, og «Ørgata» var tumleplassen for oss ungene, og fantestreker var vel det vi lærte, for det meste. Så kontakten med dyra var litt av en overgang, men det gikk fint - bare storoksen var jeg litt redd til å begynne med - men vi ble snart «bestevenner». Dette var sommeren 1917, som gikk uten at alt for mange minner sitter igjen.

Året etter kom jeg til Martha og Gunnar Gunnarsson i Esingen. Den tid det var vanlig at fattigmannsguttunger ble sendt bort som gjetergutter. Husker at jeg følte meg svært liten og forlatt da jeg satt på bussen til Sandvika og Melen, men samtidig glad for å komme vekk fra «Ørgata», som jeg mislikte, etter sommeren i Øverby.

Esingen ligger ensomt til, en halv mils veg fra grensen Norge-Sverige, på svensk side. Det er ca. en mil til nærmeste nabo, enten man velger Åbo, Melen, Baksjönæsset, Strådalen eller Vera, den vakre fjellbygda rundt Veresvannet. Nei, nu roter jeg meg bort - det var jo gjetergutten jeg skulle prøve å fortelle litt om.

Når buskapen slipper ut om våren, da er det en sann fest, ikke bare for dyra, men også for de som har stelt og strevet med- og for dem gjennom en lang og hard fjellvinter, spinket og spart på hvert fórstrå for å unngå sultedøden. Da er det vel ikke så rart at matmora og gjetergutten føler at dette er fest. — Og våren kommer sent, så høyt til fjells. Det er gjerne først i juni at buskapen «slippes ut».

Første dagen fulgte Martha meg et godt stykke på vei med dyra, ga meg gode råd og formaninger. «Du må stole på bjellekua», sa hu Martha, «når det lir til melketid vil hun hjem, og da er det bare å følle med». I alle år som gjeter har jeg aldri hatt klokke - men lærte fort å holde rede på tiden, sjelden mere enn en halv times feil. Når sola står over den høgda eller den haugen, eller i det skaret - ja, da er klokka det og det, alt etter hvor en befinner seg i marka. Men så var det regnværsdager hvor det ikke var gløtt av sol i det heletatt - men tiden på dagen klarte jeg allikevel å holde styr på, takket være geitene. Når sola står på det høgste da er pupillen i geitøye som en smal vannrett strek, den blir mer og mer oval etter som dagen lir, og ved 18-tiden (melketid) ligner pupillen i geitøye mere et egg. Ved å se geitøye kan en følge tiden time for time. På sollyse dager er «pupillen» ekstra «tynn», men dette lærte jeg fort å beregne.

Glemmer aldri sommeren 1920, kan ikke minnes at det var en eneste solskinsdag på hele sommeren. Torden og regn - og atter regn. «Gjennomblaut» hver dag. Hadde «jeltekofte», ei gammal vadmelstrøye etter en voksen, den ble veldig tung når det led mot kveld, men den holdt meg varm. Midt på dagen tar krøttera en hvilepause. Da er det dags å gjøre opp eld. Det bød aldri på noe problem, selv i øs-pøs vær. Hadde alltid med en liten ryggsekk, til matpakka og melkeflaska, ved siden av never, spon og tørre fliser - og i morkne trestubber fant en tørr «fausk» og flis, og så brøt en av tørr grankvist. Snart brant bålet lystig - krøttera stilte seg rundt, ørtet og hadde det rett så bra. Bålet måtte en legge i ei grop eller på ei myr, fikk aldri lov å søke ly under store trær i torevær. Det beste ved denne regnværssommeren var at dyra ikke ble så plaga av «åt» (insekt).

En av de første dagene som gjeter i fjellet ble jeg «skogvill», viste ikke hvor jeg var. Gjette i retning Strådalen den dagen. Det led på dagen, og det var dags å vende nesen hjemover, men fikk ikke krøttera til å snu. Fikk jeg snudd ei ku, løp ei anna forbi. Jeg løp og gråt, gråt og løp, men måtte til slutt gi opp og bare følge etter. — Kom omsider til en skigard, og var glad at jeg var kommet til folk. Dette måtte være Strådalen, tenkte jeg, hadde aldri vært der. Der dukket sommerfjøsene opp, syntes at det var noe kjent med dem, men- - -. Der sto Martha: «Du har vel gjett litt for langt i dag, Georg, klokka er alt sju». «Ja jeg har vel det», torde ikke si at jeg ikke hadde stolt på bjellekua. Men nu hadde jeg lært det og. Dette var eneste gangen jeg ble «skogvill» på alle år som jeg var gjeter.

Minnes en morgen jeg drog ut med dyra. Det var 15 storfe ialt, med stort og smått, noen og tjue geiter og 14 sauer, den ene svart. Det lyder litt rart kanskje - men disse firbeinte skapningene hadde jeg ansvaret for - og de ble mine kjæreste venner der oppe i ensomheten, og da særlig geitene - de er noen vidunderlige artige skapninger. Sauene fulgte buskapen bare de første 14 dagene, siden gikk de løs i fjellet hele sommeren, holdt bare styr på hvor de befant seg til enhver tid. Men tilbake til den morgenen jeg skulle fortelle om: Utenfor skigarden ved sommerfjøsene er en mo med endel små graner, disse granene får aldri vokse opp, geitene eter av de nye skuddene hver vår, da det ennu er lite grønt å finne. — Sauene hadde jeg jagd i forveien og kom nu etter med resten av buskapen. Plutselig kommer saueflokken i fullt firsprang tilbake - over denne moen jeg nevnte, og inn til fjøset, og den svarte sauen var ikke med. Så for jeg se ryggen av noen dyr, villrein tenkte jeg - det var enkelte villrein som streifet om deroppe, disse dyra løp nu over et åpent parti over moen, og nu såg jeg at det var ulver, sju stykker. — Jeg løp da for å leite etter den svarte sauen, og fant han ganske snart, han lå der med oppreven strupe og brøst. Løp nu hjem og hentet Gunnar som ble med og hentet hjem den drepte sauen - som ble til grisemat. Dette er den eneste gangen jeg har truffet på udyr i de

sju årene jeg var gjeter - også eneste dyret jeg har mistet. Å være alene med dyra i fjellet hele dagen var en herlig tid, — — det står for meg i dag som noe av det rikeste jeg har opplevet. Og så det rike fugle- og dyrelivet der ute i ensomheten - det hele fortoner seg idag som et eventyr.

Gjeterguttens dag er å drive buskapen ut på beite ved åtte-tiden om morgenen, og aldri til samme sted to dager i strekk. Dermed får både gjeter og buskap stadig forandringer. Og noe nytt opplevde jeg hver dag. Min første hobby var å samle på ulike fugleegg. Fikk streng beskjed - ta aldri mere enn et egg i et rede. Og jeg fikk tilslutt en anseelig samling, det minste, lite som en liten lillefingertupp (Furulus) og det største, større enn et hønseegg (Hønsehauk). Og så var det fisking i bekker og tjern, da spesielt på ettersommeren når røya går opp i bekkene for å gyte. Fisken står da under «landtorva» i bekker som renner gjennom myrer. Da la jeg meg på magen og tok fisken med hendene, litt teknikk og veldig moro. Det var ikke få ganger jeg «gjette bort» buskapen - grunnet fiskinga. Da var det å fly med tunga utav kjeften - stoppe å lytte etter bjella. Ble lurt av vinddraget mang en gang. Hørte hverken ku eller geitbjella, alt så mørk ut da, plutselig går du rett på buskapen, som fredelig ligger og ørter og koser seg. Spør om gjetergutten da blir gla?

Når det gjelder fiske, har jeg en episode som jeg minnes med stolthet. Jeg gjette mot norskegrensa den dagen, passerte et tjern på ei myr, husker hverken navnet på myra eller tjernet i syd/vestlig retning. I en kulp i bekken, 50-60 meter fra tjernet fikk jeg se en svær rusk av en ørret. Hadde ikke mulighet til å fange den med så mye vann i bekken. Gunnar hadde tidligere fortalt om hvordan man gjorde for å få tak i fisk i denne bekken. Ved bekkutløpet i tjernet demmet man opp med torv så bekken rant tørr i løpet av 5-6 timer. Det var hva jeg gjorde. Torv lå der fra tidligere, brukt til samme formål. Gjette videre med buskapen til «grensa», og på hjemveien 6-7 timer senere var bekken «tørr», og ørretten sto fortsatt i kulpen som var nokså dyp og 2-3 meter lang. Hadde tak i fisken flere ganger, men klarte ikke å få den opp, den var for

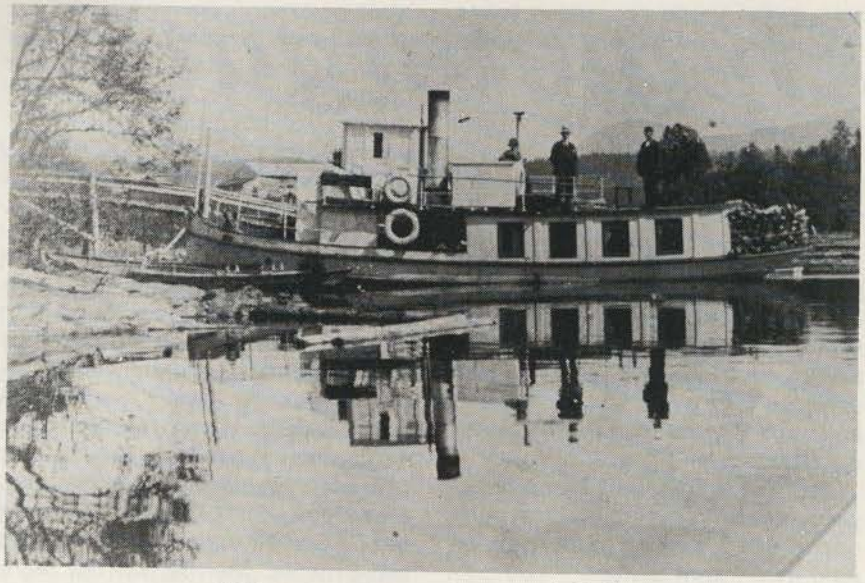

Båten som lussa tømmer i Anjan.

«glatt». Jeg rev da ut «foret» i ene armen på hjeltekofta som jeg la inne i handflata når jeg grep fisken over ryggen, og nu måtte den til pers. Jeg var ikke lite stolt da jeg kom hjem med fisken, selv Gunnar var imponert når jeg berettet fiskehistorien, fisken ble hengt på «bismaren», den veide nøyaktig 2,5 kilo.

På sensommeren, når soppen kommer - da er det en fæl tid å være gjeter. Da er det fort gjort å «gjete bort» krøtter. Ei ku flyr dit - ei anna hit, og da er ikke bjellekua mye å stole på heller. Og så geitene da, de flyr til hver sin kant, og den som flyr allermest er gjetergutten, som prøver alt han kan for å holde buskapen sammen. Ofte var det når jeg kom hjem med buskapen, at noen dyr manglet, så var det ut å leite, og det kunne ta timer før synderen ble funnet. Det hendte også at det bortkomne dyret var ved sommerfjøset når jeg kom slukøret og sliten hjem. Å - jeg syntes så synd på meg selv mang en gang når krøttera fløy som værst etter soppen. Når jeg nu tenker tilbake på hva jeg opplevde som gjetergutt i fjellet, i den herlige, fredfulle naturen — det var en vidunderlig tid som jeg ikke ville undvære for alt i verden.

Første sommeren jeg var i Esingen var det liv og røre der. Verdalsbruket drev tømmerhogst i skogene langs Anjan. Disse skogene hadde stått urørt i uminnelige tider - bare ved og tømmer til husbygging var «røvet» fra skogen tidligere. En dampbåt slepte tømmeret til enden av Anjan-sjøen, derfra ble tømmeret fraktet med taubane til Veresvannet, videre ned Helgå - Verdalselva til oppsamlingslense nedenfor Øra, og så til sagbruket.

Esingen var ellers et stille sted, det var svært sjelden det kom fremmede. Midt på sommeren var det enkelte feriefolk på gjennomtrekk, og likeledes ved påsketider. Strådalsfinnene, Finn-Gunild, Jo Persa og Pe Andersa var innom Esingen en gang i blant, helst om vinteren. Finn-Gunild var jeg litt redd for til å begynne med, husker jeg, for hun var fæl til å «gainn», sette magasjuke på folk hun ikke likte - ble det fortalt. Men hun var svært go' til å «reinn» på ski. Det er en stupbratt bakke fra gården og til et «oppkomme» hvor vi hentet drikkevannet, i denne bakken blir det alltid ei svær hengefonn om vinteren. Finn-Gunild kjørte utfor der, red på staven, så snørokket sto etter a', uten å gå overende. Jeg ble veldig imponert og fikk stor respekt for henne som skiløperske. Dette at hun trolla sjukdom på folk skjønte jeg måtte være bare tull.

Skolegangen så til å begynne med ut til å bli litt av et problem for meg. Nærmeste skole på svensk side var Kallsedet, ca. fire mil unna, og når jeg fikk høre at jeg måtte bo der hele vinteren, var løsta svært lita. — Men det var skole i Nord-Vera og dit var ikke veien så lang, vel ei mil, og det ble løsningen. I Vera var det skole hver dag i to uker - så skolefri i to uker. Slik kom jeg til Vera og ble kjent med folket der.

Henrika Tronsmo.

Første vinteren bodde jeg på Sveet, hos Ingeborganna Rønningen, som bodde i den ene stua der, hun stelte for meg. Hun var bestemor til Nella og Signe Rønningen som jeg gikk på skolen sammen med. Gunnar fulgte meg til Sveet hver gang og bærte «nistesekken» - mat for 14 dager.

Denne vinteren på Sveet lærte jeg mye. Tronsmo-karene, Johannes, Ingvald og Ola drev i tømmerskogen der denne vinteren, og Henrika, mora deres, var på Sveet med halve buskapen fra Tronsmo'n. Søndagene reiste Henrika hjem til Tronsmoen - Ola stelte da dyra og var kokk. Ola tok seg av meg på alle måter, hjalp meg med lekser, fortalte om livet i tømmerskogen - og om jakt og fiske, og om folk og fe.

Til Sveet kom Strådalsfinnene ofte på besøk, da særlig Pe Andersa som var en hyppig gjest. husker en lørdags ettermiddag, Henrika hadde reist til Tronsmoen, og Ola skulle koke rømmegrøt, spesielt for meg - hadde fortalt at det var livretten min. Pe Andersa kom innom og skulle være til søndags morgenen. Ola hadde satt på «grautgryta» og ba meg røre i den, mens han gikk til stallen for å «fore» hestene. «Rør i grytan, det gjør jag», sa finnen, og dermed ble det. Nu hadde finnen et åpent hull i høyre kinnet som værket og det dryppet grønn materie ut av - og mens han sto der å rørte i gryta, dryppet det av dette såret og rett ned i grøten. Da jeg skulle fortelle Ola om dette, møtte jeg ham i døra og torde ikke si noe, av frykt for finnen. «Nu skal det snart bli rømmegrøt å få, Georg, det som du har gleda deg til hele denne vækka», sa'n Ola, men da grøten kom på bordet, spilte jeg syk, og måtte gå å legge meg. Ola var lei seg, men han sa: «Jeg gjemmer litt til deg til i mårrå». Om søndagen torde jeg ikke gå inn til Ola før jeg såg finnen for avsted. da ble allting oppklart, både grautkokinga og sjukdommen min, og rømmegrøten jeg skulle ha, hamna hos grisen.

Ved siden av tømmerdrift, drev også Ingvald og Ola med snarefangst av ryper, og feller for rev. En dag kom Ingvald hjem med en hønsehauk og en hubro, begge tatt i revefelle.

Henrika var et hyggelig menneske, alltid i godt humør - full av spillopper - og flink til å berette historier, mest fra tiden hun var ungjente hjemme i Rensjøen i Jæmtland. En av de første skoledagene på nyåret, sendte hun med meg en pakke til læreren, Arnt Hoel (han var vistnok fra Rennebu). På pakken sto det følgende: Lærer Arnt Hoel. Øppnas i store friminutten. AKTAS FOR STØT. Vi ungene var nok like spente som læreren, da han forsiktig tok av det ene papirlaget etter det andre - og en syltelabb kom til syne. Vi lo alle sammen, men læreren mest. «Hils Henrika tusen takk for syltelabben, hun visste at det er det beste jeg vet.»

Skolevegen fra fra Sveet til Nord-Vera kan være nokså drøy, enkelte ganger. Om høsten er det å ro over vannet, og når det blåser kraftig er det ingen lek. Når isen legger seg, og ennu ikke «bærer», må vi gå rundt vannet om Sisselvollen, og det er en drøy tur i høstmørket. Og om vinteren når snødrevet er så tett at en ikke kan se skituppene og kulda biter, da er det fort gjort å forfryse nesetipp, kinn og øreflipper, det har jeg vært utsatt for. Skiløypa over vannet blir merket opp med «valer», store bjørkekvister, ellers har en ingen mulighet til å finne fram i tett snødrev.

Andre skolevinteren i Vera bodde jeg på Tronsmoen, hvor jeg også hadde kosten. Gikk da alene fra Esingen, hadde bare skolebøkene og litt klær å bære på. Denne vinteren var det ingen på Sveet, alt folk og fe var nu på Tronsmoen. Beda, søster til Tronsmo-karene, stelte i fjøset, hvor hun alltid sang når hun melket og stelte dyra. Jeg var i fjøset så ofte jeg kunne, for Beda kunne så mange vedmodige fine viser, «skillingsviser» som de så populært kalles.

Om kveldene når Beda var ferdig med dagens gjøremål, tok hun gitaren ned av veggen, tok frem de store svarte «notes-bøkene», som var fulle av viser, skrevet med hennes pene håndskrift. Skulle ønske jeg kunne ta en titt i disse bøkene nu og fått skrevet av noen av de beste jeg har hørt. — Synd hvis disse bøkers innhold skulle gå i «glemmeboka».

Synge og spille kunne Beda. Da var det feststemning på kjøkkenet på Tronsmoen. Herlige kvelder som jeg aldri glemmer.

En tragisk hendelse inntraff dette skoleåret - som ikke bare rystet den

lille fjellbygda Vera, men også hele Verdalen. Iver Helmo var lærer og bodde på Tronsmoen - og denne tragedien rammet ham hårt. Hans bror var en av de fem guttene ulykken rammet. Disse fem guttene var på vei til skolen og skulle over elva, hvor de benyttet en transportkasse som hang i en løpestreng over elva. Denne løpestrengen røk og alle fem guttene havnet i den leirtjukke, strie elva og druknet. Dette hendte i Røesgrenda i Helgådalen.

«Jeg klarer ikke å holde skole i dag», sier læraren, «men hvordan skal jeg få gitt skolebarna beskjed». «Ta du berre denne saken med ro», sier Henrika. «dette skal jeg ordne». Hvorpå hun spente på seg skia og dro til kapellet i Nord-Vera - og barna fikk beskjed etterhvert som de kom. Vi kjenner vel alle dette diktet som en yngre bror av læraren vår skrev: «Fem gutar skulle på skolen gå . . .».

Skoletida i Vera ble for meg en ufattelig rik tid - snille mennesker - gode skolekamerater, selv om jeg ble ertet litt, det er noe som hører skoleunger til. Minnes da skolen tok til etter nyåret andre vinteren. Jeg troppet opp i ny lysegrå vadmelsdress, dobbelknappet jakke med spensel i ryggen, ballongbukser med tre knapper under kneet og «puttisser» av samme stoffet. Jeg var veldig stolt av min flotte «mundur». Vi hadde hatt «Mikal skredder» på visit i Esingen i hele fjorten dager. — Jeg kunne tydelig merke missunnelsen hos de andre gutta, og jeg ble omgående kalt for «grå-svensken». Men det roet seg fort ned igjen.

1. vinteren var vi 10 elever og 2. vinteren 11 - stort og smått i en klasse - og vi minste hadde der en stor fordel, mener jeg, særlig i historie, naturfag og geografi - da vi kunne følge med i undervisningen til de eldre elevene, det var jo også mere interessant.

Et kjært minne for meg, vil jeg gjerne få berette om. Det var tillyst juletrefest i «kapellet» søndag før skolen begynte på nyåret - dette var den vinteren jeg bodde på Sveet. Etter gang rundt julegrana var det julekaffe/kakao og kaker, og pakkeutdeling til ungene. Jeg hadde ingen som jeg ventet noen pakke fra, stor ble derfor overraskelsen da navnet mitt ble oppropt - og gleden ubeskrivelig da det viste seg at pakken var fra min kjære venn, Ola.

Georg Lerfald.

Ola Tronsmo.

Nok en pakke til fikk jeg, også denne fra «nissen», Ola. Da hadde jeg vondt for å holde tårene tilbake - gledestårene. Jeg husker pakkene inneholdt et lite rundt lommespeil og et sammenleggbart drikkebeger til å ha i lomma. Det var hittil de kjæreste gaver jeg hadde fått. Hvem andre enn Ola kunne tenke på en fremmed, ensom guttunge?

Ola ble jeg veldig glad i - han var en fin læremester og han hadde så uendelig mye å gi. Han døde desverre i ung alder - men du blir aldri glemt, Ola.

— Etter fjorten dager på skolen, var det hjem til Esingen i fjorten dager. Gunnar hadde lært meg å sette rypesnarer. Rypene jeg fikk var mine og da jeg var på skolen passet Gunnar snarene, og de rypene var selvfølgelig hans. Rypene ble solgt etter fangsttidens slutt om våren, to kroner stykket, mange penger den gang. Om våren, da skaren ble så hard at man kunne gå på den uten ski, begynte en slitsom, men herlig tid. Da var det å ta den store kjelken og øksa fatt, og dra til skogs å hogge smårogn og bjerkeris til småfeet. Dette var noe jeg likte, selv om lasset ble litt tungt før jeg var hjemme igjen. — Etter den regnfulle sommeren i -20, fikk de ikke utnyttet «myrslotten» 100 %, og vinteren -21 kom en masse snø, og sen vår. Det ble formangel - «skaren» måtte utnyttes best mulig. Kvisten jeg dro hjem, drøyet «foret».

Var oppe før sola rant om morgenen, og flere dager gjorde jeg to turer til skogs etter kvist. «Vet ikke hvordan det skulle gått med krøttera i vår, hvis jeg ikke hadde hatt deg, Georg». Dette var Marthas ord. Kan tro jeg følte meg stolt av å vite at jeg betydde noe, og gjorde nytte for meg.

Og så var det isfiske om våren, helt til isen ble usikker, sist i mai. Fant mark om høsten, marken ble oppbevart i store trebøtter fylt med jord, blandet rikelig med havremel, og satt ned i den mørke potetkjelleren vinteren over. Marken var fin og fet om våren, ypperlig agn for fisken. Det var mest røye og lake vi fikk, men det slang da også en ørret med i blant. Når sola skinte var det kjempefint på isen, men en kald fornøyelse når nord/østen satte inn. Men så spennende. — Og så «orrhaneleiken» om våren - for en opplevelse. Denne «leiken» bivånet jeg fra en høyløe på ei flate ved sjøen. Tok «stilling» der før «aktørene» innfant seg i skumringen om kvelden og grålysningen om morgenen. Lå der musestille og tittet mellom stokkene i løeveggen, talte opp til tjue orrhaner på en gang, og når hønene kom begynte levenet. to og to haner slosst, og det hendte at den ene måtte bøte med livet. Dette var et skuespill som bare naturen kan oppvise. Våren i fjellet kan ikke beskrives - må oppleves.

Så kom for meg den triste beskjed: Martha og Gunnar skulle gi fra seg Esingen, ved årets slutt i -21. De var blitt gamle og orket ikke mere. Den dagen de fulgte meg til Melen og satte meg på bussen til Øra, gråt jeg mine modige tårer. Det var så trist - så trist.

— Men det ble omsider vår igjen, og gjetergutten aktuell på nytt. En dag jeg kom fra skolen, satt en fremmedkar på kjøkkenet hjemme. «Dette er Iver Bjartan», sa mor, «du skal være med til Bjartan og gjet, dem skal slepp ut krøttera i mårrå, så du får skynd deg å finn fram det

Iver Bjartan.

du skal ha med deg». Det var jo grei beskjed, og jeg var slett ikke lei meg, for den fremmede karen såg så snill ut. det ble en drøy kjøretur med hest og langvogn med lass, såkorn, gjødning og hva det nu var. Men veien ble ikke så lang allikevel, for alt var nytt for meg, hadde ikke vært lenger enn til Stiklestad denne veien før. Og Iver fortalte hva den og den gården het, og hva dette var for et sted, og hva som hadde hendt der og der, og nu er det så og så langt igjen til Bjartan, osv. — Og innimellom sang han en stubb: «Ja, nu e æ nu så inderli'gla' - inderli' gla' - inderli' gla', for nu har æ fått ti den æ vil ha - hei tra-la-la». Hørte ham siden mang en gang han tok denne stubben, og det var når han var sammen med kona si, Katarina.

Bjartan var den største gården oppe i Helgådalen, og tvillingbrødrene, Ole og Iver drev gården sammen, og det fungerte veldig bra, far deres, Ivar, var lam i beina og måtte holde senga, men var stadig i virksomhet med ett eller annet. Utrolig hva han fikk til, med sine kniver, filer, tenger, hammer og ambolt. drengen Peder og jeg var vekselsvis fjorten dager hos Margrethe og Ole, og fjorten dager hos Katarina og Iver. Dette ble litt tungvint, og løsningen ble, at Peder vart hos Iver og jeg hos Ole.

I Bjartan begynte min interesse for idretten. Skytterlaget hadde skytebane der, 100-400 og 600 meter. Det var ofte skytestevner om søndagene, sommerstid, og Peder og jeg var «anvisere». Ole og Iver var flinke skyttere begge to. Og om vinteren var det skirenn. Olaf Helmo, Martin Nessemo og Olaf Skoknes, tre friskusser som ble lagt merke til i løypa. Og på skolen ble det arrangert renn for skoleungene. Skolen holdt til i største stua på Bjartan, og når det var skirenn, var alltid Ole og Iver med å arrangerte. Skiutstyret mitt var nok ikke det beste, det var «avdanka» ski etter en voksen, og selvlaga trestaver, men var med og konkurrerte med jevnaldrende. Husker Einar Åkran, stor og sterk, han var umulig å slå, ikke bare på ski, han var og sterkest i klassen, på skolen.

Jeg fikk et par gamle langrennski etter Peder, som jeg drev å hoppet med. Så var det en dag det var mildvær, mange varmegrader, at jeg fikk den «lyse» ide å smøre skia med «krøttersåpe», vi hadde vaska storfeet dagen i forveien - og det var et såpestykke igjen. Tok på meg skia på toppen av hoppbakken min, og satte utfor. Peder hadde i mellomtiden vært ute med skøyerstrekene sine, og et orntli' spretthopp, uten at jeg viste om det. Du verden for en fart det ble på skia - å for en luftseilas - å for et nedslag, skia i været og nakken i bakken. Og det var ikke bare Peder som fikk seg en go' latter, han hadde hele husets befolkning i bakgrunnen. Med tøvær og krøttersåpe under skia - et fint tips til våre skiflygere.

I Bjartan var jeg gjeter i tre somre, og siste sommeren gikk jeg for presten. Og presteveien var lang, det er drøyt fra Bjartan til Kirkestua i Vuku, og hjem igjen. «Slet» som regel ut et par tresko på turen. En gang var jeg ekstra uheldig, kommet ned på Elneshøgda, sprakk den ene treskoen i to. Putta treskoene i ryggsekken og ruslet berrfot. Kommet til Leirset fiksa de skoen for meg, med ståltrå og spiker, så jeg kom til presten den dagen også. Presten var en hyggelig mann, snill også, Georg Flognfeldt het han.

En annen episode som hendte meg den sommeren på den samme veien. Skulle til Ulvilla «å handle» for Margrethe, og hun hadde ordnet slik at jeg skulle få låne sykkelen hans Peder. Han hadde nettopp fått den av Iver, for fin innsats i høyonna. Sykkelen var Peders stolthet, flunkende ny og fin. Ingen fikk røre vidundret, så hvordan Margrethe klarte å få lånt den til meg, var vel ingen som skjønte. Denne handelsturen ble både min første og siste

Streng over elva ved Bikjefossen i Forlandet. Bildet er tatt ca. 1955.

Tronsmoen ca. 1910.

mens jeg var i Bjartan. Margrethe kom med en lapp, hvor hun hadde skrevet hva jeg skulle ha - og et treogenhalvliters spann full av egg som jeg skulle handle for. Spannet ble satt i ryggsekken, som jeg måtte ha på ryggen. Til fjortenåring å være var jeg liten av vekst, så jeg rakk ikke ned fra sykkelsete, måtte derfor «stå over ramma», som vi sa. Var kommet på toppen av Bjørstadhøgda og hadde fin utforkjøring - gjennom Haugan gård går veien stadig utfor, og i bunnen av dalen gjør veien en skarp sving over en bekk. Startet fra toppen av «høgda». Sykkelen hadde bare felgbremser, jeg dro til alt jeg orket, men var ikke sterk nok i fingrene, farten bare økte og økte, og når jeg passerte Haugan gård så jeg husene som skygger. Måtte prøve å kjøre av veien på et laglig stelle, for jeg viste at jeg ikke klarte den krappe svingen over bekken i den ville farten. Jeg lot det stå til utfor veien på venstre side inn i et tett vidje- og orrekratt uten store trær.

Det lyste både soler og stjerner - men den ville farten tok brått slutt. Jeg blødde litt, mest neseblo' - men min første tanke var sykkelen - for et syn. Framhjulet var som et 8-tall, styret vridd rundt. Tørka tårer og neseblo' og krabba meg opp på veien med sykkelen, og der sto jeg, hjelpeløs. Da kom en mann syklende samme vei som jeg kom. «Jasså, du kom itj længer næ, æ sjønt da det mått gå gæli, me sånn fart som du ha, du for da jænnom gål'n som eit olja lyn». Han undret om jeg hadde slått meg, det hadde jeg ikke tenkt på «men æ hi ødelakt sykkel'n». «De trur æ itj e så fale», dermed går han igang med å rette opp først styret og så hjulet. «Nu kjæm du dæ i aill faill te Ølvilla, så må du få nå'n me'n liten sjiftnøkkel te å stram lite på nå'n tå eikertan, så syns de itj eingång at du hi kjørd i grøfta». Og slik ble det. — Gla' og fornøyd ruslet jeg inn i butikken for å handle, måtte nu se å få gjort det jeg var utsendt for. Av med ryggsekken og opp med eggespannet - for et syn - snakk om eggerøre. — «Du får ta med deg spannet ned til elva å vask det rent, og sjå om du kan finne noen hele egg», sa butikkdama, «og så må du komme hit igjen, så får vi sjå hva vi kan finne på. Blant eggedosisen og papirembalasjen var det et egg som var helt.

Trist til sinns - i kamp med tårene innfant jeg meg i butikken igjen. Dette ble ikke så mye å handle for. Butikkdama trøsta meg så godt hun kunne, og mente at et slikt uhell var da ikke noe å ta på vei for. «Du skal få med deg de varene du skulle ha - Margrethe og jeg ordner opp dette når vi treffes», sier butikkdama. Jeg fikk også en brevlapp med hjem, husker jeg.

Veien fra Ulvilla til Bjartan ble lang denne ettermiddagen, torde ikke sykle i utforbakkene, og motbakkene var mange og lange.

Likte meg godt i Bjartan. Snille mennesker. Når jeg tenker tilbake - strømmer minnene på - gode minner - minner om folket i Helgådalen som jeg lærte å sette pris på, og som jeg lærte så uendelig mye av - minner om alle kameratene.

Og oppholdet i skog og mark sammen med dyra - er no en gjetergutt ***aldri*** glemmer.

Et naturromantisk dikt:

Du trenger meg du

Du trenger meg du? Hvem er så jeg? Jeg er den prektige natur med skogkledde åser og hei. Med breie djupe myrer som snor seg innover daler og lier, med vannspeil av skog og ur. Et vann brutt av krusing, holmer og skjær. Ja, det er nettopp der du er. Hva er det som har fått deg hit? Det skulle vel aldri være den lille klunken med sprit? Det vil jeg neppe tro for til det har du for mye til god, og den kan du nok bedre nyde i en koie varm. For her, er surt vær på dette skjær. Er det dine dagershell som fører deg til et lite skjær på St. Hans-kveld? Det vil jeg ikke tro for til det er din fysikk for god. Nei, det er nok stillhetens mjuke drag du føler som velbehag. Å kjenne den mjuke vind, dempes av lauv og lyng. og høre en rasling, en sang aspene syng. Å se krusning på vann og høre skvulpeslag mot strand. Da kan du med kjensle og undring nyde din forundring over flora, fauna og tundra, det mang en vitenskap har forundra. Da føler du deg i ett med det vi kaller for naturvett. En skaperhånd legger oss på bånd, og får oss uten møye til å tro at det er naturen som har gjort oss god. Derfor kan den si at vi trenger en vi.

Egne dikt av E. Walleraunet. Opplest for en engere hop på en liten holme på Høysjøen St. Hans-aften 1978.

Et tragisk 60-årsminne

Da 5 gutter omkom på veg til skolen

Av Johannes Overmo

Dei fem skole-gutane

Av Ingvar Helmo

Tone: Eg såg ein ungdom på blomevang.

Fem gutar skulle på skolen gå,
dei var så glade, ja alle då.
Dei kunne leksa og lo og sprang,
men kom då aldri på skolen fram.

Dei venta til dei då alle var
og så på vegen med deim det bar.
Det sist eg såg av dei stakkars fem,
sprang to, og tri stod og venta dem.

Eit stykk' frå heimen ein kasse var
som over elva oss alle bar.
Der skull' dei over dei arme små,
men snart dei alle i elva lå.

Å vera med deim me ikkje trong,
det hadde gått bra så mang ein gong.
Men komen halvveges ut frå land,
gav det eit rykk, og kabel'n sprang.

Dei ropt på far og dei skreik på mor,
dei jamra: Hjelp meg! alle i kor.
Men snart så tagna då jammer'n av,
dei på ei lengere reis seg gav.

Det var 'kje nokon som reddast kunn,
og difor fekk dei sin siste blund.
For elva går her så stri og svart,
og borte vart dei då i ein fart.

Ein jammer vart det på far og mor,
og syster med og den kjære bror:
da ned åt elva med alle bar,
og såg at borna dei borte var.

Ja, saman skulle dei borna ver,
og likeeins måtte dei og gjer.
Og difor fekk dei då fylgjes ut
på vegen heim til vår kjære Gud.

Den dagen gløyme eg aldri av,
nei, fyrr eg leggjes ned i mi grav.
Då dei ropt: Borna i elva er!
Eg mista den gong ein bror så kjær.

Ja, hugs på det, både mann og møy,
for oss dei alle små måtte døy.
For denne kassen me ofte trong,
me hadde dotte ned ein annan gong.

Hos Jesus er no dei stakkars små,
som saman skulle på skolen gå.
I himlen står då dei fem på rad.
Der skal vi møte deim frisk og glad.

Eit syrgjebod var det alle fekk,
då slik med borna i kassen gjekk.
Ein sorgfull tid vart det denne gong,
med gråt og jammer all dagen lang.

I.

Kalenderen viser mandag 11. oktober 1921.

I Røesgrenda våkner folket opp til en ny dag og ei ny uke.

Ole O. Green kjører i grålysinga ut fra Nordstu'n (Overholmen nordre) med et lass korn som han skal få malt på Rindsem mølle.

I Vestu'n (Røe vestre) skal de ta opp potet den dagen. Potetopptakinga går på omgang fra gård til gård. Alle er med hos hverandre til poteta er berga i hus.

Det har vært en av de verste sommere i manns minne, riktig en røytsommer. Elver og bekker er flomstore.

Barna i Røesgrenda går på skole i Volden. Nils Evjen og Helene Olsen er lærere, og det er skolerom både i mastua og på et loft.

For å komme over elva må folket i Røesgrenda bruke løpestrengen, som nå går fra Bjørstadenget over til et bergfeste nedunder Grøntuva.

Sommeren 1920 ble det bygd ei kabelbru ca. 500 meter lenger ned, fra Lauvbuberget, av oppsitterne med tilskudd fra kommunen. Men de hadde problemer med å få denne høgt nok opp fra elva, og den ble flere ganger tatt av isgang og flo.

Ofte var det voksne med og hjalp barna med å komme over i kassen,

---

DISSE OMKOM:

Ottar Green f. 20/3 1909
Paul Green f. 21/2 1911
Einar Green f. 24/5 1913
de tre eldste barna til Marit og Ole O. Green, som kom til Overholmen nordre i 1912, etter at de tidligere drivere var reist til Amerika.

Ingolf Helmo f. 27/5 1910
yngste sønn av Gurianna og Johan Helmo, som forpaktet Røe vestre fra 1911 til de kjøpte Byna i 1928.

Olaf Sverre Røe f. 23/3 1912
eldste sønn av Kristine og Anton J. Røe på Røe østre.

men nå var det travel hausttid, og guttene brukte å klare seg selv. Han Ottar var stor og lang for alderen.

Det var ingen som såg når kabelen rauk og kassen med guttene gikk i elva. Men vi skal her få høre hva to av dem som først kom til stede etter ulykka har å fortelle. Ingvar Helmo ble intervjuet av Hans Rotmo i 1971, mens John J. Haugan er intervjuet av artikkelforfattaren i november 1981.

Ingvar Helmo, som da var ferdig med skolen og budde på Røe vestre, opplevde denne dagen slik:

«Vi dreiv og tok opp potet i den tida, og tidle på mårrån denn da'n så starta nu ongan på skolen som vanle. Vi i Vester-Rø satt og åt frukost og venta på arbesfølke som skuill kåmmå å ta opp potet, da hu Janna Eggen kom inn og sa: «Ke de e fer slag som står på ongom idag? De va da sånn jammer og rål ne'me ælva» Da sprang søstra mi, hu Inga, opp og la i væg utover. Æ starta, æ å, og utover mot løypstrænga. Men æ vainn itj å kåmmå så langt finn a Inga kom tebakers og fertærd om ka som ha heinnt —.

De va tri brør ifra Nordstu'n, enn Ottar va eldst tå aill, hain va snart ferdi me skola, hain. Og så va de en Paul, som va 10 år, og en Einar som va 7-8 år gammel. fereldra deres va a Mærit å'n Ole Green. Og så va de'n Olaf Røe, sånn åt'n Krestine og åm Anton. Og så va de broren min, hain Ingolf. Hain va født i 1910, å va 11 år da denne heinnt.

Så bars e te å leit, da. Hain Paul fainn vi føst, hain hang fast i kassa som ha drevvi på lainn på sørsia åt elven. Hainn ha fæsta foten sin i kassa å kom itj laus. Han levd enda da vi fainn en, men blodskume sto tu muinna på'm og hain såg på åss med så stiv enn auga. Krampe ha'n fått og. Hain dø der, i armom vårres —. Kanskje dø'n my tå skrækk.

Så leitt vi lenger nedover elva. Der fainn vi'n Ingolf. Hain ha skolrainsla på sæ, hain ha vel drevvi på deinn ætte strømma, og låg på i steinør neafer der. Men hain va dø da vi fainn'n.

Å, vi sokna mykji me båt fer å finn de ainneran, men de nøtta itj å finn dæm. Vi for helit utover åt Gruinnom og leitt, men forgjæves.

Men om vår'n etterpå kom e bud ifrå Inderøya om at de ha drevvi på lainn ein gut der, på en tang like innafer Strømmen. Dæm meint kanskje at de va ein tå gutom. Jo, de va hain Olaf. dæm to tå'm en sko og to me åt moren, å a Krestine kjeint igjen sko'n åt guta sin. De ainner to-an vart ailler gjennfynni».

Bildet er tatt der kassen var først, mellom Nordnesset og Hållåvikberget, sommeren 1895.

John J. Haugan forteller:

«Sjøl om æ va berre 9 år så kjem æ i haug denn dan'n som det skull ha verri i går. Æ brukt å hå følgji tå Røsongåm på skolen, og æ kjem ihaug at æ gjekk og venta på dem. Så kleiv æ opp på bakken bakom gård'n i Haugåm så æ såg utover imot elven. Da fekk æ sjå i kvinnfølk som kom reinnan austant på Bjørstadeinni. Hu stoppe utpå elvmelkainta og kike utover og kauke, så kaste a sæ bakover og skrik og råle. Æ sjer at det kejm meir folk ætte.

Itj gamlar kar'n inn æ e, så ferstår æ at det e nå gæli, og æ spring åt fara, som heill på å skor hesten. Og han sprang med ein gong nedover mot elven. Æ kjem så vel ihaug e, han sprang førri og æ ætte. Når vi kjem nedåt elven ser vi kassen nesten innmed land på ainner sida, æ trur itj det va lenger inn som over gølvet hen borti'n, men det va tverrdjuft utfer landi der. Vi ser berre haue ti guta som ligg der. Og'n Anton Dalbakka står uti elven heilt oppåt haun. Han snakke åt guta og be,n tøy sæ dit, men guten bynne å bli stiv tå den kaill vatni. Det e nesten dem når ihop. Da bestemt æ mæ fer at æ skuill ler å svøm.

Da sa faren at æ måtte gå på skolen, så æ såg itj meir nedme der. Men faren fertæld at han ha sprungji helt utom Ulvilla og over brua der, han ha spryngji så'n ha ondt tå di. Da'n kom på Dalbakken ha dæm fått guten dit, og faren ferlangt ælnakka, fer der stod e nå om førstehjelp. Så prøvd dem så godt dem kuinn å få liv ti'n, men det nøtta itj. Da dokter'n kom ha dæm spord han om det dæm ha gjort va gæli, men doktern ha sagt at det va heilt rett, men guten ha kjølas ned fer my tå den langt oppholdi ti kaldvatni, så det va ingenting å gjørrå.

Han sa det, faren, at'n ha angra på at'n itj ha ti med hesten, fer da kuinn e ha treft at han kuinn ha reddi og hesten ha svømt over på ainner sida, så dem ha fått guten på lainn tidle'ar. Men hu va ferferdele stor elva, ja.

John Haugan forteller ellers at steinøra Som Ingolf Helmo låg på, låg like ovafor Lauvbuberget. Alt har forandret seg der siden dengang. Det har gått et stort ras på sørsida, fra Harsvedalen og Lauvbrua, og elva har dessuten senket seg flere meter, omkring 5 meter skulle ikke vært langt fra sannheten. Han forteller også at kassen hang fast i trekktauet, og det var ved hjelp av det etter at flere mann var kommet til, at de klarte å dra opp kassen såvidt nær land at de fikk tatt opp Paul.

På grunnlag av disse beskrivelsene samt andre opplysninger kan vi oppsummere hendelsen slik:

Kvelden før ulykka er det fortalt at 5 voskne personer med sykler

Dette er skoene til Olaf Røe, som Kristine og Anton, senere Olga og Iver Røe, har tatt vare på.

hadde benyttet kassen samtidig. Det er mye som tyder på at strengen fra før hadde brudd på flere tråder.

I bunnen av kassen var det løse bord. Det er trolig at Paul's fot ble sittende fast mellom disse. Hadde botnen i kassen vært hel, kunne guttene kanskje ha berget bedre. Strengen gikk ikke høgt over vannet, og guttene kunne da kanskje ha klart å klamre seg fast til kassen til denne var drevet inn til land.

Det er trolig at kassen ikke var kommet så langt som midt utpå da bærekabelen rauk.

Det er fortalt at Lars Rist prøvde å svømme ut til Paul i kassen, men det var mye «rakster» i elva og stri strøm, så også han måtte kapitulere. Det var et forferdelig regnvær denne dagen, og elva voks og voks.

Det ble lånt båt hos Marius Selnes i Steingrunnan. ved hjelp av denne fikk de tak i Ingolf på steinøra ved Røsbrua, og de brukte den til å sokne etter de andre samtidig som elvebreddene ble undersøkt utover til Grunnan, men ingen av de tre gutene ble da funnet.

Våren 1922 drev liket av en gutt på land ved Sundsøya i Borgenfjorden, Kristine Røe kunne se at det var Olaf, sønnen hennes, på skoene og en liten medaljong han var så glad i, og hadde i lomma si.

To av guttene, Ottar og Einar Green, ble aldri funnet.

Det var enda en elev som skulle på skolen fra Røsgrenda, Ingrid Dalbakk, men hun hadde enda ikke fått skoene sine fra bestefaren, så hun ble ikke med den dagen. Skoleåret hadde begynt uka før ulykka.

På Volden fikk lærer Evjen beskjed om hva som var hendt, og han gav barna fri fra skolen den dagen.

Ole O. Green spekulerte da han kom til Rindsem Mølle. Han ble vinket forbi hele køen av hestekjørere, og alle var så forekommende overfor han. Da mellasset var lastet opp og han skulle til å kjøre, fikk han høre hva som hadde hendt oppe i Røesgrenda. Det var ringt nedover. Det ble nok ingen hyggelig heimtur for Ole der han kjørte langs den flomstore elva og tenkte —.

Denne tragiske ulykka gjorde et sterkt inntrykk på alle i Helgådalen, aller mest selvsagt på foreldre og søsken til guttene. Det er respektabelt at de kom over hendelsen såvidt godt som de gjorde, selv om de nok aldri helt kom over ulykka.

Det var sparsomt med kontroll av kabelen dengang, kanskje ble det enda mindre etter at det først var bygd ei bru litt lenger nede. Og det var ofte lastet mye mere enn tyngda av fem skolegutter. Men det var disse fem som måtte ofre sine unge liv.

BEGRAVELSEN

Ingolf og Paul ble ført til grava sammen. Seremonien foregikk fra Vestu'n. Det er fortalt at guttene såg rødlette og friske ut der de låg svøpt i kistene sine, og res.kap. Flognfeldt bad om et kaldt speil før han begynte å forrette. Presten la det kalde speilet over nesen på guttene etter tur, men det kom intet dugg på speilet.

FORVARSLER

På Inlegghaugen, ca. 1 mil lenger ut i dalen, våknet Ingeborg, som da var knapt 9 år gammel, ved femtida om morgonen. Jenta gråt og sa «Ongan fer på elva». Mora, Anna Bakken, måtte stige opp og ta jenta med på kjøkkenet, og hun visste ikke å få henne til ro igjen. Ingeborg er født med seierslue.

3 timer senere skjedde ulykka.

På Overmoen låg Harald Ingemar Overmo syk i tæring. De måtte passe han dag og natt. De ville helst ikke at han skulle få høre om den fæle ulykka, men om morgonen sa han: «Æ veit ka som hi heint». Og han spurte om alle fem var druknet.

Våren 1921 hadde han tatt eksamen ved lærerskolen. Det er fortalt at han hadde evner utenom det vanlige.

Han døde 15. mai 1922, 23 år gammel.

John J. Haugan forteller at han har hørt om en gang Harald hadde vært «nordom» til jentene. Da han for i kassen tilbake over elva ved Byna, hoppa trekktauet av trinsa på ene sida, og kassen ble sittende fast omtrent midt utpå. men det var sent på kveld, og han ville ikke rope og vekke opp folk, spesielt når han hadde vært i et slikt ærende, så han kløv ut av kassen og gikk hengende etter hendene etter strengen inn til land.

Oddvar Røe viser her av den lille medaljongen bror hans, Olaf, hadde i lomma da han omkom.

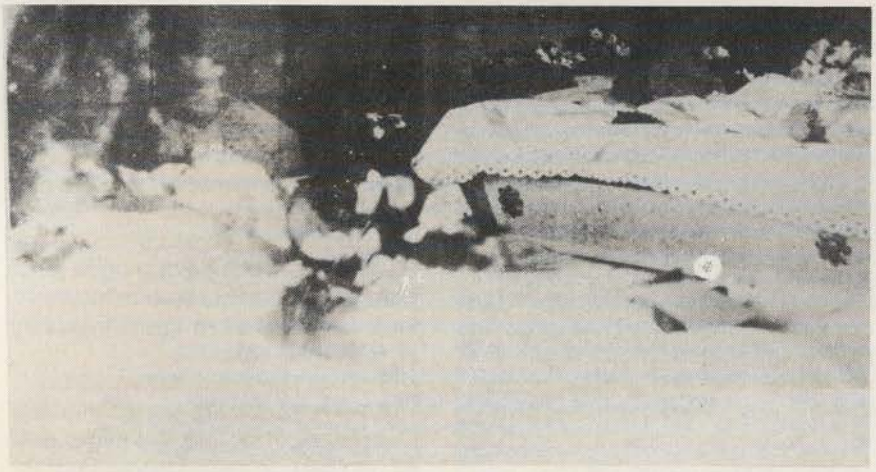

Bildet er tatt begravelsesdagen i stua på Røe vestre, og hvis trykken er heldig kan vi se Paul Green t. v. og Ingolf Helmo t. h.

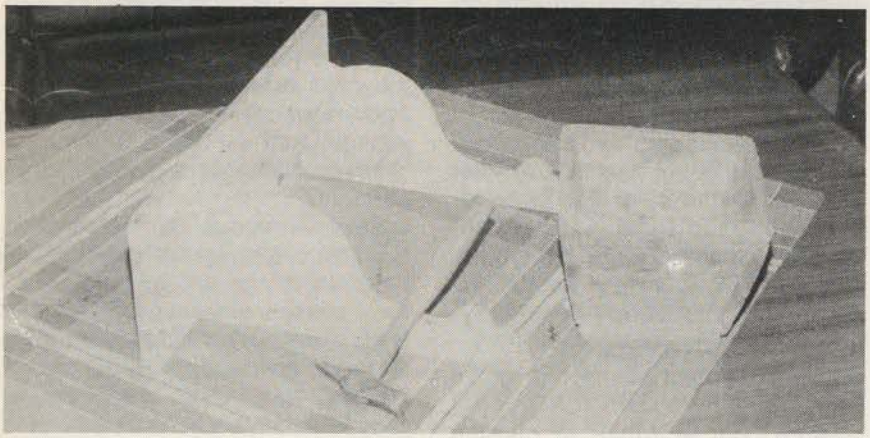

Gjenstander Alf O. Green har oppbevart etter sin bror Ottar. Hammeren fikk han av onkel Ole Trøbak, hylla og blomsterpotta hadde han laget på sløyden.

Løpestrengen til Røesgrenda

Før Herfossens gjennombrudd den 12. september 1893 var det ingen større behov for bru over elva. Med hest og vogn kunne de kjøre elva i reint på strokker. Vi veit om ei slik strokk mellom Movollen og Volden, og ei mellom Nordnesset og Telsnesset. Mellom Overholmen og Byna ble det trafikkert med ferje, eller en større båt. Vi vet om at det låg ei oppmurt ferjekai på Bynalandet, muligens har det vært ei tilsvarende på sørsida. Det var noen djuphøl i elva. Bynahølen, Hållåvikhølen og Svarthølen ved Høgåsen vest for Telsnesset var de mest kjente. Det var flere holmer i elva. Kæltrøøra låg der Nordnessbekken rant ut, litt øst for Malsås utløp låg Storøra (den sørvestre spissen av Vollaflata i dag er en del av denne Storøra), og ei lita ør lenger vest. Sør for Haugen låg Haugøra.

Når de skulle utover bygda, kjørte de ofte om Bjørnmelen og Storstad og til fergeleiet ved Holmen, men dette var ei bakkete og kronglete veglei og de fikk med bare små lass. Fergeleiet ved Holmen ble mye brukt helt til Holmen bru kom på samme stedet. Den ble ferdig i 1902.

Etter hvert som elva gravde seg ned i leirmassene etter Herfossens gjennombrudd, ble det svært vanskelig å trafikere over elva, og i august 1894 søkte innbyggerne i Røsgrenda til kommunen om å få bygd en løpestreng over elva. En slik ble så bygd av Kanalvesenet mellom Nordnesset og Hållåvikberget, trolig sommeren 1895.

I januar 1899 søker så innbyggerne Verdal kommune om å overta vedlikeholdet av strengen. Dette blir vedtatt av kommunestyret i 1900.

Systemet med løpestreng ble benyttet mye på den tiden, det var en enklere og billigere måte enn å bygge bru. En bærkabel av stålwire ble strukket over elva, i ene enden var det montert en «strekkfisk» slik at stramminga kunne justeres. Så var det en kasse som hang i to trinser under denne strengen. Kassen hadde jernskjelett med bord i bunnen og dører på ene sida. Et trekktau av hamp var festet i hver ende av kassen, ca. 1 meter under trinsene. Dette tauet gikk over ei større trinse av tre med beslag (26 tommer i diameter) på hver ende av strengen. På den måten kunne man dra seg selv over elva med tauet. Og var kassen på andre sida når man kom ned til elva, var det bare å dra den til seg og stige ombord. Løpestrengen ble også benyttet til varetransport.

I 1903 søker innbyggerne om flytting av strengen. Utrasninger på begge sider av elva har gjort det vanskelig og ikke ufarlig å komme seg til strengen. Oppsynsmann Carlsen frarår flytting på grunn av kostnadene. En flytting av strengen medregnet bygging av kai ved Byna konstnadsregnes til kr. 1.000,—. Men kommunen stilles under dobbelt ild idet innbyggerne ved Fossnesset i Ulvilla krever at kommunen overtar drift og vedlikehold av løpestrengen der, bl.a. på grunn av røsbyggenes bruk av den. Denne strengen gikk fra gamle Fossnessbruas østre kar over i retning Kårenget.

Det var også på tale å bygge en ny løpestreng mellom Sørliberget og Bomberget som skulle erstatte begge eksisterende strenger, men dette alternativ ble lagt til side.

Resultatet ble at strengen flyttes sommeren 1904 til Overholmen — Byna. Oppsynsmann Carlsen ledet

arbeidet, og da ble kaia ved Byna bygd. Denne står fremdeles. Her ble spennet lenger enn oppe ved Nordnesset, og strengen må skjøtes.

Etter hvert raste det stadig på sørsida av elva, og festet ble flyttet lenger innover. Strengen gikk her høgt over elva, og mange var redde når de skulle over. I 1909 søkes det derfor påny om flytting av strengen. Dette blir ikke innvilget, men vegnemda tilrår at kommunen yter et tilskudd på 25 kroner til flyttinga. Når strengen så ble flyttet videre utover til Røsnordbakken - Byna har vi desverre ikke klart å finne ut nøyaktig, men det må ha skjedd mellom 1910 og 1914. Her ble strengen strukket lenger ned mot elva. Festet på nordsida var ikke langt vest for kaia, men strengen gikk i en annen retning, omtrent i 90 graders vinkel i forhold til tidligere.

Så en gang i tidsrommet 1917-1919 ble strengen flyttet til der den stod ulykkesdagen 11. oktober 1921. På nordsida av elva var det også her fjellfeste til strengen, dette låg 20-25 meter øst for den bolten som står på bergtåa ute ved elva i dag. Denne bolten har visstnok ingenting med løpestrengen å gjøre.

Festet på sørsida av elva er nå rast ut. Her var strengen festet til en svær furustokk som var gravd inn i leirmelen. Strengen var surret rundt denne stokken, og den rustet derfor i jordbandet. Og det var her bærekabelen røk ulykkesdagen.

Kassen gikk her nokså lågt. Petter Leirhaug forteller at når elva var stor og kassen tungt lastet, var det nesten den nådde vannet midt utpå.

KILDER

Ingvar Helmo, Gudrun Storstad, Petter Leirhaug, Hanna Mæhlen, Margrethe Bengtsen, Alf O. Green, Oddvar Røe, Iver Røe, John J. Haugan, Magner Haugan, Ella Bjørkhaug, Sverre Leirset, Halvor Nessemo. Verdal kommunes arkiv og avisutklipp.

V. RØNNING
Inneh. S. SØRLI
Telefon 78 724
VERDAL

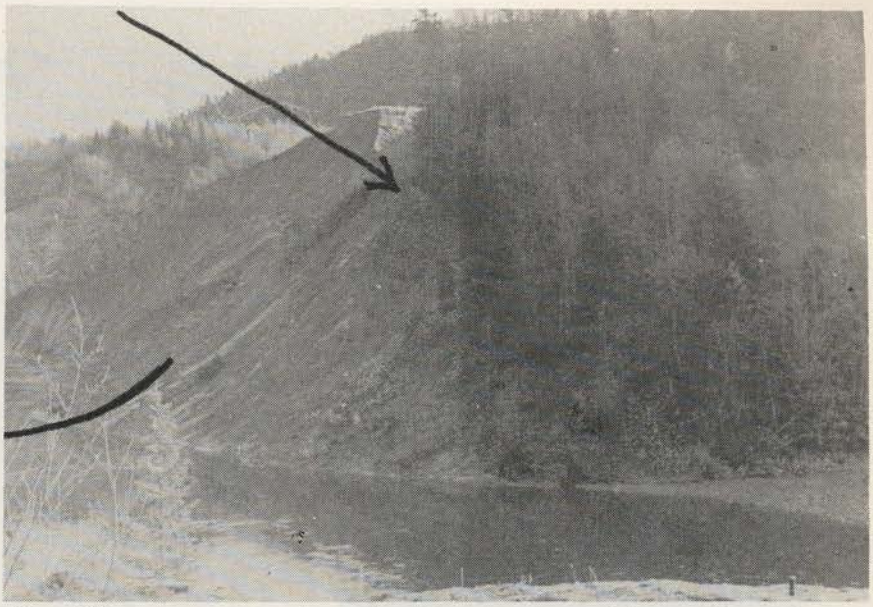

Her gikk strengen over elva. Pilen viser det som er igjen av Bjørstadenget.

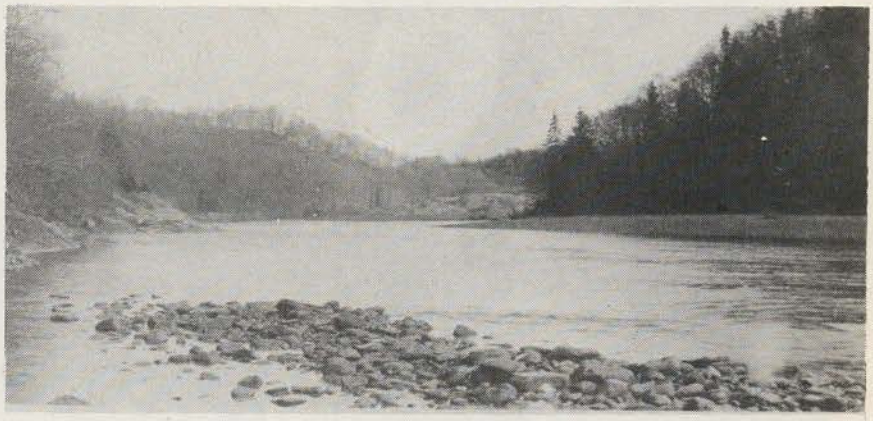

Her gikk strengen ulykkesdagen. Elva har senket seg 4—5 meter på de 60 år som har gått. Og dengang var det ei mye større og mere brutal Helgå enn da bildet ble tatt 18/10-81.

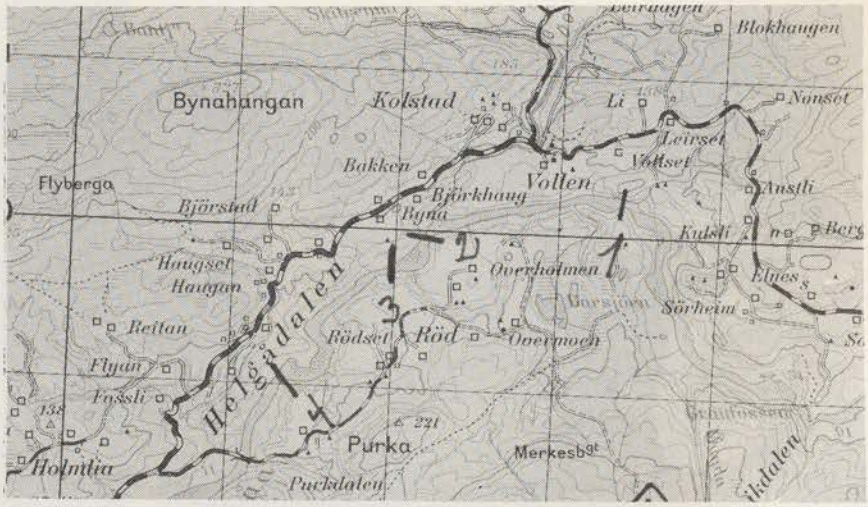

Kartet viser stedene løypestrengen har vært plassert:

1 = Nordnesset — Hållåvikberget	*1895—1904*
2 = Overholmen — Byna	*1904—ca. 1912*
3 = Røe — Byna	*ca. 1912—ca. 1918*
4 = Bjørstadenget — Haugan	*ca. 1918—1921*

Gamalt frå bygda

Paul E. Green og Julius Kolstad, ca. 1912.

Oversikt over anlegget i Malsådalen 1917. Villaen nederst til høgre. Bak denne stallen. Smia ligg nederst, over der laboratoriet. Bakerst kjøkken/Kvilebrakka.

Femkortlag frå 1919. Frå venstre: Ole Aakran, Martin Nessemo og Arne Holmen

På trappa i Aust-Grunnan 1915. Frå venstre John Grunnan, Trine Grunnan og stiger Andreas Bakken.

Brua ved Vestly ca. 1920. Foran frå venstre: Olaf Helmo, Gurianna og Ole Stornesset. Fremst: Peder Granum. Bak til høgre: Maren Kulsli.

Frå Værdalsbrukets arkiv

Olaf Snippen. Foran på bildet står det: Fra statsskogblinken i Kverndal 1924. Furu 59 cm, brysthøydediameter.

Jon Sisselvold

Olaus Brattås, 83 år gammel

Litldammen i Malsåa 1954

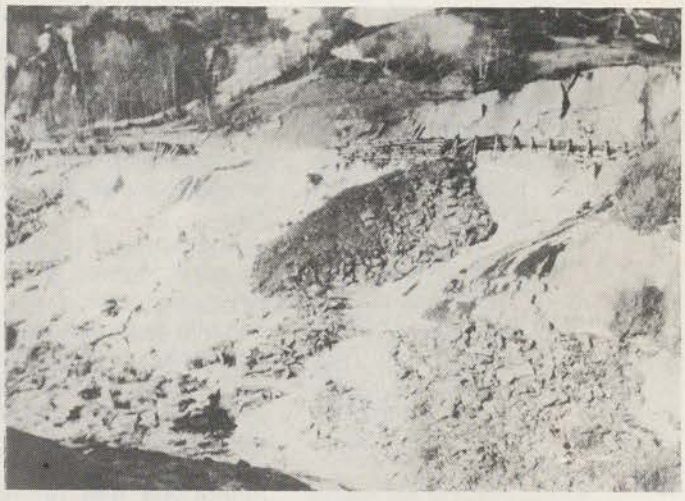

Brudd på tømmerskjermen i Vollafossen

Er Overholmen Overholmen?

av Øystein Walberg

Dette bildet, tatt ved Storstadmoen i retning vest, viser gårdene Aunet (1), Midtholmen (2) og Midtholmen nordre, i daglig tale Nordholmen (3), mens Nerholmen ligger bak brinken (4).

Dette tilsynslatende meningsløse spørsmålet er faktisk ikke så meningsløst allikevel. Spesielt ikke tatt i betraktning når svaret på spørsmålet trolig er nei.

I alle fall gir dette grunnlag for nye spørsmål:

Hvis Overholmen ikke er Overholmen, hva er Overholmen da? Og hvilken gård er den egentlige Overholmen?

Denne fremstillingen tar sikte på å forsøke å gi et svar på disse spørsmålene. Men for at det skal være mulig, må vi innledningsvis gå nokså langt tilbake i tiden for å klargjøre en del forhold. Vi må helt tilbake til førkristen tid.

Vanligvis fikk hver gård som ble tatt opp som ny i hedensk tid, sitt eget navn. Slike navn kunne vise tilbake på beliggenhet, så som *Nes, Berg, Myr, Holmli, Holm* og lignende, eller de kunne være sammensatte navn med slike endelser som *-vin, -heim, -stad,* eller *-set.*

I denne sammenheng er det navnet *Holm* som har interesse. Den gamle norske formen var *holmr.* Betydningen kunne være den den vi idag legger i ordet, nemlig en liten øy eller holme, eller det kunne være et avgrenset stykke land, kanskje noe høyere enn det omliggende som gjerne kunne være av en annen beskaffenhet, for eksempel våtland. En elveflate med en elv som den ene begrensningen og et høyereliggende land innenfor som den andre begrensningen ble ofte kalt *holmr.* Det var derfor ikke uvanlig at en gård som ble bygget på et slikt sted, fikk navnet *Holm.* Her i Trøndelag var det en vanlig utvikling at gårdsnavn gikk over til bestemt form, og gården *Holm* som lå på nordsiden av Helgåen, ble etter hvert kalt *Holmen.*

I hedensk tid var det normalt bare en gård på hvert sted med samme navn. Gårddeling var ikke vanlig. Følgelig er det vanlig å benytte begrepet *navnegårder* om slike gårder. Navnegården tilhørte ætten.

Men da kristendommen var blitt innført, mistet ætten mer og mer sin makt. Utviklingen som fulgte, gjorde det mer og mer vanlig at gamle gårder ble delt opp i mindre parter. Disse nye gårdpartene beholdt ofte det gamle opprinnelige gårdsnavnet, men det fikk tilføyd et nytt ledd, enten foran eller bak, for å skille de nye partene fra hverandre. Dermed oppsto slike navn som *Østgrundan, Midtgrundan* og *Vestgrundan* av *Grundan, Vuku store, Vuku lille* og *Kirkevuku* av Vuku, og *Nerholmen, Midtholmen* og (NB!) *Overholmen* av *Holmen.* Det finnes en lang rekke slike eksempler fra Verdal.

Avstanden mellom de enkelte gårdpartene på de delte gårdene i Verdal var vanligvis meget kort, *Grundangårdene* ligger alle som nære naboer på elvesletten på nordsiden av Helgåen rett over for Holmen. *Holmli-gårdene, Holmli østre, Holmli midtre* og *Holmli vestre,* er også naboer. Det samme gjelder *Hjellan-gårdene, Auskin-gårdene, Kolstad-gårdene* og *Elnes-gårdene,* bare for å nevne noen. Derimot ligger *Overholmen* mange kilometer unna *Midtholmen* og *Nerholmen,* som på sin side er nære naboer. Dessuten ligger flere andre gårder mellom, blant andre Storstadgårdene. Og fra gammelt av har det aldri vært noen direkte veiforbindelse mellom Overholmen og de to andre på sydsiden av Helgåen. Vi kan derfor med en gang slå fast at Overholmen ikke er blitt til som følge av deling av det gamle Holmen-valdet slik som Nerholmen og Midtholmen.

Dersom vi ikke hadde hatt andre muligheter til å løse dette mysteriet, kunne vi ha antatt at det fra først av var *to forskjellige* Holmen-gårder, en ovenfor Hærfossen og en ved Helgåen ovenfor og ved samløpet mellom denne og Inna. For så skille mellom dem, ble den øverste kalt *Overholmen* og den nederste *Nerholmen.* En slik navnepraksis var ikke uvanlig. Her i Verdal finnes også eksempler på tilsvarende forhold. *Sem* i Vinne sogn, eller tidligere Hallan sogn, og Sem i Sjøbygden ble trolig blandet sammen, og derfor ble gården i Vinne kalt Rindsem, antagelig etter sin beliggenhet ved Rinnelven.

Imidlertid finnes det ingen kilder som kan fortelle at gården vi i dag kjenner som Overholmen, noen gang har blitt kalt Holmen. Derimot

finnes det kilder som forteller om en gård ved navn *Habordholm, Hauerholm* eller *Haffuerholm.* I 1520 ble det utlignet en skatt som ble kalt *tiendepenningskatten.* I denne skattelisten nevnes en *Jon pa Habordholm* i *Voke sogen.* (Vuku sogn). Noen år senere, i 1549, i Steinvikholm lensregnskap, fortelles det at *Jogen paa Hauerholm* svarte leidangskatt. Samme året står følgende under kronens landskyld: *Haffuerholm gi ein orre Joenn b j pundt smør.* Dette betyr at Jon på denne gården betalte pund smør i jordleie for kronens part i gården. Kronens part var på 1 øre. *Jon, Jogen* og *Joenn* var nok samme person, og de forskjellige skrivemåtene av gårdsnavnet til tross, det var også samme gård.

Før vi går videre, skal begrepet *landskyld* kort forklares. Betalingen en jordeier fikk av leieren, ble kalt *landskyld.* Leieren var da en leilending. De fleste vareslagene var omregnet til smør, og følgelig ble gårdene verdsatt etter smør-satser. En eiendom som ga 1 øre smør i leie, var verdt 1 øre og så videre. Den største enheten var 1 spann. 1 spann smør var på mellom 15 og 16 kilo. 1 spann tilsvarte 3 øre. 1 øre tilsvarte 24 marklag. 1 spann tilsvarte således 72 marklag. Dermed ser vi at kronens eiendom i *Haffuerholm* var på 1/3 spann eller 1 øre.

Ovenfor er leidangen i 1549 nevnt. Leidangen var på 1500- og 1600-tallet en årviss skatt. Også den ble betalt i naturalier. I 1549 var den på 1/2 spann smør og 2 våger mel.

Etter dette finnes ikke gården nevnt før i Trondheim lensregnskaper fra 1590 og utover 1600-tallet. I 1590 var det to gårder med navnet *Haurholm.* Hver av disse svarte 18 merker smør 1 våg mel i leidang. Det er nøyaktig halvparten av leidangsskatten i 1549. 1/2 spann tilsvarte 36 merker. Dermed kan vi nok anta for sikkert at i de mellomliggende 40 årene var *Hauerholm* blitt delt i to parter.

Med nøyaktig de samme satser i leidangsskatten står i 1592 *hoffholm* og *haurholm* oppført. I 1599 står 2 gårder ved navn *Haffuerholm,* i 1603 2 *Haffuirholmb,* i 1604 2 *Hauffuerholmb,* og i 1605 2 *Haffrholm.* Derimot i 1615 står 2 gårder kalt *Offuerhollumb* eller *Offrholm.* Her har det underveis tydeligvis skjedd noe.

Hvorfor har det skjedd en forandring av navnet?

Dette bildet viser Overholmsgårdene sett fra sør. Flyttinga etter Hærfossens gjennombrudd i 1893 har skapt problemer for orienteringssansen idet det er Nordstu som nå ligger lengst sør (nærmest på bildet), deretter Mettigar'n. På andre sida av elva ser vi Volden.

Før vi skal gi svar på det spørsmålet, skal vi se nærmere på noen andre kilder. Det gjelder jordebøkene til *Stiklestad* og *Vuku kirker,* også kalt kirkestoler. I middelalderen var det vanlig at folk ga jordeiendommer til kirkene som betaling for utførte tjenester eller for å få den beste plassen på kirkegården eller også for å sikre sin sjels bedre tilværelse i det hinsidige. Det var nemlig ikke alle som var overbevist om at deres gjerninger på jorden tilsvarte helt gode forhold etter døden. Men en gave til kirken gjorde underverker i så måte. Dette resulterte i at de lokale kirkene rundt om i landet etter hvert kom til å eie mange større og mindre parter i gårdene i nabolaget. Det var tydeligvis da som nå stor avstand mellom dem som var helt syndefrie!

Stiklestad kirkestols jordebok ble nedskrevet i 1649 og Vuku kirkestols jordebok i 1646. Man regner med at jordeiendommene som er oppført i disse jordebøkene, stammer fra middelalderen.

I jordeboken for Stiklestad står følgende: *Haffreholm 2 øre og Offuer Hollumb 1 øre.* I Vukus tilsvarende står: *Hoffuer Hollem 1 øre og Offuer Hallumb 2 ørtuger. Ørtug* var i middelalderen en vanlig verdibenevnelse, og den tilsvarte 1/3 øre. Men denne gikk ut av bruk allerede på 1400-tallet. Når den allikevel står i denne jordeboken fra 1600-tallet, er den et bevis for at jordeboken opprinnelig stammer fra middelalderen.

Med det som er forklart ovenfor om landskyld, kan vi av dette slutte at Stiklestad kirke skulle ha tilsvarende verdi som 2 øre smør fra leieren av *Haffreholm* og 1 øre fra leieren av *Overholmen.* Tilsvarende skulle Vuku kirke ha fra de samme henholdsvis 1 øre smør og 2 ørtuger smør (16 marklag). Dermed ser vi at både Stiklestad kirke og Vuku kirke var medeiere i begge disse gårdene.

I og med at det i begge disse jordebøkene er brukt to forskjellige navn, er det også klart at det må ha vært to forskjellige gårder. Hvem var hvem?

For å finne ut av det, må vi gå til andre kilder. Det vi nå skal se på, er matriklene fra rundt midten av 1600-talet. Disse matriklene ble satt opp for å se hvor mye skatt de enkelte gårdene kunne betale. Den første ble satt opp i 1647. Det viste seg at mange av disse matriklene, som ble ført hvert eneste år etter dette, var nokså unøyaktige. Derfor ble det nedsatt en *landkommisjon* som nøyaktig skulle gå over hver eneste gård og se etter om landskylden var fastsatt riktig. Landkommisjonens jordebok er fra 1661. I denne står Overholmen nevnt 3 ganger, 2 ganger under navnet Overholmen og en gang under navnet Holmen. Forholdet var nemlig det at rundt midten av 1600-tallet var Overholmen delt i 3, og den ene av disse omfattet Volden på den andre siden av elven. Denne delen av Overholmen ble kalt *Holmen eller Volden.* (Se også Verdalsboka bind V s. 283.)

I landskommisjonens jordebok 1661 står følgende:

Holmen, Eluff 1-1-4

Thil Kongen 4 øre 4 mkl. aff it Engeslæt.

Aunet 1930.

Dette var *Overholmen mellom* og omfattet fremdeles Volden. Bare kort tid etter dette ble Volden skilt ut som egen gård.

Videre står:

Offuer Holme, Tarild 1-0-0
Thil Stichelstad Kierch 2 øre
Wocke Kierche 1 øre

Dette var *Overholmen søndre.* Av dette fremgår at Stiklestad kirke eide 2 øre og Vuku kirke 1 øre i denne gården.

Om den siste står:

Offuer Holme, Erich 1-0-8
Thil Kongen 1 sp.
Werdals Præstboel aff Nonset Engeslet 8 mkl.

Dette var *Overholmen nordre.*

Hverken *Overholmen nordre* eller *mellom* har noen interesse i denne sammenheng. Derimot er *Overholmen søndre* høyst interessant. Om vi nå ser tilbake på jordebøkene til Stiklestad kirke og Vuku kirke, så ser vi at Stiklestad kirke eide 2 øre i *Haffreholm* og Vuku kirke 1 øre i samme gård. Dette stemmer helt med hva som står oppført under Overholmen i 1661!

Men i disse kirke stolenes jordebøker nevnes også Overholmen. Hvor finner vi så opplysninger om den gården i 1661? Jo, under Holmen. Der står:

Holmen, Giørel 0-1-18
Thil Stichelstad Kirch 1 øre
Wocke Kiercke 18 mkl.

Stiklestad kirke eide her 1 øre og Vuku kirke 18 markalg. Dette er egentlig 2 marklag mer enn hva som står i Vuku kirkestols jordebok, og det kan derfor være på sin plass å se tilbake til skatte-matrikkelen fra 1647. Der er Vuku kirkes eiendom oppført med 16 marklag. *Giørel* eller som han kalles dette året, *Giøell* var bruker sammen med Anders. Det skulle således ikke være tvil om at det er samme person det var tale om. Derimot var gården i 1647 adskillig større. Mellom 1647 og 1661 ble den delt. Og gården det er tale om ,er *Midtholmen.* En gang mellom disse to årene ble den delt, og Giøel fikk *Aunet* eller *Leirhaugen.* (Se Verdalsboka bind V s. 326.) At Vuku kirkes part i gården ble oppjustert fra 16 marklag til 18 marklag, synes ikke urimelig.

Vi husker at i kirkestolenes jordebøker var Stiklestad og Vuku kirker oppført med henholdsvis 1 øre og 2 ørtuger (16 marklag) i Overholmen.

Aunet eller *Leirhaugen* er den egentlige *Overholmen.* Det stemmer overens med plasseringen *Nerholmen, Midtholmen* og *Overholmen.*

Men hva har skjedd? I høymiddelalderen, det vil si tiden før 1350, var tallet på gårder i Verdal meget stort. Mange nye gårder ble ryddet i utkantsstrøk hvor det var meget dårlige driftsmuligheter. Mange store gårder ble delt, deriblant de som ernevnt tidligere og også *Holmen* som ble til *Nerholmen, Midtholmen* og *Overholmen.* Dette var en storgård fra gammelt av. Så i 1349 kom Svartedauen. Noen år etter kom nye pester. I løpet av vel 50 år ble folketallet bortimot halvert.

På den tid var det uhyre få selveiere. De aller fleste var leilendinger. De største jordeierne var kronen og forskjellige kirkeinstanser. I og med at folketallet sank, ble flere store og gode gårder ledige. Folk flyttet da fra dårlige og tunge gårder for å overta lette gårder i flatbygden. I utkantene ble derfor mange gårder liggende øde. *Øde* i denne sammenheng vil si at de ikke hadde noen brukere. Her i Trøndelag brukte man utrykket *-aun* om slike ødegårder. Ødegårdene i utkantene grodde etter hvert igjen, og ofte gikk navnene tapt. De ble ofte kalt opp etter nabogårdene, så som *Lyngsaunet, Hallemsaunet, Skeisaunet, Fikseaunet, Forbregdsaunet* og så videre. Andre gårder kunne være god, men de ble allikevel liggende øde. Her kunne for eksempel husene være nedbrent. Følgelig var det ingen som så seg råd for å begynne på en slik gård så lenge det fantes ledig gårder med brukbare hus.

Hvorvidt det var det som skjedde på Overholmen, eller Aunet, som vi i dag sier, vet vi ikke. Men gården ble liggende øde, hvilket også navnet forteller. Men her var det to kirker som tilsammen eide hele gården. De førte samvittighetsfullt sine jordebøker gjennom hele nedgangstiden. Dermed gikk ikke eiendomsretten tapt. For andre, privatpersoner, som ikke hadde jordebøker, hadde arvingene flere hundre år senere hverken kunnskaper eller opplysninger om et jordeiendomsforhold i middelalderen. Eiendomsretten til ødegårdene gikk derfor ofte tapt i nedgangstiden. Nå synes imidlertid ikke Aunet, eller rettere sagt Overholmen, å ha vært i en slik situasjon at gården grodde til. Sannsynligvis ble nok jorden brukt av Midtholmen og/eller Nerholmen. Men gården som driftsenhet forsvant. Følgelig ble den derfor kalt *Aunet.* Dette navnet ble hengende fast, og det gamle, *Overholmen,* gikk i glemmeboken.

Overholmen av i dag må ha fått sitt navn av 1600-tallets skrivere av skattelister og regnskaper. Sannsynligvis la disse merke til at *Midtholmen* og *Nerholmen* hadde samme endelse som denne gården. Dessuten lå de alle i Vuku sogn. *Hoffuerholm* har derfor feilaktig blitt tolket til å være den manglende *Overholmen.* Skriverne var sikkert nok ukjente i Helgådalen, og for dem måtte derfor denne løsningen ha vært logisk.

Oluf Rygh mener at det opprinnelige navnet, *Habordholm, Haurholm* eller *Hafferholm,* trolig har vært en sammensetning med mannsnavnet *Hagbador.* At dette navnet så i tidens løp ble forvrengt, er en annen sak.

Som svar på de innledende spørsmålene, kan vi si at *Overholmen* ikke er *Overholmen. Overholmen* er egentlig *Hagbardholm.* Den *egentlige Overholmen* er *Aunet* eller *Leirhaugen.*

På vandring langs Juldøla

Av Lasse Johnson

Nyhusene på østre Juldalsseteren.

Da det er delte meninger om hvor Juldøla egentlig begynner, foretok en del av Helgådalsnytts redaksjonskomite sammen med noen andre interesserte, og med Arne Julnes som kjentmann, en befaring langs hele dalføret. Utgangspunktet var Åbofjellet og første siktemål var Glupen. Her fant vi da også opprinnelsen til Juldøla.

Fra myrdragene på vestsiden av Glupen kommer en liten bekk som kaster seg utfor fjellsiden og ned i selve sluket. Like før den når ned i dalbunnen deler den seg i to. Noe av vannet renner da sydover, mens resten renner nordover og er begynnelsen til selve Juldøla. Terrenget i Glupen er svært ublidt, med ur og kjempestore stenblokker, og da det var dårlig vær, med regn og skodde, tok vi ikke sjansen på å gå ned i selve juvet. Vi beveget oss langs kanten hvor vi fant en elgsti som førte oss velberget ned i dalbunnen. Her er Juldøla ennu bare som en liten ubetydelig bekk. Vi kom omsider ned til bekken fra Gluptjønnene, og det ble straks mer vann, og etter at bekken fra Østre Drivsjøen slutter seg til blir det hele mer som en liten elv.

Framme ved Gustav Orsa koia ble det rast og kaffekoking. Videre nedover er dalen flat og fin et langt stykke, og like før en kommer til Østre Juldalsvollen kommer også Tverråa fra Drivsjøfjellet og renner ut i Juldøla. På Juldalsvollen var det sauegjetere og vi ble innbedt i nystuen hvor det ble en ny rast.

Vi passerte så Gullrostjønna og Gullrosdammen, med damstuen på vestre side før vi gav oss i kast med strykene nedover. Lisskulstadtjønna ligger i selve Juldøla og strekker seg i en lengde av 2-300 m, her er det rikelig med bitevillig småørret. Opp for Lisskulstadtjønna ligger midtre Juldalsvollen. Her finnes intet igjen av husene, men selve vollen er ennu grønn og frodig. Straks nedenfor vollen kommer Kulstaddalen ned, og her ligger det en skogstue som vi tok opphold i over natten. Så langt har vi hele tiden beveget oss på østre side av Juldøla.

Ved Bryggnesset tok vi over elven på et fint vadested, og vi gikk da langs foten av Kjelhaugen, en ganske stor skogkledd kolle med Kjelhaugtjønna på toppen. På fremre Juldalsvollen står ennu husene slik de opprinnelig har vært, men de er svært forfalne og lar seg neppe reparere. Her kommer Merkesdalen ned og danner merket mellom A/S Værdalsbruket og Kverndals stadsalmenning. Fremmerdammen ligger noe uveisomt til, særlig fra vestsiden, men dammen står der fortsatt, like så damstuen oppe i bergklipa på østsiden av elven.

Godfossen er et velkjent navn blant de som foresto fløtningen i Juldøla. Denne fossen var, som navnet tilsier, ikke særlig vanskelig å forsere med tømmeret. Derimot var Storfossen mye verre å handskes med når tømmeret la seg i store floker oppe i fossen. På Julnes-

Fremre Juldalsseter. Det ser idyllisk ut, men husene lar seg neppe reparere.

vollen er det oppbygd nye hus som ligger pent til oppe i skråningen. Selve vollen er inngjerdet og blir benyttet til hamn for ungfe. Den fine kveldsolen sammen med bjelleklang og rauting fikk tankene til å gå tilbake til den tiden det virkelig var liv på setervollene innover Juldalen.

Like før vi kommer til nedre grense for Kverndalsalmenningen kan vi beskue restene av stubben etter den berømte storgrana i Julnesmarka. Da denne ble hugget en gang i 1960 årene inneholdt den 7-8 m³ virke. Herfra og nedover fulgte vi almenningsveien helt ned til Julnesgårdene, og her tok vi også avskjed med Juldøla der den forener seg med Helgåa for å fortsette sin rastløse vandring ut til fjorden.

Etter en slik todagers vandring i uveisomt terreng, sitter en igjen med utallige inntrykk fra en storstilet natur, der du ikke risikerer å treffe alt for mange mennesker.

Julnesseteren.

Opprinnelsen til Juldøla. En liten bekk fra myrene på vestsida renner ned i Glupen der den deler seg i to.

Utløpet av Juldøla ved Julnesset hvor den forener seg med Helgåa.

Restene av Gustav Orsa-koia.

Der bekken fra Gluptjønnene renner ut i Juldøla.

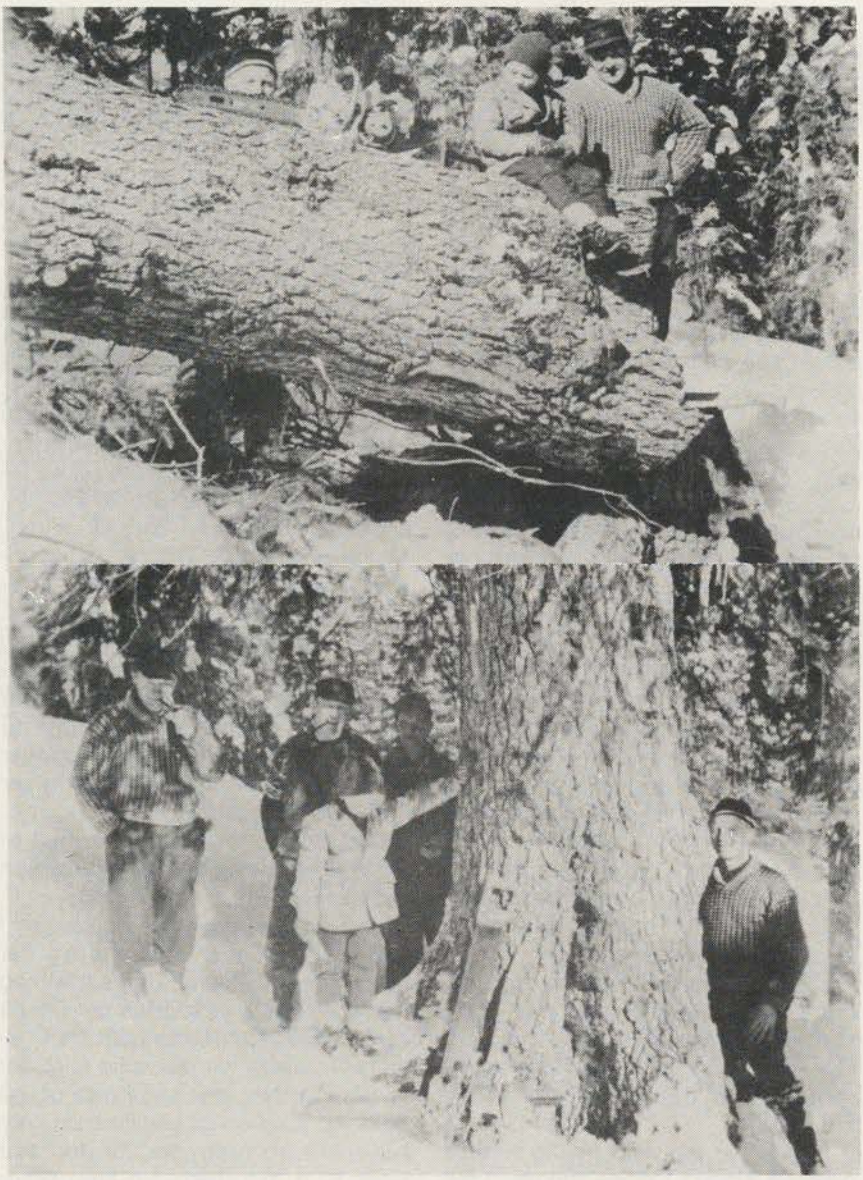

Storgrana i Julnesmarka som ble hugget i 1960-årene og inneholdt da 7,2 m³ virke.

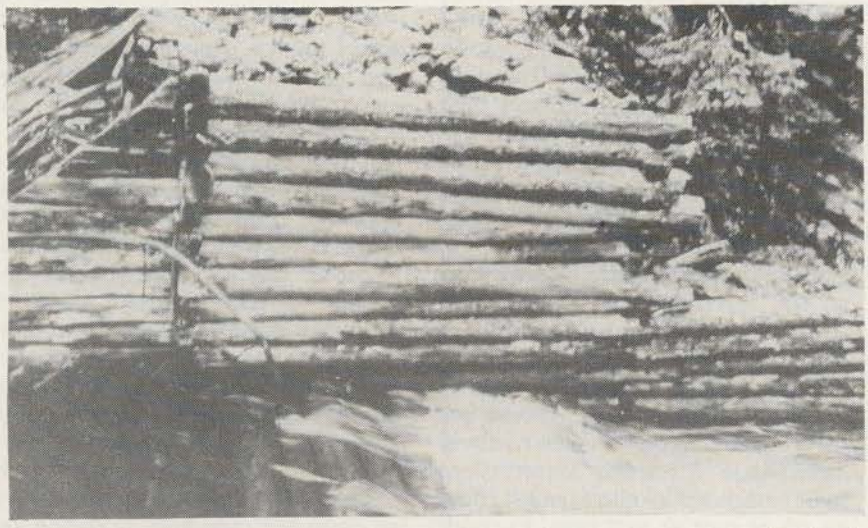

Gullrosdammen ved østre Juldalsseter. Vi ser bottenbrua og søndre landkar.

Selbyggkoia i Skjefthølet

I Åkermarka øst for Åkermoen går en liten dal som har navnet Skjefthølet. Et stykke oppe i dalen kan en ennu se tomtene etter en skogskoie og stall. Det var skogskarer fra Selbu som kom dit i 1914—15. Det første de måtte gjøre var å bygge hus. Disse ble delvis gravd inn i bakken, og det ble brukt raier og staur til et slags reisverk. Dette ble så tekket med torv og jord. Stallen ble oppsatt på samme måte. Det var fire hester og ialt ca. 12 mann. Koia ble ikke gjort større enn høyst nødvendig, og det var så trangt at de kunne ikke være oppe samtidig alle sammen. Møbler var det heller ikke. De brukte trekubber til stoler, og til bord brukte de matkistene. De hadde store kister som de hadde maten i, og all maten hadde de med hjemmefra. Det fortelles at de til og med hadde med seg kløbb. Ellers måtte koien også brukes som tørkerom. Der hadde de arbeidsklær, seletøy, tryger og alt de hadde av eiendeler.

Navnene til disse karene har vi dessverre ikke greid å finne ut, men det skulle være en som hette Stamnes. De drev antagelig skogsdrift i Åkermarka i to vintrer. Året etter reiste de inn til Tromsdalen og tok på seg tømmerdrifter. Der bygde de også koie og stall som delvis ble gravd inn i jordbakken. Tomtene etter dette er også ennu synlige.

Lasse Johnson.

— — —

Denne historien er fortalt av Ole Åkran som også kan minnes at han flere ganger besøkte skogskarene i Selbyggkoia.

JULDALEN

Av Kjell Minsaas

Et eldorado for alle som vil oppleve nærheten av ro og fred i naturen, kombinert med tankene om fortids sæterdrift og skogbruk, i nær kontakt med fjell, dal, elver og vann, små fossestryk, rik flora og fauna, jakt og fiske, bærsanking og mye, mye mer. Ikke vet jeg av en naturperle så nært allfarveg med slike småkoselige naturskjønne omgivelser og alllsidighet, kanskje også med så lite besøk.

Fra geologisk opprinnelse ligger dalen nedmeislet i fjellmassivet mellom Julnesset til Billingsådal. En fin dagsmarsj om en finner de riktige stiene. Jordbunnen er for det meste morene grusavsetninger som gjør dalbunnen i selve Juldalen fast og fin å gå, myrene som finnes kan en gå utenom.

Jordboniteten gjør en god grasvokster som en del utnyttes til saubeite.

Ikke for så lang tid siden var Juldøla fløytingselv. Gamle demninger i Ø. Drivsjø og i utløp av Gluptjern og Setertjern vitner om dette. Stripehogsten fra (Storsleadal) Fremmervollen, Kulstaddal til G. Orsa.

Disse hogstfeltene skriver seg fra 1950-tallet og nyplantene dekker for det meste stripene. Hadde driftsforholdene med veg hit vært ferdig ville nok stripene blitt utvidet tidligere.

Dette gir imidlertid skogområdene et urmarkspreg som er spesielt for Juldalen. Flere plasser i området som Glupen og Gluptjern og G. Orsa. er villmarksområder som det har vært det i tusener av år. Driva noe lengre nord har en plutselig erosjonsforandring forårsaket nytt elveløp.

Her inne hvor Gustav Væren hadde sitt tilhold og rike, er kupert terreng og lune skogpuller hvor det faktisk alltid finnes le for storm, rokk og fokk.

Ved områdene her kan en sitte rolig i sommermånedene å se elgkua og kalven beite i frodig gras. Storoksen drar seg rolig ut i et lite sumptjern, dukker hodet rolig og lenge ned i bunnen for med like rolige bevegelser å løfte hodet opp med kjeften full av kalkrike og nærende vannplanter. Rask og mose henger fast på halvt utvokst hårkledde horn. Alle disse skogens dyr avspeiler i blikksvart tjern. Bare elgen har tilpasset seg denne måten å flyte seg ut i myrjøss til åpent vann. Tørrsommere kan være farlige, har det vist seg, for elgen i slike myrpytter som har tørket inn noe.

På en rabb bortenfor sitter heiloa og klager sin nød og bekkasin smatter fra topp til topp i glissen furu og kaster ut sine tja-tja-tja . . . Begge for å tiltrekke seg oppmerksomhet, de har sine unger å passe på.

Om du slipper blikket fra skogens konge og søker over Juldalshøgda i øst eller Skarfjellet i sør og Tørrgranvola i nord vil du nesten alltid oppdage luftens konge blant fugler - Kongeørna. Rolig og uten vingeslag finner den alltid oppdrift i lufta og utnytter den til fullkommenhet. Det snakkes om ressursbesparelse, denne karen fant opp dette i praksis for mange tusen år siden.

De som har sett denne fugl på nært hold vil aldri glemme dens kraftighet i blikket, nakke, rygg og klør - det er en kongelig glans og en respekt over dette vidunder av en kongefugl.

I 20 år har jeg vært heldig å være med på elgjakt i disse trakter. Like mange ganger har jeg gledet meg til og rustet meg til denne edle formen for jakt på elg, med hund og børse. Så lite postering som mulig, med mest mulig overlistning fra hund og kar, eller elgen har overlistet oss. Det blir lange dager og langt å gå, ofte med slakting og henging til det blir mørkt. Elgjakta får komme i et senere nummer, da dette er en historie for seg.

En må bli kjent med omgivelsene i en slik sammenheng. En drivende marsj opp fra fremre Juldalsseter forbi Kjelhaugen og på høyde med Stortjerna, sitter i leggene, men så blir det lettere over N. Drivsjøfjell for å komme riktig på veien nedover Tverråliene i retning Østervollen, hvor seterhus klokelig er holdt vedlike og et nytt er satt opp. Et rundt drag i grusmassene i elva her kaller vi Oksauge, dette ligger skjult bak småbjørka. Setertjønna ligger like ved vollen. Det er så stort og romslig når du er her. Flat, fin og bred dalbunn med tjønna i nordenden, en føler seg tilrette her - tar en liten kvil og kafferast, hvor som helst - valgmulighetene er mange. Vil du ha en fisk er du en fisker med mange tommeltotter om fisken ikke biter på i Setertjønna, stor er den ikke, men plass til en del fisk er det. Mellom her og G. Orsa er ca. en times marsj sydlig retning i slakt, rolig terreng ved elva. Passerer vi G. Orsa, som tidligere er nevnt er det ca. 1/2 times marsj opp til enden av Juldalen, glupen, som naturen har rausa full av storsteiner. Følger du en svak sti som går på skrå oppover østre sida er du straks oppe og ser utover Bellingsådalen.

Jeg trodde til å begynne med at elgen ikke kunne gå i steinura, men det har jeg erfart at den kan.

Jeg hadde trasket hele dagen i snø til langt over støvlene og var noe matt i musklene. Jeg satte meg ned for å hvile, klokka var ca. 5-6 på ettermiddagen. Hørte hark-hark av en ravn, ellers var det stille som det er når snø har lagt seg i trea og på bakken. Ravnen ga seg ikke og kom nærmere og nærmere, til den satt bare 10 m fra meg i en liten grantopp. Dette var noe uvanlig opptreden av en sky ravn, han var stor og sikkert gammel, og kjent med hva som foregikk. Ravnen kan komme opp i en alder av 30-40 år. Det er en meget interessant fugl, som har sin primæroppgave som renovasjon i fjellet, men det finnes meget mere med den karen. Plutselig flyr den opp imot toppen av Glupen, sirkler rundt noen ganger og kommer tilbake, slik gjør han flere ganger, inntil jeg må gå, det holdt på å bli mørkt. Jeg får ikke dette ut av tankene og dagen etter er jeg tilbake, hva ravnen ville meg får jeg se. Der den sirklet hadde ku, kalver og to andre større dyr ligget natten over. Jakt og mat for sin egen del forstår altså denne fuglen. Jeg har senere en gang latt meg lose av denne karen med hell. For to, tre år siden var den ikke å se mer. Jeg har snakket

med en annen elgjeger som også har erfart noe av det samme.

Fra Setertjønna og nedover elva trenger dalen seg sammen, passerer dammen og i stryk nedover og åpner seg noe ved Gullrostjern ved Bryggnesset og like ved Kulstaddalseter svinger elva i rett vinkel vestover mot fremre Juldalsseter.

Dersom en tar seterstien fra Østervollen (skulle vært Sydvollen) til Mettivollen, går denne høyere opp i østsida av Juldalen, enkelte plasser er utlagt Kavel over små myrer.

Mettivollen ligger lett og fint i terrenget mellom Fiskløsningen og Kulstaddalseter. Disse vollene ligger en 1/2 times marsj fra hverandre.

Disse spredde tankene gir bare en liten smak på hva Juldalen inneholder, ta en tur selv - det er god plass, ennå heldigvis.

Sv. Langnes Eftf.

Brødrene Berg

MØBELFORRETNING

Verdal, tlf. 78608
Levanger, tlf. 81390

Verdal STUA
Tlf. 78 594 Bjørg Musum

Husflid, kunsthåndverk, garn til veving, strikking, makrame.
Bomullstoffer i godt utvalg.
Mange fine julegavetips!

Langnes og Bakkan A/S

Blikkenslager og ventilasjon

Tlf. 78 478 — 79 898

VERDAL

Drengkall og tauskjerring

Han Ola va drengkall. Han drakk sæ pån svei
deinn søttan mai, om våren.
Han fekk e i haue, han skull hå ti budei.
Han v e r k a slik, akevitt-tåren.

Han strauk åtn Jonetta, einkjen på Li.
— Vil du ste dæ, pån to-tri vækka?
Hu rønka på nassin, frå gir te fri.
De nøtta itt å fåa tå flækka.

— Farvel, din dråppåsnør der du står.
Han Ola va skamstygg i kjefta.
Han kleip sæ på høger å vingster lår.
Han ha gløm både barnelærdom å skrefta.

— Hu Brita va kanskje dein rætta hen?
Han rangla bortover åt husa.
Han såg at hu svingt sæ så radikt på tem,
å han slækt sæ såm katta mot musa.

I svala han ramla på alle fir
å staup ni en klevaskbalje.
Han sætt ti i brøl: — De svir, de svir.
Å trøste ås, fer batalje.

Hu Brita kjeik ut. — Å fader å sønn,
ker du hi e såm verst da, Ola?
Hu sætt sæ på huk, såm i æggsjuk høn.
A hu dellra så smått punni svola.

— Æ fer, san Ola, — æ fer æ, hikk.
Æ e opprådd, skæ sei dæ, Brita.
Æ fer å søke, æ fer æ, hikk.
Du veit æ e ørin tå sprita.

Han låg ni balja å grein såm i mær
å sveitten sila tå skalla.
— Å, hikk, du Brita, må itt vårrå tvær,
mæn føst må du jølp mæ tu balja.

De va føste gången hu kleip ti kar,
einnskjønt hu va langt oppi åråm.
Å, trøste både ein å kvar
såm får sånn dellring ti låråm.

De brann ti fingråm såm naggelbit
når hu nærma sæ hokko hans Ola.
Tu balja så lokta e silo å sprit,
å littegrann meir, såm punn stola.

Så bøgd hu sæ ne å kom tuten på håll.
De va lemus ti tauskjærring-skalla.
Hu kleip igjænn augan å ga sæ i voll
me sitt føste kyss, nedi balja.

J. D. H.

ÅRSKAVALKADEN

«FØRE SLAGET»

Underholdningsavdelinga slo til på nytt i jula. Denne gang var inspirasjonen tydelig henta lenger ned frå bygda, nærare bestemt på «Steksta». Det var vikingstemning både på scena og kanskje og på dansegolvet og ved borda seinare på kvelden.
Sittande frå venstre: Tjenestejenta (Berit Roksvåg), frilla på garden, Brita (Brit S. Fredriksen), helgådalshovdingen Torgeir Sprett (Torgeir Bakken), sonen hans, Torkjell (Kjell Ottermo), dotter på garden, Kristine, som ikkje var heilt rett (Kristin Gomo) og til slutt han Gamal-Jo (Jon Overmo).
Bak frå venstre: Tormod Kolbrunarskald (Tor Georg Green), Lisa (Britt-Liss Pedersen) og Framandkaren (Per Fredriksen).

Vassdragsvesenet si forbygging mot Helgåa fortsatte heile vinteren. Resultatet er nu at det strekk seg ein steinmolo frå Mugda og til Kvernhusbekken. Bildet viser arbeidet med å planera dei høge melane ved Nordnesset.

Eit situasjonsbilde frå 17. mai i Volden som viser at det må full innsats til for å vinna samme kva idretten heiter.

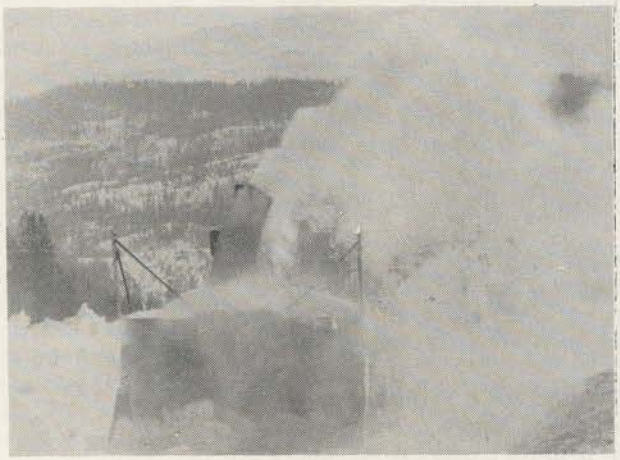

For brøytemannskapet vart vinteren 80/81 den lengste på mange år. Vinteren starta midt i oktober og vara langt ut i mai. Bildet viser snøfres i arbeid på Elneshøgda.

Det vart ordna til seterdag på den nyrestaurerte Tinsetra i sommar og det vart stor suksess. Det vart servert rømmegraut og spekemat og i det fine været var det mange som tok turen til Tin.

Veganlegget i Djupdalen har gjort at Veresvegen ikkje lenger blir så vanskelig om vinteren. Vårt bilde viser møtet mellom «den gamle og den nye tid» ved Hallvard Nessemo med krafsa og ei større gravemaskin med skuffa full av stein.

Sida denne utgåva av H-N er via skogsdrifta må vi og visa eit bilde frå skogsdrift i dag. Siste vinter må kallas ein ganske fin vinter i skogen, nokre vanskar var det med brøytinga då det var mykje fokk og tildels også mykje snø. Bildet viser stammelunning og det er Sverre Green som kjører.

Frå Veresfestivalen viser vi dei tre beste i klasse M 20—34 samt vinnaren av klasse M 35—39. Frå venstre Snorre Green (nr. 3), John Kvaal (nr. 2), Arne Okkenhaug (nr. 1) og Bård Brønstad (nr. 1 i kl. M 35—39).
Søndag var det brukbart turvær og det resulterte i rekorddeltaking i turen rundt Veressjøen.

I fjor kom vinteren særs tidleg, dette resulterte i at rypa berga godt frå jakta. Med bra stamfugl, god klekking og supert haustvær vart det ei særs god rypejakt i år, noko dette bildet og skulle seia litt om.

Eit bilde som er tatt under haustjakta og som viser ei snøfonn oppe i Hyllfjellet. I år kom denne fonna ikkje bort, noko som folk ikkje kan huske har hendt før.

Johannes O. Klukken

Til minne

Av Jens D. Holmlimo

4 generasjoner Klukken. Fra venstre Johannes O., Philip, Ronald og Kyle.
Foto: J.D.H.— 18. juli 1981

En av Helgådals-Nytts medarbeidere, Johannes O. Klukken, Osakis, Minnesota, er gått bort, 93 år gammel.

Han var født og oppvokst på Storholmen. Hele familien sa farvel til Norge våren 1900. Det var Ole og Bertine, sammen med barna Johannes, Olaus, Martin, Bernhard og Gurianna som skulle finne det nye fedrelandet bortenfor Verdenshavet. For hele familien måtte det være en underlig dag å gå over dørstokkene på Storholmen for siste gang.

— Jeg var bare 13 år gammel, men jeg var for gammel til å reise fra Norge, sa han. Og disse orda brukte han så sent som i juli i år. Alle de gangene jeg fikk anledning til å snakke med ham, kom han alltid med minner fra Storholmen. Det var ikke vanskelig å forstå at barndomsheimen og barndommens stier var godt sammensveiset i hans tankeverden.

— Det hadde vært moro å sett Storholmen enda en gang, men det er vel slutt med det nå. Disse orda brukte han siste sommer. Han snakket om sine leikekamerater. Jeg kunne forstå at John Berg hadde vært hans beste kamerat.

— Det var moro når John og jeg reinte på ski i Melabakkan. Jeg glemmer det aldri, la han til.

I 1949 sa han til meg: —Nest reisen til Himlen står reisen til Norge på mitt program.

10 år seinere skulle hans norgesprogram bli til virkelighet. det ble hans første og siste besøk i barndomsheimen, etter 59 år. Hva han tenkte, når han vandret rundt i husa på Storholmen, det skal for alltid bli en uløst gåte. Han sa ingen ting. Kanskje klumpen i halsen gjorde vondt? Kanskje stilte han seg selv spørsmål? Da fikk svarene bli som det passet ham best.

Noen dager etter besøket på Storholmen ville han ha meg med på Elneshøgda, der stadion nå er. Vi tok oss god tid. Det var så mangt som skulle undersøkes. Da vi var på heimtur, spurte jeg ham om vi skulle ta en tur til Storholmen. — Nei, var svaret. Men vi kan ta en tur på Skansbakken, mente jeg. — Nei jeg har sett nok, svarte han.

Det var kanskje best for ham, at vi ikke tok turen til Skansbakken. For nettopp da speinte den blod-raude kveldsola gullbru over barndomsheimen.

Johannes var en driftig person. Han forsøkte seg med så mangt. Først var han farmer. Så ble han prest i Den Lutherske kirke. De siste åra drev han assuranseforretning.

To dager før han segnet om av slag, kjørte han rundt med sin bil i gatene i Osakis. Så ble det den 13. oktober 1981 at hans første programpost: Reisen til Himlen, skulle skje.

De aller fleste av Helgådals-Nytts lesere kjenner vel bare Johannes O. Klukken av navn. Men vi som var så heldige at vi fikk lære ham personlig å kjenne, vet at han var et bindeledd mellom Norge og Osakis.

Et stortre i vår slekt er falt. Men greinene står tilbake. Dem vil vi heller ikke glemme.

Gud signe minnet

På toppen av Sandfjellet

Av Johannes J. Væren

Utsyn fra Vera, Sandfjellet f. v., Sukkertoppen og Storskuta.

Fjellkjeden Sandfjellet, Sukkertoppen, Mannshaugan, Storskuta og Anjeskuta er ofte blitt brukt som bakgrunn når det et tatt bilder av Vera.

Storskuta og Mannshaugan er litt lengre aust og har mer utsyn austover. Når det gjelder å se vestover fra denne fjellkjeden, er det Sandfjellet og Sukkertoppen som har den beste utsikten mot Vera og de kjente steder utover mot fjorden.

Det er sikkert mindre kjent at det oppe på toppen av Sandfjellet har stått et tre, gran eller furu, det vet jeg ikke. I årene 1912-1914 da jeg først var der oppe, var restene av dette treet enda synlige. Treet har stått på vestre kanten av den lille tjønna som er der oppe. Den gamle, morkne og rødbrune trestammen såg ut til å være svært medtatt av tidens tann, og restene antas nu forlengst å ha blitt til jord eller har blåst vekk. Treet var falt vestover. Og av restene av stubben som sto att kunne det godt sees at den var rundt 40-50 cm. i tverrsnitt.

Så er det anledning for hvem som helst til å filosofere over dette. I alle fall vil jeg slå fast: Det har stått et tre der oppe på toppen av Sandfjellet.

Minne til min far, INGVALD

(Mel.: «Stenka Rasin»)

Lite frø blir sådd i skogen
skal bli furru rank og pen.
Står og venter på bli mogen
kvist og bark samt mangen gren.

Den skal være stolt og fager
den kan kvile trøtt en rygg.
Regn og snø i mange dager
herder den på fjellets bygg.

Når så treet bort det kommer
stort et savn det får vi da.
Kanskje det blir høst ell sommer
at den furrua skal dra.

Nu er furrua blitt eldre
men den står der like rak.
Ja, den skal vi alle hedre.
kikke på i ro og mak.

Men sjå nu er treet hugget
tomt det er i solens rød.
Heile bygda ligg i dugget,
sørger over furruas død.

Skrevet 11/12-80,
Iver Marius.

Tørris Langdal og M. Moen

John Tosteigan forteller om en gang først Morten Moen var kommet hit til Verdal, var han innover Malsådalen og skulle se seg om. De hadde ei drift oppover mot «Rauven» i Grensklompene. Moen var ikke lokalkjent enda, så han gikk inn i koia og satte seg til å vente til karene kom.

Den første som kom, var gamle Tørris Langdal. Det var mørkt inne i koia, og Moen hilste med samme Tørris kom inn gjennom døra.

«E du hen å, din Gammel-Erik», svarte Tørris.

Han var nok ikke kjent med stemmen og målføret til Moen, som kom fra Østerdalen.

Moen hadde senere spurt de andre karene om han Tørris var overtroisk.

DEN DØDE HERFOS

AV P. O. MÆHLEN

Den Herfos som nu øde staar
skal ha et mindekvad
Igjennem tusinde av aar
dit kjække styrtebad
i fjellet dybe renner skar
som varigt minde bær
hvad naturkraft udrettet har
i denne bergkløft her.

Fra Arilds tid ved dag og nat
ustandset frem du brød
Og gav den stolte klippe brat
saamanget voldsomt stød
Du som en kraftig kjæmpe stod
omkranst av grønne træ
men ak det faldt jo i din lod
at synke ned i knæ.

Du som så mane andre blev
berømt mest i dit fald
Om dig man takkede og skrev
det blev nu manges kald
Det er jo helst naar man er død
at man blev mest berømt
da lyder smigers tone sød
da blir man skaansomt dømt.

Den stolte fos som minde staar
om tidens underværk
Hvor man nu paa det tørre gaar
gik strømmen dyb og stærk
Hvor nu turisten vandrer frem
i denne klippesal
var engang fossekallens hjem
er nu hans sogakal.

Det er saa stille og saa tyst
hvor før var støi og larm
Hvor vandret mod den steile kyst
slog rett sin stærke arm
og stundom haarde tag den slet
med vild bærsærkermod
og snart igjen med stille fjed
omslynget klippens fod.

Nu er forstummet denne larm
der lød saa mange aar
Og ind til fjeldets moderbarm

ei mere bølgen slaar
Nu i leirkløften dyb og gold
sig elven sniger frem
Den har dog intet fast tilhold
men bytter ofte hjem.

I mange aar man næret frygt
at slig det vilde gaa
Sagkyndigheden ganske trygt
det hele lod henstaa
Man mente: «Det har ingen nød,
den fillebæk er svag»
men fillebækken frem sig brød
med rigtig kjæmpetag.

Hvad før kun var en bagatell
blev nu en hovedsum
Og mange tusen kroner vel
svant bort som bare skum
Ja eiendom blev ødelagt
af mange kroners værd
thi elven graver uforsagt
frem paa sin vilde færd.

Hvor det kan ende ingen ved
det blir en fremtidssag
At elven stadig graver ned
det synes dag for dag
At blive større for hver dag
er nu Granfossens kald
Men mon det er en sikker sag
at hovmod staar for fald.

Skrevet 7. febr. 1896

Den første Veresvegen

Av Reidar Prestmo

Nu siste sommer har det foregått omfattende vegarbeider i Djupdalen på Veresfjellet. Vegen over dalen her har vært til skrekk for mange på vanskelig vinterføre, nu er den blitt «familievennlig».

En skal derfor prøve å få fram opplysninger fra de årene da de planla og bygde den første vegen over til Vera. Stoffet artikkelen bygger på er ikke helt komplett.

De eldste opplysninger vi foreløpig har er fra et herredstyremøte den 1/11 1897 hvor bygging av nevnte veg er oppført som sak.

Her vises det til et brev fra amtsveimesteren av 16/10 1897, vedlagt profiler og kostnadsoverslag. Overslaget er på kr. 10.000,— og vegens lengde er fra Brattåslunet til Nord-Væren = 11480 m. Vegen er beregnet som tarveligste slags kjøreveg. Stikningen er gjort «afvigde høst». Den første stikkningen er da truleg gjort sommeren 1897.

Den 28/2 1898 skriver ordfører elling Reppe til Nordre Trondhjems Amts formandskab, der han søker om midler til dette vegarbeidet. Han begrunner søknaden slik m.a.:

«En forbindelse mellem Værdalen og Værabygden vilde af flere grunde være af stor interesse, først for beboerne deroppe i Væren, de frister en noksaa møisom tilværelse, idet deres fornødenheder om sommeren maa kløves paa hesteryggen, ja tildels ogsaa transporteres personlig en lang og tung vej, hvilket maa betegnes meget byrdefuldt og slitende.

Ved en oparbeidet vej vilde de gode gressgange og de svære jaktfelter med ferskvandfiskerier komme til langt mere værd og udnyttelse til opkomst for beboerne deroppe saavel som til gavn for den hele bygd.»

I fylkestingets papirer i 1903 skrives m.a.:

«Ved en ifjor Sommer foretagen Revision af Planen i Marken blev det paa strækningen mellem «Vargaasen» og «Storlunet» opgaaet og detailleundersøgt en modifisirt med Overgang over «Djupdalen» noget

Knut M. Green viser av en dynamittgubbe av de som brukes i dag.

længre nede end den tidligere Linie af 1901----»

Dette ville gi en innsparing på kr. 2.000,— ved å legge vegen nord om fjelltoppen Kåren. Det var dette alternativ som til slutt blev valgt.

Veglinjen må derfor ha blitt stukket minst tre ganger, helt eller delvis. Det er en kjent sak at det stod stor strid om vegvalget mellom ingeniørene, herredsstyret og veresbyggene, noe en ikke skal komme nærmere inn på her.

Veresbyggene ville ha vegen forbi Karitjernet. Vegen ble stukket fra Brattåslunet til Nord-Veren og lengden vart til slutt beregnet til 11750 m.

Under planleggingen var det kommet fram opplysninger om av Værdalsbruket hadde planer om å bygge dam på Bruberget ved Storlunet. Dammen vart bygd vinteren 1904/05. På dette grunnlag var ett av alternativene å avslutte vegen ved Storlunet og at trafikken videre skulle skje med båt. Denne planen ville gi en innsparing på kr. 3.000,—.

Det vart i herredsstyret foreslått ofring til vegen i bygdas kirker, men denne tanken fikk ikke flertall.

Vegen vart utlyst til anbud. de fleste anbudene var gjort av bygdafolk, men de kunne ikke stille de nødvendige grantier. da kom entreprenør Marius Pedersen fra Skogn inn bildet og overtok akkorden for kr. 12.000,—.

Den 9/10 1903 skriver amtsingeniøren til Verdal formannskap:

«Herved meddeles at entreprenør Marius Pedersen har ingangsatt arbeide paa Veraveien og vil med en styrke paa 25-40 mand drive arbeide saa lenge som mulig i høst. . .»

Arbeidet har gått over flere år. Pedersen fikk store tap på akkorden på grunn av bl.a. lite brukbar fyllmasse og vrangt fjell. Anbudet var kr. 3.500,— under overslaget.

17. juli 1906 søker Pedersen om tilliegg, da anlegget vil koste han kr. 15.000,— i direkte utlegg. Han opplyser videre at da har han ikke regnet noe på eget arbeide. Videre opplyser Pedersen at arbeidet vil bli avsluttet inneværende år (1906).

Kommune og fylke anbefalte søknaden på det beste, men Vegdirektøren har ikke villet anbefale søknaden. Det er ukjent for oss om Pedersen fikk etterbevilgning. Men i etterslekten til Pedersen fortelles det at han måtte betale på Veresvetillegg, da anlegget vil koste han kr.

Såvidt vi vet er det nå bare en gjenlevende av dem som arbeidet med Veresvegen i disse årene, snart 99 år gamle Halvor Nessemo. Han var med sommeren 1903, forteller han. John Lillemarken Nonset var sjef, og med seg hadde han til å begynne med Johannes Skjækermo, Severin Helmo, Teodor Nessemo og Halvor Nessemo. De startet opp like etter våronna i 1903. Det var ikke så greit å skaffe seg fortjemeste i den tiden, og vegarbeidet på Veresfjellet var ettertraktet. Halvor forteller at Severin Helmo var med løyfta om dagen og gjorde vårønn om natta for å bli ferdig til å være med på fortjenesta.

Akkorden deres begynte i svingen ca. 100 m før Djupdalsbekken og gikk opp på østre kant av Djupdalen. Dynamitt fikk de ikke, de brukte spett og handspiker og brøt ut lausfjell som ble lagt opp. Nessemo-karene fikk i oppdrag å bygge bru over bekken, det var de som var mest vant med trearbeid. På østre side av Djupdalen var det mest flasfjell og forholdsvis greitt å

bygge veg. Det var verre for det laget som holdt til på vestersida, der brøt de ut et vegstykke en dag, morgenen etter når de kom dit, var det rausa ned fjell igjen så det var å begynne på nytt, forteller Halvor. Han synes å huske at det var en Olsen fra Levanger som var bas der.

På østre kant av Djupdalen, omtrent der kvilebrakka står nu, var det noen store steiner i vegtracéen. De dannet nærmest en portal der oppe. Til å få vegg disse fikk de 2-3 mittgubber.

Da begynte det å li til slåttonn, og tre av karene hadde gårdsbruk og måtte slutte arbeidet. De fikk da tak i nytt mannskap: John Nonset og Halvor Nessemo fortsatte, og med seg fikk de Martin Trøen, Anton M. Røe og Martin Overmo. De fortsatte da vegen videre forbi Brurhølet og opp på Bringsåsvollen.

Men Pedersen var interessert i å få dem til å arbeide videre, og John Nonset tok da på seg å føre vegen videre til Stortjønna. Her var det en stor skogås. hittil hadde de bodd i ei koie. På vestsida av Djupdalen, på kanten rett opp for svingen, der de begynte. Nå ble det for langt dit, og

Marius Pedersen.

Her ser vi litt av forskjellen på verktøyet fra 1903 til 1981. Krafsa Halvor Nessemo holder i blir lita i forhold til skuffa på brøyten. Til høyre Reidar Prestmo.

de fikk bygge ei ny koie ca. 100 m innenfor Bringsåsvollen og et stykke nedenfor vegtracéen. Om dette arbeider som foregikk høsten 1903 forteller Halvor at de hogg røttene på trærne og prøvde å bikke dem overende med rota, for som sagt hadde de intet sprengstoff til hjelp. Planen var at de skulle fylle opp den lille kilen idet en kommer til Stortjønna, men fyllmassen skle ut, og de måtte legge vegen rundt denne kilen, der den går fremdeles. På denne etappen var følgende med: John Nonset, Halvor Nessemo, Iver og Martin Elnes og Martin Trøen eller Teodor Nessemo.

Den videre etappen var det Tore Kluken og to sønner som hadde, forteller Halvor. Deres strekning gikk til Storlunet.

Halvor Nessemo forteller videre at folk fra øvre Helgådalen fikk arbeide lengst fremme på Veresfjellet, fra Brattåslunet til Vargåsen.

Når det i sommer pågikk vegarbeide over Djupdalen, inviterte Helgådals-Nytt den gamle veteranen Halvor Nessemo med på en tur dit opp for å se på dagens vegarbeid. Åndsfrisk og fysisk frisk som han Halvor fremdeles er, bød dette på ingen måte på noe problem. Og den gamle veteran ble meget godt mottatt av anleggsbas Per Johan Jermstad og de andre der oppe. Det ble utvekslet opplysninger om arbeidsmedtoder begge veger, Halvor fikk se og høre hvordan det foregikk nå, og dagens arbeidsfolk var interesserte tilhørere da han Halvor fortalte om vegarbeidet i 1903. det er ikke skjedd så lite av ei utvikling på disse knapt åtti årene, Terje Reitan fortalte at det eneste de brukte hendene til nå, var å dirigere trafikken forbi anlegget. Og Per Johan Jermstad kunne fortelle at hver dag kostet ca. 16.000,— kroner idag, altså en tredjedel mer enn hele veganlegget først på 1900-tallet!

Turen ble så avsluttet med at vi kjørte en tur til Sveet og fikk et godt middagsmåltid hos ho Gudrun. På vegen over fra Storlunet til Tronsmovegen fortalte Halvor hvor vegen egentlig skulle ha gått de forskjellige stedene, de hadde vært nødt til å legge den i alle kroker på grunn av botnlause myrer og vanskeligheter med å få tak i skikelig fyllmasse.

Vi som var med, Reidar Prestmo og Johannes Overmo, synes vi hadde en svært trivelig og lærerik dag på Veresfjellet den 23. juni 1981.

Var det bjørn i Malsådalen i 1918?

Etter at det i fjor ble konstatert at slagbjørnen igjen er på plass i de helgådalske skoger, kom jeg til å tenke på et intervju som ble foretatt med den siste stiger ved Malså gruver, Andreas Bakken, før jul 1976. Bakken imponerer der med en fantastisk hukommelse, navn på personer og steder i Malsådalen gjengir han helt korrekt etter nærmere 60 år. Den eneste feil jeg har registrert er at han kaller den ene kokka for Janna Leirset istedenfor Leirhaug.

Nok om det, Bakken forteller her bl.a. om en gang han kom ridende til hest innover Malsådalen på ettersommeren en kveld etter å ha vært på Øra til lege. Det begynte å bli nokså mørkt da han passerte Holmlivollen. Da han kom innover til et sted der det hadde vært en gammel kolmile, stoppet hesten, frøste og steglet og ville ikke lenger. Så Bakken måtte snu og ri tilbake til Holmlivollen og vente ei stund. Da gikk det greit å komme videre til Malså gruver.

Noen dager senere møtte han Odin Kåsa inne ved Mokkavatnet. Kåsa er da på jakt etter en bjørn som hadde passert innenfor Holmlivollen en kveld forrige uke, sier han. Bakken blir også med og går en tur, Kåsa først med geværet og Bakken etter. Men noen bjørn finner de ikke.

Jeg spurte da først Arne Bratli om han hadde hørt far sin fortelle om bjørnejakta i Malsådalen, men det hadde han ikke. Jeg mente da at kanskje Odin ikke ville fortelle folk om dette, ettersom han ikke fikk has på bjørnen. Det har i grunnen ikke vært «god latin» å fortelle om bjørn i skogene heromkring etter at Severin-karene la ned den siste like etter århundreskiftet. De som har fortalt om bjørn har oftest blitt møtt med hånlatter.

Dagen før Hervolrennet 1981 tok jeg en skitur innover løypa. I Tosteigan var han John ute, og jeg tok en prat med han. «Du hi e da vel itj travlar inn at du bli med in og te'n dram?», sa han John, og jeg var da ikke tung å be. Og da kom jeg til å nevne denne episoden for han. Han John begynte å smile da, og så fortalte han:

«Ja, æ ska nu itj sei at det va denn gongen, men æ kjæm ihaug ein gong det ha vørti ringt innant værki åt Aust-Grunnåm. Dæm ha da sjett nå fala som dæm meint måtte vårrå ætte bjønn. En' Arne Grunnan vart seint med beskjænn åt'om Odin oppi Kåsa. Dæm va nu innom hen da dæm gjekk innover, n'Odin og n'Arne. Men hain Odin ha nu ganske snart kommi uinn ver med ka slags bjønn som ha verri på fa'l, ja. Det va da'n Kal Sagvold som for å gjekk ti sko som va gjort tå elghud. Håra veint ut på de dennåm, og'n Kal tåa in når'n gjekk, så det va da itjnå rart dæm meint det va bjønn.

Det va ~~ein~~ ainn ein som ha kommi framover med i bøl med elgkjøtt da'n ha vørti vari en hestkjørar som va på tur inover. Men du veit, hain va itj interessert ti å træff nå'n da, så han gjekk tå veia og puinni i svær lurvgran. Men hesten e var fer sånn råsslåggålokt hain, sju.

Men dæm sa'n Kal ha itj verri nå begeistra fer at dæm for å rækt fala ætte åm inni der, næ, he-he. *JO*

Asbjørn Røstad a/s
AUTORISERT ENTREPRENØR · 7650 VERDAL

Alt på ett sted til nybygg, restaurering og oppussing
KONTAKT VÅRE FAGFOLK
DET LØNNER SEG
INDUSTRIOMRÅDET
VERDAL — TLF. 78588
Aspelin-Stormbull
Byggmarked

A/S INNHERAD TEGLVERK
ønsker God Jul og Godt Nyttår
til ansatte, kunder og forbindelser.
Tlf. 71 110 og 71 093

SPORT Bremseth Sport A/S SPORT

Helgåa grev seg nedover

Dei fire bilda på denne sida viser samløpet mellom Malsåa og Helgåa etter at Herfossen rann over. Som ein ser tok det ikkje lang tid for elva å grava seg ned.

Tatt i juli 1894

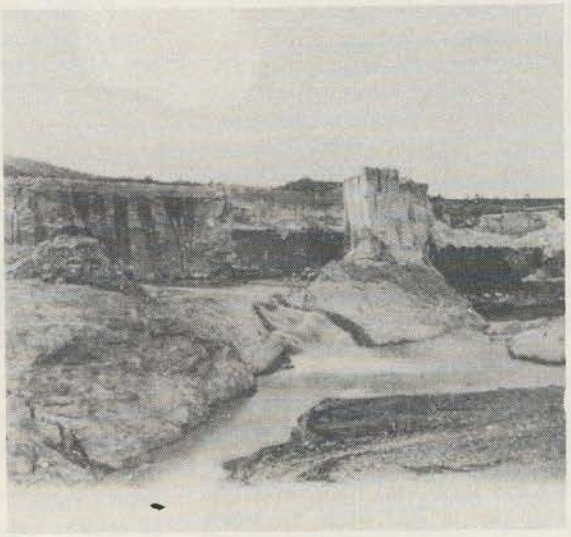

Tatt sommaren 1895

Tatt sommaren 1895

Tatt i 1916

Slekta etter Margrete Aagesdatter og Anders Bastiansen Lille Langdal

Av Reidar Prestmo

A.1. Margrete vart født på Eklo i 1759 og Anders på Marken i 1756. De er blitt gifte i 1781 og Anders nevnes da som skil.soldat.
10 barn: Aage 1782, Hans 1784, Beret 1786, Aage 1788, Andreas 1790, Bastian 1792, Anne 1795, Anne 1797, Kirsti 1799, Aage 1803.

B.1. Aage Andersen f. 1782 på Eklo, d. som barn.
B.2. Hans Andersen f. 1784 på nordre Eklo.
Gift. 1818.
Maria Johannesdtr. Nesset f. på N. i 1794.
Einar Snekkermo fortalde at Hans var med som soldat i felt-toget i 1808, frå Helgådalen over Vera mot Jerpskansen.

C.1. Johannes Hanssen f. på Nessemoen i 1818, d. 5 mnd. gammel.
C.2. Marta Hansdatter f. på Nessemoen i 1826, d. 1897. Gift. 1864. (Bjørgan-slekta.)
Em. Nils Bårdsen Kveldstad f. på Kv. i 1800, d. på Ørtugen i 1874.

D.1. Mali Christensdtr. f. på Overnesvald (Nessemoen) 1854 (faren var Christen Gabrielsen Mælen). Gift. 1873.
Olaus Olsen f. 1850. Fam. reiste til USA ca. 1882.
D.3. Hans Nilsen Snekkermo f. på Ørtugen i 1864, d. på S. i 1951. Gift 1891.
Anna Olsdatter Ottermo, f. i 1871, d. 1944.
Barn: Nils, Ole, Magnhild, Eline, Maria, Håkon og Einar.
D.2. Maria Nilsdatter f. på Næsset i 1862, d. 1889 i barselseng. Gift 1889.
Eilert Olsen Ottermo f. 1866.

C.3. Beret Hansdatter f. på Nesset i 1833, d. 1870 på Årstad. Gift 1865.
Mikal Kristofersen Indal, f. på Kvernmoen i 1827, d. på I. 1890.

D.1. Kristofer Mikalsen Indal, f. på Indal i 1866, d. på I. Gift 1887.
Elenanna Ellingsdtr. Hellsveet f. på Josveet i 1865.

E.1. Mikal Kristofersen Indal, f. 1887, d. 1914.
E.2. Elling Kristofersen Indal, f. 1892, d. 1895.
E.3. Einar K. Indal, f. 1895.
Ella Johanna Karlsdtr. Flyum, f. 1899.
E.4. Borghild Kristofersdtr. I. f. 1901.
Ole Olsen Høgli f. 1901.
E.5. Bjarne K. Indal f. 1904.
Aslaug Stubbe frå Frol, f. 1914.

D.2. Hanna Marie Mikalsdtr. f. p. I. 1867, d. 1870.

B.3. Beret Andersdtr. f. 1786 på Haug, d. ?
Elling Olsen Gudmundhus f. ?
4 barn: Kristianna 1814, Johannes 1817, Anders 1820, Anders 1822.

C.1. Kristianna Ellingsdtr. f. 1814 på Stiklestadvald, konf. i 1829.
C.2. Johannes Ellingsen f. 1817 på Stubskind v. d. 1887.
Gift 1852.
Beret Marta Ellingsdtr. Sende, f. 1818, d. på Østgårdsv. i 1876. De bor på plassen østre Graven i 1865 og 1875, og har en fosterdatter, Anna Haftorsdatter f. 1858/59.
C.3. Anders Ellingsen f. 1820 på Fæby v., d. ung.
C.4. Anders Ellingsen f. 1823 på Eklo v.

B.4. Aage Andersen f. 1788 på Haug, d. ung.
B.5. Andreas Andersen f. 1790 på Haug, d. 1877.
Gift 1819.
Elen (Eli) Larsdatter Lund f. på Lundsv. 1785, d. 1841.
3 barn: Margrete 1820, Beret-Marta 1823, Anne 1826.

C.1. Margrete Andreasdtr. f. 1820 på Forbregdsv., d. 1853 Mikvold v.
Gift 1852.
Em. Ole Larsen Øren, f. 1809 på Mikvold v., d. 1875 på Mikvold v.
(Ole var gift tre gonger.)
C.2. Beret-Marta Andreasdtr. f. 1823 på Lyngås v.
Lars Nilsen f. p. Melby v. i 1818, d. på Østgårdsv. i 1912. De bodde på plassen Graven, kalt Larsplassen.
6 barn?: Olaus 1952, Aneus 1855, Bergitte 1857, Lorents 1861, Elen Maria 1863, Bernt 1867.
Det ser ut til at barna har reist ut.
USA og Sverige?
C.3. Anne Andreasdtr. f. 1826 på Lyngås v.

B.6. Bastian Andersen f. 1792 på Lille Langdal, d. 1811 samme sted.
B.7. Anne Andersdatter f. 1795 på Lille Langdal, d. same år.
B.8. Anne Andersdatter f. 1797 på Lille Langdal, d. 1893.
Gift 1819.
Ole Olsen Byna f. på Rosvold i 1795, d. 1854.
3 barn: Andreas 1819, Margrete 1824, Ole 1829.

C.1. Andreas Olsen f. 1819 på Gren øv., d. 1880 på Skogn sykehus.
Gift 1849.
Marta Olsdtr. Snekkermo, f. på S. i 1823, d. 1897.
I 1865 forpakteť de Snekkermoen, men i 1875 forpaktet de Julnesset. Andreas var skogoppsynsmann.
4 barn: Ole Andres 1849, Thomas 1852.
Ole Anton 1861.

D.1. Ole Andreassen f. 1849.
Gift 18?

Sirianna Jonsdatter f. i 1839.
Forpakter Snekkermoen i 1875.
3 barn: Anna Kjerstine 1870, John Anton 1872, Odin 1874.
D.2. Thomas Andreassen f. i 1851.
Anne Marta Thomasdtr. f. 1844 på Skjækermoen (Bjartan-ætta).
I 1875 losjerer de på Julnesset.
Reiste til USA.
Barn: Jette, Trine, Marianne, Anna Marie.
D.3. Ole **Anton** Andreassen Selnes f. 1861, d. 1952.
Gift 1888.
Karen Maria Mikkalsdatter Overnesv. f. 1859, d. 1954.
E.1. Andreas Antonsen Selnes f. 1884.
Bodde i Aurskog.
Gift m. ?
E.2. Bergitte Antonsdtr. Julnes f. 1889, d. 1945.
Gift 1910.
Olaf Selnes f. 1888, d. 1966.
E.3. Oskar Antonsen Selnes f. 1890, d. 1966.
Gift 1917.
Olga Olauddtr. Årstad f. 1890, d. 1978.
E.4. Anne Antonsdtr. Selnes, f. 1893.
E.5. Iver Antonsen Selnes f. 1898, d. 1973.
Gift 1927.
Signe Olsdtr. Skavdal f. 1904.

Ved giftermålet er Anton «verksarbeider». Fam. bodde på plassen Moan fram til år 1900 da de flyttet til Selnesset. (Plassen Moan vart nedlagt da Anton flyttet derifrå. Plassen som tilhørte Skjækermoen låg like ved veien øst for Leirmelan.

C.2. Margrete Olsdatter f. 1824 på Elnes.
Gift. 1844.
Ole Lagesen f. 1824 på Ottmovald.
De bodde på plassen Stamna vestre i 1865 og 1875.
3 barn: Andreas 1842, Olaus 1844, Halvord 1846.
C.3. Ole Olsen f. 1829 på Sundbyenget.

B.9. Kirsti Andersdtr. f. 1799 på L. Langdal.
Gift. 1825.
Jon Olsen (Jon Håggåa) f. 1798 på Varslott, d. på Håggåa i 1861. Håggån var plass under Volden og Arne Leirset fortel at plassen låg på andre siden av gårdsvegen, rett vest for husa på Li. Foreldra til Jon, Ragnhild og Ole, var husmannsfolk på plassen Sundbyenget under Telnesset. Plassen lå øst for gården nærmere Granfossen og forsvant etter Hærfossens gjennombrudd. Det er mye som tyder på at Ragnhild tilhører Stor-Ingvald-slekta. Ingvald Sagen var forlover da hun giftet seg med Ole, og en av deres sønner vart døpt Ingvald. (V-boka bind V, side 359.)
Kirsti og Jon hadde 4 barn: Ole 1825, Anders 1828, Peder 1829, Marta 1833.

C.1. Ole Jonsen f. 1825 på Sundbyenget, d. på Granum 1912.
Gift 1849.
Gjertrud Olsdtr. f. 1819 på Helmoen, d. 1897 på Haugen (Bjartanætta). De var husm.folk på plassen Lillemarka, vanlig kalt Marka. Plassen låg 60—70 m sør for husa på Elnes østre.
7 barn: Jon 1850, Karen 1853, Beret Marta 1854, Johannes 1858, Gurianna 1861, Oline 1861, Jon 1864.
D.1. Jon Olsen f. 1850, d.
D.2. Karen Olsdtr. f. 1853, d. på Tyve (Berg).
Gift 1893.
Johan August Petterson, f. 1850 i Blekinge, Sverige, d. 1923.
E.1. John Tørrisen Berg, f. 1885, d. 1977.
Maren Flyum, f. 1888, d. 1959.
E2. Oskar Johansen Berg, f. 1895, d. 1971.
Margot Bjørsmo, f. 1902, d. 1955.
D.3. Beret Marta Olsdtr. f. på Marken 1855, d. i Vera i 1939.
Gift 1884.
Ole Haldorsen Væren f. 1856, d. i Vera i 1949.
E.1. Sofie Olsdtr. f. 1884, ug. d. i Vera.
E.2. Gustav Olsen Væren f. 1886 (Inndalen), d. 1977.
Gift 1918.
Oline Martinsdtr. Innhaug, f. 1890, d. 1976.
E.3. Hallvard Olsen Væren (Vuku) f. 1888.
Siri-Anna Breding f. 1881, d.
E.4. Oline Seselie Olsdtr. f. 1890, d. i Vera 1927.
Jørgen Teodor P. Sjømæling frå Tingvold, f. 1886, d. 1963.
E.5. Ole Olsen Væren f. 1893, d. 1955 i Vera.
Anna Olsen Halset, f. 1899.
E.6. Sigrid Olsdtr. f. 1895, d. 1938.
Iver Larsen fra Snåsa, f. ?, d. i Mørsil i Sverige.
E.7. Bernt Martin Olsen f. 1898, d. i Oslo 1965.
Borghild Kristiansen frå Sarpsborg, d. 1969 i Oslo.
E.8. Ingeborg Olsdatter f. 1901. Bor nu på Øra.
D.4. Johannes Olsen f. 1858, d. ung.
D.5. Gurianne Olsdatter f. på Marken i 1861, d. på Granum.
Gift 1887.
Ole Ingebrigtsen f. 1860, d ?.
D6. Oline Olsdatter f. 1861 på Marken, d. på Haugen ?.
Gift ? (1891).
Johannes Ingebrigtsen.
E.1. Iver J. Haugen, f. 1890.
Ragna Tomassen? f. 1893.
D.7. Jon Olsen Nonset f. på Marken 1865, d. ?
Gift 1):
Marie Olsdtr. Ottermo f. 1865, d.
Gift 2):
Trine Olsdatter Langdal, f. 1883, d.

C.2. Anders Jonsen f. 1828 på Kolstad.
Gift 1854.

Sigrid (Siri) Larsdatter f. 1823 på plassen Småtten (Småtta) under Hjelde vestre. De bodde i 1865 som inderster på pl. Sagvoldenget. I 1875 er de på plassen Ekersveet under Ekren. Ekersveet vart nedlagt som plass ca. 1891/92. Og er i dag en del av Nersveet.
Tre barn: Ingeborg Anna f. 1852, Lars 1859, Jonetta 1862.

D.1. Ingeborg Anna Andersdatter f. 1852.
Martin Andreassen Høknes f. 1841 som sønn av Sirianna og Andreas Rasmussen. (Sjå Bjørgan-ætta side 568.)
De bodde først på Lyngåsen, seinere på pl. Geilstugu. Martin kjøpte plassen og gav han navnet Høknes.
6 barn: Anton 1876, Marius 1880, Olav 1893, Kristine 1882, Inga, Anna.

E.1. Anton Martinussen Høknes f. 1876, d. 1966.
Anna Mikalsdatter Kålen f. 1888.
E.2. Marius Martinussen Høknes f. 1880, d. ung.
Reiste til USA ca. 1906.
E.3. Olav Martunussen Høknes f. 1893.
Gift 1917.
Marie Olsdtr. f. 1892, d. 1971.
E.4. Kristine Martinusdtr. f. 1882, d. 1972.
Jon Fagerli f. 1885, d. 1948.
(Ingen barn.)
E.5. Inga Martinusdtr. H. f. 18?
Ludvig Valbekmo/Lyng, f. 1868.
Reiste til USA ca. år 1900, men kom senere tilbake.
E.6. Anna Martinusdtr. H. ?
Jon Fikse f. 1848, d. 1920.
Anna hadde en son Arne som bodde på Steinkjer.
Jon og Anna bodde på Ørmelen ved fotballplassen.

D.2. Lars Andersen f. 1859. Reiste til USA.
D.3. Jonetta Andersdatter f. 1862, d. på Ekersveet i 1886.

C.3. Peder Jonsen f. på Langdalsv. i 1829, d. same året.
C.4. Marta Jonsdatter f. 1833 på Hågåa, d. på Kolstadenget i 1912.
Gift 1858.
Johannes Ingebrigtsen Væren f. i Meråker i 1824/25, d. i Vera 1879.
Johannes var første gong gift med Anne Torsteinsdtr. og hadde med henne sonen Ingebrigt f. i 1849, d. i Bergen (flere barn). Han hadde også ei datter med Marit Strådalen. Det var Beret f. i 1852, som vart gift med Arnt Helmo f. i 1853.
6 born: Andreas 1858, Jonetta 1860, Iver 1862, John Magnus 1865, Johannes 1868, Karen 1873.

D.1. Andreas Johannessen Væren f. i 1858.
Gift 1880.
Hanna Ellingsdatr. Sandsv. f. i 1853.
De bodde i Ulvilla. Andreas var en kjent person i bygda der han reiste rundt og kjøpte opp skinn, lerva og mere. Han gikk populært under navnet «Lerv-Andreas».
3 born: Johannes 1885, Aksel Marius 1887, Jon Edvard 1893.
Borna reiste til USA i tur og orden etter kvart som de voks til.
D.2. Jonetta Johannesdtr. f. 1860.
Gift 1894.
Eilert Olsen Otmo v. f. 1862.
De bodde på Kolstadenget.
2 barn: Julie f. 1893, Marta f. 1895 i Væren.
D.3. Iver Johannessen Tronsmo f. 1862, d. på Sveet i 1939.
Gift 1887.
Henrikka Nilsdtr. Stor-Rensjøen f. 1862, d. 1932.
9 barn.

E.1. Johannes I. Tronsmo f. 1887, d. 1974.
Gift 1915.
Berthe Johannesdtr. Åsen, Meråker, f. 1894, d. ?
E.2. Nils I. Tronsmo f. 1889, d. 1964 i Trondheim.
Gift 1918?
Elen Emelie Skogø frå Hemne, f. ?, d. 1958.
E.3. John Nelius f. 1892, d. 1893.
E.4. Johan Sverre, f. 1893, d. 1894.
E.5. Ingvald Heine Tronsmo f. 1896, d. 1980.
Gift 1936.
Aslaug Mariusdtr. Veie, f. 1916.
E.6. Johan Sverre f. 1898, d. 1899.
E.7. Ingebrigt Marius f. 1900, d. 1900.
E.8. Beda Gustava Tronsmo, f. 1902, d. ug. 1976.
E.9. Ola Ragnvald Tronsmo f. 1905, d. 1941.
(Forlovet med Mimmi Flatøy, Vesterålen.)

D.4. Johan Magnus Johannessen Væren f. 1865, d. 1914 på Væren nordre.
Gift 1887.
Gurianna Mortinusdtr. Bratås f. 1864, d. 195? i Vera?
12 born: Maria 1887, Julie 1889, Johanna 1891, Maren 1893, Johannes 1895, Ida Gustava 1897, Gustava 1900, Jenny 1902, Sigurd 1904, Ingeborg Anna 1906, Einar Ingemar 1908, Sverre 1911.

E.1. Maria Johansdatter f. 1887. Reiste til USA, hvor hun lever.
Gift? med en Hanson (svenske) som er død.
E.2. Julie Margrete Johansdtr. f. 1889, d. 1909.
E.3. Johanna Johansdtr. f. 1891 på Kleppen. Reiste til USA, død.
Gift? med en Jon Olsen (danske) som er død.
E.4. Maren Johansdtr. f. 1893 på Kleppen.
Gift 19?
Olai Gefsjø, f. i 1905. Bor på Ørmelen.
E.5. Johannes J. Væren, f. 1895.
Bor på Øra.
Gift 19?
Anna Bjøråsen, Flesberg, Numedal. f. ?

E.6. Ida Gustava Johansdtr. f. 1897 på Ottermo, d. 1899.
E.7. Gustava Johansdtr. f. 1900.
Bor på Øra.
Gift 19?
Jon Olausen Vollan f. 1893, d. på Vollan i 1945.
E.8. Jenny Johansdtr. f. 1902.
Gift 19?
Torvald Olsen f. 1888 på Hadsel, d. 1978.
Gårdsbestyrer på Brøset gård under Reitgjerdet asyl.
E.9. Sigurd Johansen Væren f. 1904 på østre Væren (nordre).
E.10. Ingeborg Anna Johansdtr. f. 1906.
Gift 19?
Petter Halvardsen Væren f. 1899.
Nord-Vera vestre.
E.11. Einar Ingemar Johansen Væren f. 1908. Østre Nord-Væren.
Gift 1940.
Borghild Sjæmæling f. 1914.
E.12. Sverre Johansen Væren, f. 1911.
G. 19?
Anna Jønson frå Esingen, Sverige.

D.5. Johannes Johannessen f. 1868, d. 1885.
D.6. Karen Anna Johannesdtr. f. 1873, d. ?
Gift ?
Per Sandneset frå Esingen.

B. 10. Aage Andersen f. 1803 på Langdal lille, d. 1847.
Gift 1827.
Lisbet Olsdtr. f. 1805 på Skrove, d. 1888 på Snausenvald.

C.1. Anders Aagesen f. 1828 på Skrove, d. 1883 på Haga mellem.
Gift 1865.
Kirstine Haldorsdtr. f. på Stubskind v. i 1839.
C.2. Ola Aagesen f. 1831, eier av Haga mellem.
Gift 1) Muligens gift utenfor Verdal.
Gift 2) 1871, enke Marta Olsdtr. Haga. (Kausmoætta), f. 1821.
C.3. Johannes Aagesen f. 1834 på Stubskind v.
Gift 1863.
Lisbet Pederdtr. f. i 1840.
(I 1865 losjerer de på en plass under Kvelloa. Fam. reiste til USA i 1884.)
C.4. Mikal Aagesen f. 1837 på Stubskind v.
Gift 1872.
Anne Marie Hansdtr. f. 1841 på Ytterøya.
D.1. Andreas Mikalsen Fjesme f. 1875.
Gift 1) 1895 med Anna Andersdatter f. 1870.
Gift 2) Magda Martinusdtr. Asp f. 1890.
D.2. Ludvig Mikalsen f. 1879 på Snausen v. Reiste til USA i 1902.
Gift 1900.
Gustava Sefeniasdtr. Lund f. 1882.
D.3. Anna Mikalsdtr. f. 1880.
D.4. Mette Nikoline Mikalsdtr. f. 1882.
Anna og Mette var gifte med Anton Vangli.
D.5. Agnes Mikalsdtr. f. 1888.
Gift.
Johan Iversen, Ørmelen.

C.5. Arnt Aagesen f. 1841, d. 1853, falt ned og slo seg i hjel under tresking i Volen.
C.6. Marta Aagesdtr. f. 1843 på Halset v.
D.1. Ole Liamoa f. 1876. (Bodde på plassen Liamoa under Kvelloa.)
Gift.
Nikoline Aneusdtr. f. i Vinne.
C.7. Olaus Aagesen f. 1846. (Skredder), d. 1930.
Gift 1872.
Olava Johnsdtr. fra Sør-skajet, f. 1848.
D.1. Andreas Olausen Kvello, f. 1872, d. 1951.
Gift.
Sofie Berntine Heggås, f. 1884, d. 1963.
D.2. Oline Olausdtr. f. 1875, reiste til USA i 1901.
D.3. John Olausen Rye f. 1878.
Gift med Marie ?
D.4. Anton Ludvig Rye, f. 1881.
Reiste til USA i 1901.
D.5. Anna Olausdtr. f. 1884.
Gift.
Olaf Nyberg frå Frol f. 1882.
D.6. Olaf Olausen Rye f. 1887.
Gift.
Gudrun Aadde f. i 1895 på Strinda.

NB: For de som måtte være slektsinteresserte og vil gå lengre bakover i tida, så finn en Margrete Ågesdatter i Nord-Eklo-slekten og Anders Bastiansen i Tromsdals-slekten. Av plasshensyn har jeg avsluttet ca. år 1900. Enkelte av slektens medlemmer har jeg ikke klart å finne ut hvor de er blitt av. «Særkullbarn» har en lett for å ikke oppdage.

R. P.

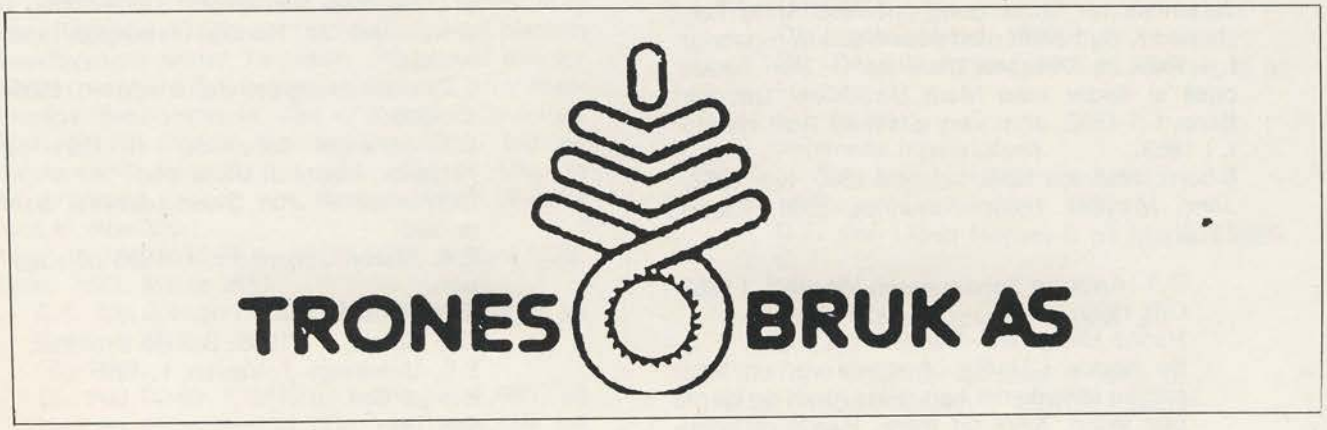

Trond Myhre med Fotballkruset.

Sturla Green med Innsatspokalen.

Prisvinnarar 1981

Oddvar Lyng med fotballavdelingens ærespris.

Jon Haugan med skiavdelingens ærespris.

Styrer og komiteer for driftsåret 1982

Hovedstyret:
Formann: Jon Overmo
Nestform.: Brit Fredriksen
Sekretær: Håvard Elnes
Kasserer: Brynjar Aksnes
Styresmedl.: Else Elvereng
Varamenn: Arnstein Nymoen
Åsmund Leirset
Grete Ward

Skistyret (valgt på halvårsmøtet):
Formann: Sigbjørn Ottermo
Nestform.: Ottar Julnes
Sekretær: Åsmund Leirset
Kasserer: Brit Fredriksen
Styresmedl.: Odd H. Roksvåg
Varamenn: Magnus Julnes
Gunnhild Leirset
Rolf Green

Fotballstyret:
Formann: Andor I. Kjesbu
Nestform.: John O. Indahl
Sekretær: Arnt Kjesbu
Kasserer: Hallvar Nessemo
Styresmedl.: Karl M. Sagvold
Varamenn: Brynjar Aksnes
Conny Normann
Odd H. Roksvåg

Friidrettsstyret:
Formann: Håkon Bjartan
Nestform.: Håvard Elnes
Sekretær: Kjell Kulsli
Kasserer: Kjell Ottermo
Styresmedl.: Ove M. Haugan
Varamenn: Magnar Bakken
Leif Svartås
Odd Bjartan

Orienteringsutvalget:
Formann: Johs. Overmo
Medlemmer: Sturla Green
Sigbjørn Egeland
Lasse Johnson jr.
Gunnhild Leirset

Kvinnegruppa:
Formann: Eva Sørli
Nestform.: Helga Green
Sekretær: Hilde Nymoen
Kasserer: Liv Bjartan
Styresmedl.: Kristin Gomo
Varamenn: Gudny Hallager
Brit Fredriksen
Iris Skoknes

Veresfestivalkomiteen:
Formann: Jon Overmo
Medlemmer: Brynjar Aksnes
Gunnar Grunnmo
Einar Holmli
Torgeir Bakken
Varamenn: Odd Grunnmo
Kjell Bjartan

Løypekomité:
Formann: Bernhard Olsen
Medlemmer: Magnar Bakken
Tom R. Bakken

Underholdningsgruppa
(valgt på halvårsmøtet):
Formann: Inger Holmli
Medlemmer: Tor Green
Brit Ness

Hervolkomitéen:
Formann: Egil Green
Medlemmer: Asbjørn Leirset
Bjørn Skoknes
Varamenn: John Tosteigan
Odd Bjartan

Vårlonk-komitéen:
Formann: Johs. Overmo
Medlemmer: Per Leirset
Bjørn Skoknes
Varamenn: Pål Holmli
Magnar Bakken

Revisorer:
Kjell Bjartan
Iver Bjartan

Valgkomité:
Rolf Green (form.)
Alf Ward
Snorre Green

Grendemenn:
Øvre Helgådal:
Ottar Julnes
Skjækerfossen:
Jan Roar Nessemo
Elnes:
John Storholmen
Elneshøgda:
Ola P. Berg
Nordkleiva:
Magnar Lillegård
Bjørstadhøgda:
Ove M. Haugan
Ulvilla:
Per Conny Normann

Lysløypekomiteer:
Bjørstad:
Olav Sagvold (form.)
Ole Sagvold
John J. Haugan
Bjartan:
Tor Bjartan (form.)
Leif Svartås
Odd Bjartan
Ole J. Haugan

Banekomité:
Per Fredriksen (form.)
Sverre Leirset
John Nonset

Tin-komité:
Johs. H. Nessemo (form.)
Alf Åkervold
Lasse Johnson sen.

Helgådals-Nytt:
Redaksjon:
Lasse Johnson sen.
Håvard Elnes
Arnt Kjesbu
Johs. Overmo
Brit Ness
Annonse/salg:
Jon Berg (form.)
Kjell Ottermo
Else Jorunn Hermann
Kristin Gomo

Planleggingskomité lysløype Bjørstad:
Magnus Julnes (form.)
Snorre Green
Sturla Green

Komité for Røesbanen:
Andor Kjesbu (form.)
Jorodd Røe
Alf Ward

Trimutvalg:
Else Elvereng (form.)
Gunnhild Leirset
Kari Morken

Veresfestivalkomitéens underutvalg:
PR-komité:
Johs Overmo (form.)
Kjell Kulsli
Einar Holmli
Salg/restaurant:
Leif Svartås (form.)
Liv Bjartan
Brynjar Aksnes
Friluftsaktivitet:
Per Storholmen (form.)
Bjørn Gomo
Per M. Ward
Stafettkomité:
Kjell Ottermo (form.)
Geir Lustad
Ottar Julnes

Svensk/norsk utvekslingskomité:
Johs. Overmo (form.)
Inger Holmli
Torbjørn Julnes
Andor Kjesbu

Maraton-komité:
Johs. Overmo (form.)
Håvard Elnes
Håkon Bjartan

DIKT AV SISSEL HERMANN

ARGO!

Brune øyne ser hengivent
opp i mine lyseblå,
halen logrer, blidt og koslig,
pelsen er så myk og grå.
En sju månders hvalpeslyngel
har min hjerterot nå felt,
midt i verste slyngelaldren,
er min lille, tøffe helt.

Sporer elg som en voksen,
gammel, dreven hundekar,
men fremdeles har han hvalpens
fakter, og er søt og rar.
Vesle Argo, du — en lykke
jeg en vakker vårdag fikk,
men størst av alt er
kjærligheten
i ditt brune hvalpeblikk.

Bjørka

Det står der ei ungmøy
så fager og mjå,
med stolt lyfta hovud
mot himmelen blå,
den vakraste møy
du på jorda kan sjå,
så fager og høgreist som få.

Ho står der i haustsolas
klåraste skin,
strør gullpengar
om seg
frå gullpungen sin,
og kjolen han blenkjar
som sølvfarga lin
mot håret, så gullgult
og fint.

Voggevise for Robert Daniel

Såvvå Robert Daniel, mor ska passe på dæ,
fer nu ere seine kveill, ongan ska kle tå sæ.
Ut' der rase stormen støgt, men nu kan du såvvå trøgt,
såvvå heile natta, mor ska slepp ut katta.

Såvvå Robert Daniel, far han e i fjøse,
og nu erre seine kveill, vi ska sløkke løse,
ku og kælv ska såvvå godt, drøm om sol og gras og slått,
såvvå littje ongen, hør på voggesongen.

Såvvå Robert Daniel, sov me smil på leppa,
og på dine raue kinn, kvile lange veppa.
I mårrå erre nok ein dag, du og hoinn ska leik ilag,
du ska vakn tile, men nu ska nåvvån kvile.

Nu søv Robert Daniel, godt og trøgt på puta,
stormen stilne, månemainn' kike gjennom ruta.
Inn på mammas minste dreng, som søv i si vesle seng,
natta står imot ruten, godnatt du vesle guten.

Om å ta vare på det gamle

Av Johannes Overmo

Når vi nå for 10. gang arbeider med Helgådals-Nytt, er det kanskje på sin plass med noen refleksjoner og personlige betraktninger.

Den første tida var det ikke fritt for at vi i redaksjonen spekulerte på hvilken form klubbavisa til Helgådal idrettslag skulle få. Og en må kunne si vi var heldige som valgte en løsning med sterkt lokalhistorisk preg. Interessen på dette felt har utviklet seg enormt her i bygda på disse 10 årene. Folk er nå for alvor blitt interessert i å ta vare på sine egne «røtter». Mere fritid og bedre råd er selvsagt også ting som betyr noe i denne sammenheng.

Etter hvert så får den som driver på å arbeide med gamle saker større respekt for hva det betyr — på godt og ondt. Det koster ikke så rent lite både av arbeid og penger, hvis man på en skikkelig måte skal ta vare på det gamle. Og det krystalliserer seg derfor etter hvert ut at man bør forsøke å finne ut hva som er verdt å ta vare på, og hva som ikke er det. Dette er et meget vanskelig spørsmål, og jeg skal slett ikke hevde at jeg kan gi noe fasitsvar på det. Men jeg har i alle fall oppdaget en del ting gjennom de årene som har gått og som jeg vil nevne til ettertanke for våre lesere. Jeg vil med en gang ha sagt at jeg selv er den første til å innrømme hvor dum jeg mange ganger har vært når det gjaldt å ta vare på min slektsarv, jeg ser mye nå som jeg ikke oppfattet i tide.

I utgangspunktet vil jeg si at det er liten vits i å ta vare på ting som ødelegges innen få år er gått. Skal man bevare noe, må det helst skje på en slik måte at det blir varighet i det. Og da blir det en del ting som skiller seg ut: Bygninger, f. eks. og større gjenstander skal man være klar over krever mye om de skal bevares. Naturens lover nytter det ikke å stride imot. Da er det bedre å satse på ting som er mere bestandig. Og her vil jeg nevne noe som har vært altfor lite respektert både av den vanlige mann og av museumsfolk helt fram til de siste årene: Papiret — skrifter og bilder. Oftest har man tatt vare på gamle kråskap, mens innholdet er kastet på ilden. Grunnen til dette er antagelig at omstreifende opphandlere har reist rundt og budt større eller mindre beløp for slike ting, derfor anser folk det verdifullt. Og for opphandlerne, som skal selge det videre og gjøre penger på det, er selvsagt et møbel langt mere verdifullt enn noen papirer. Men for den som bor på stedet og vil ta vare på sin egen slektsarv, betyr bilder, notater, dagbøker osv. oftest mye mer. Og når det gjelder papir, hva er mest verdifullt her? Hvor ofte har det ikke skjedd at man har tatt vare på bøker som ser fine ut i permen, mens personlige notater, dagbøker, handskrevne protokoller osv. har endt på varmen fordi de ser brune og skrukkete ut. Her har det gjennom tidene skjedd, og kommer sikkert også i fremtiden til å skje mye dumt. Jeg vil anbefale folk å tenke over dette neste gang det ryddes. Trykte masseproduksjoner har i realiteten liten verdi, du kan gå på biblioteket og låne ei slik bok eller du kan kjøpe ei i bokhandelen. Med gamle bøker er det selvsagt noe helt annet — her kan verdien være stor. Personlige notater og handskrevne protokoller finnes bare i dette ene eksemplar og vil få stor verdi etter hvert som tiden går. Og her tenker jeg ikke først og fremst økonomisk verdi, men verdi for dem det gjelder.

Med det samme jeg er inne på det med økonomisk verdi, kan jeg som en kuriositet nevne at et fireskillings frimerke på en konvolutt fra 1855 i dag er verdt 20.000 kroner. Hvor mange har ikke brent opp gamle konvolutter? Selv om frimerkeverdien fra tiden etter at myntsystemet gikk over til kroner og øre i 1875 er adskillig mindre, så kan nok en samler gi adskillig for et frimerke som er kun 50 år gammelt.

For å unngå misforståelser vil jeg med en gang ha sagt at når jeg nevnte kråskapet og innholdet, så er dette ingen anbefaling til å sage opp kråskapene til ved. Selvsagt ikke. Disse og andre møbler som er laget av bygdehandverkere er i høyeste grad varige ting som er fine og verdifulle, og det anbefales på det varmeste å ta vare på slike ting. Og da helst i sitt rette miljø, der det egentlig hører heime. Og helst da så mange møbler at man kan innrede et helt rom, da først får man den rette atmosfæren.

Også redskaper, særlig slike som er på veg ut, burde bevares. Men her er det ofte slik at man forer forråtningsbakteriene godt. Tingene blir slengt i ei gammel bu der taket etter hvert forfaller, og både hus og redskaper går til grunne. Det kan være bedre å ta seg av noen få gjenstander og oppbevare disse skikkelig enn å samle mye og la alt seile sin egen sjø.

Klær av eldre mote er også interessante å ta vare på. I dag finnes det midler mot møll som gjør det mulig å oppbevare klær i lang tid, om det får henge tørt.

Så noen gode råd når det gjelder oppbevaring av bilder og papir. Lys og fuktighet er de verste fiender her. Det er best å oppbevare papir mørkt og helst i vanlig værelsesfuktighet. Både for liten og for stor fuktighet er skadelig. Til oppbevaring av bilder er de gamle albumene fine. Og der bør det være notert data for det enkelte bilde. Hvor og når det er tatt, navn på personer og ting på bildet og gjerne navn på fotografen. Når det gjelder varighet på bilder, så er polaroidbilder sterkt å fraråde. Selv under gunstige oppbevaringsforhold er de ubrukbare etter 25—30 år. Fargebildene er etter hvert blitt bedre, men kan fremdeles ikke måle seg med sort/hvite i varighet.

Papirene bør gjerne oppbevares i ei mappe eller konvolutt så de ikke skrukkes, og gjerne i ei mørk skuff på et loft. Og husk konvoluttene! De er for verdifulle til å kastes, og de tar jo så liten plass.

En fare jeg enda ikke har nevnt er brann, noe man selvsagt aldri kan gardere seg imot. Man kan kjøpe et brannsikkert skap for oppbevaring av papirer o. l. Dette skal helst plasseres mot yttervegg, slik at det faller ut under brann. Men et slikt skap

er forholdsvis kostbart og har liten plass, det er jo så mye mer i en heim man også er redd for enn bare de gamle papirer. Så stort sett vil en heller anbefale folk å få tak i brannslokningsutstyr og ha i hver heim. De første minuttene betyr mye når brann bryter ut, og hvis man da kan få bukt med ilden, redder man både gammelt og nytt i heimen.

Det har hittil bare vært snakk om å ta vare på ting selv. Noe jeg personlig anbefaler på det varmeste, for da forblir tingene i sitt rette miljø. Og jeg har museumsbestyrer Steinar Bergs ord på at dette er den ideelle museale løsning. Men det kan være situasjoner hvor gamle ting står i fare for å gå til grunne, og da skal alle være klar over at det finnes institusjoner som tar seg av slike ting. Først og fremst vil vi her nevne Verdal museum. Men her lider de av plassmangel, og museets folk venter med lengsel på sikre oppbevarings- og utstillingslokaler for sine gjenstander. Noe det er håp om skal komme om ikke så altfor lenge.

Alle som gir gjenstander til et museum skal ha kvittering, og ved Verdal museum brukes en spesiell diplom til dette, og den skal være underskrevet av styreformannen og den som har tatt imot gjenstanden.

Et godt råd til alle som rydder i gammelt og skal kjøre til søppelplassen på Ekle: Kjør først om museet og la Steinar Berg se over de gamle tingene, enten det er gjenstander eller papirer. Han kan gi gode råd om hva som er verdt å ta vare på.

Vil samtidig også nevne Lokalhistorisk arkiv ved Verdal Folkebibliotek, som tar imot papirer o. l. for oppbevaring. Man kan her selv bestemme om papirene skal være tilgjengelig for andre til gjennomlesning.

Vi i Helgådals-Nytts redaksjon samler ikke originalpapirer og ønsker heller ikke å gjøre det, vi anser det viktigst å få folk i hver sin heim til å ta vare på gamle ting, men vi er nå som før absolutt interessert i å få låne bilder og gamle papirer til avskrivning eller kopiering. Vi har opp gjennom årene fått svært mye hjelp i så måte og vi håper at vi har forvaltet denne tillit på en slik måte at vi også i fremtiden tør å gå inn til folk, både i Helgådalen og ellers.

Helt til slutt vil jeg minne om en ting: Om 30 år er dagen i dag historie. Det skader kanskje ikke at vi tenker over dette en gang iblant, særlig når vi tar bilder. Det er verdifullt å ta bilder av motiver som snart vil forsvinne av en eller annen grunn, eller hendelser som er ekstraordinære.

Når det gjelder bilder av personer, så ta dem helst i en naturlig situasjon, f. eks. under arbeid, idrett eller dagligliv ellers. Dette har det alltid blitt syndet mye imot. I Arnt Kjesbus arkiv finnes nå nærmere 2000 bilder, men nesten ingen som viser folk i arbeid. De står oftest oppstilt vendt mot fotografen. Man kan selvsagt se mye av et slikt bilde, klær, redskaper osv., men enda mere forteller et bilde som viser redskapen i bruk. Med nåtidens fotoutstyr er det ikke noe problem å «fryse» en situasjon med bevegelse, så hvorfor ikke benytte seg av moderne teknologi? Og så, glem ikke å notere dato, navn etc. mens man enda er sikker på hva som er riktig.

Jakthistorie fortalt av Severin Helmo

En Anders Tosteigan hadde ein dag i «håbolla» funnet «levningane» etter ein elg som var skutt på Hervola. Da han fann ut at han som var så nære ved, kunne bli mistenkt, tok han og meldte fra. Det vart forhør om saken. Fleire var med i forhøret, deriblant Kristen Sagvold. Da han vart tilspurt om korsom var den næreste til dette. Han svarte da at det måtte være Anders Tosteigan.

Anders Tosteigan kom da meget trangt i det, men han kom seg fri, og ingen av de andre ble kjent skyldig.

Men det va nu kanskje Kristen kallen læl, trur æ, han va en bra elgskyttar. Sa gamle Helmo.

O. K.

Det gjaldt å holde svansen kvass, forteller Jon Rydning, som her demonstrerer filing på Tinsvollen den 4/10 1981.

Kaffekjelen

Anton Selnes og en del yngre karer holdt på å bygge skjerm for fløytinga ved Kløftåtfossen i Ferlandet. De bodde i ei gammel rønne av ei skogskoie, mørkt og gissent var det der. Når de var ferdig med oppdraget og skulle rydde og gå til bygds, fant de to musskjelett i kaffegruggen da de tømte kjelen. De yngre karene fikk brekninger da, men gamle Selnes sa:

«Æ hi da syntes kaffe'n hi verri så fyldi i seinar ti'in».

Fiskekonkurranse

På en fiskekonkurranse var det en guttepjokk som fikk en ørret på 260 gram, og ble dermed dagens vinner av førstepremien.

To karer stod og beundret både gutten og fisken. En av karene uttalte: «Du sjøss vel litt på han bestefar som også var en storfisker.» Da kom det brått fra den andre karen: «Nå ja, men sjøss han mye på bestefaren, er det er vel ei svart løgn at han har fått denne fisken og da.»

J. R.

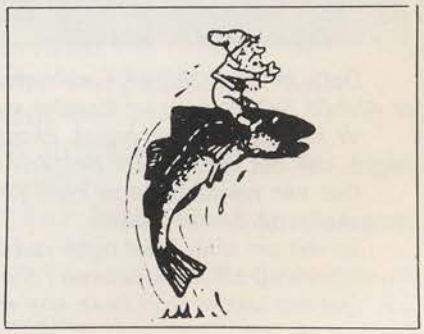

HØRT I FORBIFARTEN

Av J. D. Holmlimo

Johannes Overmo

— Ha æ haft hoinnauga kunn æ ha fått litte tå kvart.

*

Hallvor Nessemo og Ivar Nordnes

sto å snakka om snus.

— De e nån som spøtte så nefst tå snusa, sa Halvor. — Å de kjæm tå di at dæm ligg å stekk bortin me tongen. Men de e ingen fara om du hin inni heile natta heill, vess du bærre itt røre åm.

*

Bernhard Enes

og jeg møttest på forretningen hos Knut Enes. Det var «tippedag». Jeg holdt noen kuponger fram for Bernhard og sa: — Når de hennan hi gått runngangen, da ska e bli slutt me at æ ska gå ti arbeskleåm.

Svaret kom kontant:

— Du bli vel nakjin da.

Ole Trøbak

var uvanlig høg av vekst og en riktig staskar. Men det var noe annet og, med han Ole: Han var så overlag lik kong Håkon. Det var nok ingen ting å skamme seg over. Kameratene hans kalla ham ofte for Hans Majestæt. Ole var bygningsssnekker. Ei tid arbeidde han i Austgrunnan. Det var låven som skulle restaureres. Etter endt arbeidsdag gikk han heim. En gang han var på heimtur møtte han Sefanias Kolstad. — Hva bedriver Hans Majestæt for tiden? ville Sefanias vite. — Nættopp nu heill æ på å jærom Grunnloven, var svaret.

*

Gunnbjørn Sagen og Johannes Skavdal.

Gunnbjørn var en stor og røslig gubbe. Og krefter hadde han nok av. Men «gælnsinn» var visst bare noe han hadde hørt snakk om. Med Johannes var det motsatt: Han var heller liten av vekst og ikke så «lang å tøye».

Gunnbjørn og Johannes arbeidde sammen med far på «Saga», som de brukte å si. Det var ikke kokklag i «Sagstuggun», så de laga mat kvar for seg.

Han far fortalte:

— De va en kveill at Johannes skull steik pannkak. Men de va itt så greitt, fer mjøle hans va bort. De teintes lunta me ein gång. — Kæm såm hi stelli mjøle mett? Mæn de va ingen såm meilt sæ på. Da roft han Johannes me høg røst: Uummmm — Æ ska hå att mjøle mett. Da va e ein som sa, i brakka: Æ veit kæm de e som hi stelli mjøle dett, æ. De e han Gunnbjørn. Han Gunnbjørn ha nettopp gått ut. Han Johannes steig oppå en stol nemme døra, å skull ta tjyven når han kom in. Me de såmmå han Gunnbjørn fekk haue inom døra, planta han Johannes knyttnåvvån rett i skallen på åm Gunnbjørn, å roft: — Mjøltjyv. Gunnbjørn sa ittnå. Han sto berre å såg pån Johannes. Men så san: Æ e skylli gu å kvar mann. Men dæ ska æ betal straks. Betalinga va en hærle omgang juling.

*

Gustav Hage

fortalte om Kveinnmo-Martin:

— Han va frøktele te å eta skråtobak. Han pakka fullt inom de ein kjinnbeine. Men te slut så vart e så stært at de breintes høl på kjinnbeine, så sausen rann ni hælskrokjen. Han budd på Øyster-Kluka ilag me to sånni. Så va e en vinter at Kveinnmo-Martin fraus ihel på Veresfjelli. Sånnin hans va sta å heinta tin. Dæm kjaul me frauslea. Kalln va stivspækt. Dæm hoven oppi kjærman å sætt sæ omskråvvånes oppån. Når dæm kom åt Øyster-Kluka så reist dæm oppen borti i krå på låva. Å så reist dæm på fæst i Leksdala.

Dan ætte skull vi åt Øyster-Kluka å få ti høy. Æ va berre stakkalongen å vesst nu ittnå om de sto nån dauing på låva. Når vi va på hella, så kom æ på at æ skull håpp ni låven. Der va e kulende mørt. Æ for å strauk me i hand ætte veiggja, te æ bynt å hammel på en stivspækt kall. Mæn gubevare dæ, da for æ fort tebaker.

NAMDALSKOIA

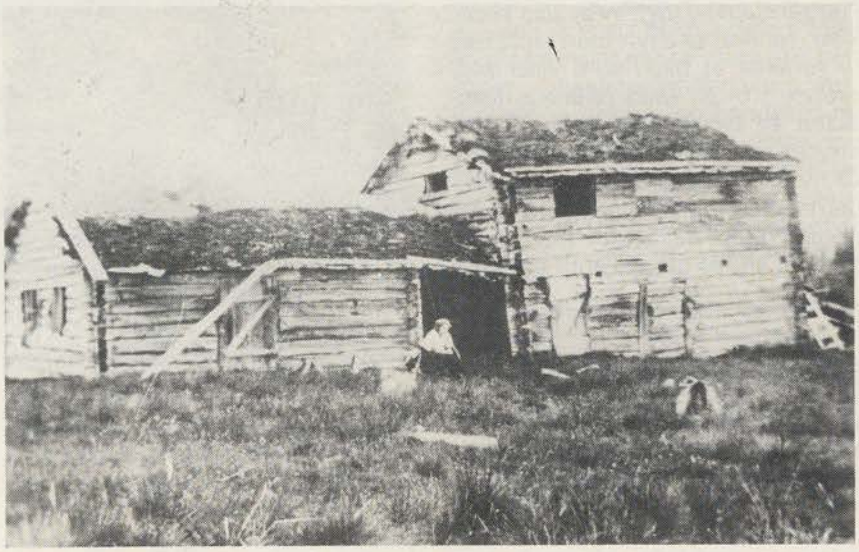

Dette bildet er tatt på Tveråholman like før huset brann opp i 1943. Det er Alvhild Sellæg som sit framfor inngangen.

Vi kan her sjå eit typisk eksempel på ei såkalla «Namdalskoie» til høgre, der det var rom for hestene i første og folket i andre høgda.

Det var namdalingane som hadde med seg skikken med å bygge skogskoier på denne måten.

Vi veit om slike koier også ved Lille-Høysjøen, ved Bantjønna vest for Nordkleiva og på Auskinvollen i Kverndalen. Alle desse vart bygd i 1920-åra. Det har sikkert vori fleire enn desse vi har nevnt opp her.

Begravelsa etter Ole Jakobsen (Overholmen), «Ol'Jakobsa» i 1914

Sittande frå venstre: Nils Snekkermo, Marius Skoknes, Jon Ågesen, ?, ?, ?, Margrete Bjartan, Karoline Nessemo, Anna Lustad, Kersti Kleppa, Marta Helgås, ?, ?, ?, Magda Plassa, Ragna Ottermo, ?, Anna Plassa.
Ståande frå venstre: Severin Helgås, Hallvard Ottermo, Martin Helgås, Peder Brattås, Hans Snekkermo (bak), Iver Julnes, Tomas Helgås, Gustav Ottermo, Martin Nessemo (Sagen), Teodor Nessemo, Johs. Skjækermo, Edvard Hansen, Anders Tosteigan, Olaus Skoknes, Mekal Helgås, Olaus Brattås, Ole Brattås, Hansine Skjækermo, Ole Snekkermo, Marit Plassa, Hallvard Nessemo, ?, Anders Julnes, Ingeborg Mælen, Morstinus Helgås, Ellen Brattås, Laura Brattås, Ole Helgås, Anna Skoknes, Anna Snekkermo, Inga Brattås, ?, Martin Kleppen.

Dei tre ungane som står midt på bildet: f. v. Tomas Kleppa, Olaf Helgås, Trygve Skjækermo.

VED HESTÅTJØNNENE

Far snakket ofte om Heståtjønnene,
sin ungdoms fiskeplass.
Fortalte historier fra skog og fjell
i mørke vinterkvelder
til et opent guttesinn.
Her kom han
med lange skritt gjennom bjørkekjerret
med bambusstanga på nakken.
Slengte marktugga forsiktig
utom starrkanten.
Satt ved elden
over mørkeste natta
for å vente på morgenbette.
Eller kom forbi her
på fargesprakende høstdager
med hagla i armkroken
for å høste av fjellets grøde.

Fars fiskeplass,
for lenge siden.
Femti vintrer har snødd
over åsene her siden den gang,
og femti vårer
har kommet med sus fra sør
for å vekke fjellet til liv.

Nå er det jeg som sitter her
ved kaffevarmen.
Ser de samme bergkollene
runde seg mot himmelen,
lytter til den samme stillheten.
En ring er sluttet.
En vandrer har krysset et spor.

Arvid Pedersen.

Svensk/norsk kulturtreff

Etter at vi i fjor sommer var på besøk hos Kallbyggene, var det i sommer vår tur til å arrangere. Kulturtreffet foregikk i forbindelse med Kall/Helgådalsmarsjen på Elneshøgda 25. juli.

Et fantastisk vakkert sommervær var det, en av de få godværsdagene sommeren 1981 hadde å by på, og mange mennesker fant vegen til Elneshøgda.

Først var det «landskamp» i fotball mellom Helgådal og Kalls IF, og her var vertskapet ubeskjedne nok til å sikre seg begge poengene. Vi får håpe kampen gir våre venner på andre siden av Kjølen inspirasjon til å satse ekstra hardt i treningsøktene i vinter slik at de kan «reise kjerringa» ved neste korsvei.

Etterpå var det «Tre-landskamp» i de såkalte hedenske disipliner tautrekking, styltegåing, støvelkasting og snuseting mellom Kall, Inndalen og Helgådalen.

Tautrekkinga gav en suveren seier til vertskapet. Mot de håndplukkede helgådalskjempene Torbjørn Julnes, Ola Berg, Per Fredriksen, Melvin Ness, Magnus Julnes samt brødrene Pål og Tore Holmli hadde såvel nuværende og utflytta inndalinger samt fotballkledde kallbygger lite å stille opp. Men vi vet at begge våre motstandere har sterke folk i bakhånden, så neste gang kan resultatet straks bli et annet.

I støvelkastinga befestet Magne Holmli sin posisjon idet han forsvarte sin verdensrekord fra i fjor i denne disiplinen som dessverre ennå ikke har fått innpass på det olympiske programmet. De gamle gubber som rår innen den internasjonale OL-komité har vanskelig for å følge opp med og hente impulser til nye disipliner der slike er å hente. —

Helt uten dramatikk foregikk forresten støvelkastingen ikke. Omtrent midtveis ut i konkurransen ble støvla, en grønn høyrestøvel av merket VIKING sport, påført ei revne ved hukkukul'n og tok inn falsk luft. Kastene ble naturligvis kortere etter dette. Men heldigvis ble det ikke innlevert protest fra noen av lagene.

I disiplinen snuseting ble det uhyre jevnt og spennende idet samtlige lags utøvere gjorde en helhjertet innsats. De mer «profesjonelle» snuseterne får ha oss unnskyldt for at vi her vil trekke fram David Mitchells innsats spesielt. Han kommer fra Birmingham, England, han David, men er inndaling så god som noen. Og til tross for at han aldri hadde smakt snus før, gav han seg med i konkurransen for å stille fullt lag. Og han gjorde det med glans. En slik sporty innstilling skulle vi gjerne sett hos langt flere mennesker!

Det er mye alvor i god skjemt. Og disse uhøytidelige konkurransene er bare en bismak i denne sammenheng — det viktigste er at båndene over landegrensene blir knyttet nærmere sammen.

JO

Torbjørn Julnes rekker hendene i været etter en suveren lagseier i tautrekkingskonkurransen. Flott sportsånd også av Inndals lag anført av David Mitchell t. v. og Kalls lag t. h.
Kallbyggene ville forresten ha litt av æren idet samme Julnes har hentet krefter gjennom 20 års arbeid i Jämtlandske skoger.

Deltakerne på Kall/Helgådalmarsjen 1981 på utsiktsplassen ved Jermstad.

Leserbrev:

KRØYTS-ELLEN

Hjertelig takk for julehilsen, og for «Helgådals-Nytt». Med sitt alltid interessante innhold — så også i år — er dette blad etter kvart begynt å bli «årets julehefte» for meg.

Av særlig interesse i år var opplysningene om bosettinga i Skjækerdalen, og om Anders Krøyts.

Angående det siste så har jeg opplysninger som kanskje kan være av interesse for dere, og som jeg herved meddeler.

Utover siste halvdel av 1800-tallet hadde vi her i Ogndal en finnekvinne som i daglig tale ble kalt «Kryss-Eln». Hennes fulle og riktige navn var Ellen Sofie Andersdtr. Krøyts, iflg. folketellinga i 1875. Hun var f. i Ogndal 15. juli 1822, og døpt i Skei kirke. Som hennes foreldre er da innført «Anders Mortenson og Margrete Jakobsdtr. Find». De har vel da trolig oppholdt seg i Ogndalsfjella med reinsflokken sin på den tid. Senere har jeg ikke funnet mere om dem i Ogndal, før i 1875, da Elen bor på en av Årholtgårdene (denne gården er nå nedlagt forlengst). Hun er da oppført som eier av 5 reinsdyr, og ernærte seg forøvrig av «at reparere Findsko». Hun er ugift.

Fra 1885 eller 86 bodde hun om somrene i et lite gammelt stabbur på en plass under gården Bjerkem i Henning. Det skulle ikke være ildsted her, så maten sin kokte hun utendørs. Om vintrene oppholdt hun seg i Strådalen, etter hva gamle folk har fortalt meg. Kanskje hadde hun ennå noen reinsdyr der oppe? Hun skulle forresten — som vel finner flest — være meget flink skiløper, noe hun drev helt til i 80-årsalderen, er det fortalt. Etter noen år i dette stabburet kjøpte fattigvesenet en liten, gammel stue til henne i en annen Bjerkemsplass, og her bor hun ved folketellinga i 1891, d. v. s. på tellingstidspunktet oppholder hun seg på Skalstufjellet. Var vel på besøk hos slektninger. Hun er f.ø. betegnet som «Tigger». Da hun ikke lenger var istand til å greie seg sjøl, ble hun bortsatt til en Suseggplass, nabogård med Bjerkem. Og her døde hun den 21. mai 1912, 90 år gml. Ligger begravet ved Henning kirke.

Ved auksjon over det lille som kunne være igjen etter henne, kjøpte en onkel av meg ei lita skål av et noe sjeldent og nærmest ubestemmelig, glassaktig materiale, i gult og blått. En datter av meg fikk den hos ham straks før han døde.

Vi har her på Årholt også et annet minne fra den tid da Elen bodde her på grunnen, nemlig brønnen hvor hun hentet vatn. Det heter den dag idag for «Kryss-Elnhølet».

I notater etter en ogndaling som døde for snart 60 år siden er det nevnt at en datter av Anders Krøyts, Kjersti, eller «Finn-Kjersti» som hun ble kalt, en gang hadde fortalt ham at hun hadde fulgt faren på hans vandringer på hans gamle dager. Han var da nesten blind. Under et besøk på Sparbu prestegård hadde presten bedt Anders om å lese «Fadervår» på de språk han påstod å kunne. Anders hadde da lest det på 7 forskjellige språk, og presten var blitt mektig imponert, som rimelig kunne være.

Det samme skulle Anders ha foretatt overfor svenskekongen en gang, under dennes reise gjennom Verdal, hvortil kongen skal ha svart: «Ni burde varit rektor.» Og senere kalte han seg alltid «rektor Krøyts», iflg. førnevnte kilde. Dette er vel sikkert samme episode som den som er nevnt i «Helgådals-Nytt». Og nevnte «Finn-Kjersti» er vel identisk med kona til Pelle Jonsa.

Etter kirkeboka for Sparbu bodde Anders i sine siste leveår under gården Eli i Henning, iallefall døde han her den 22. jan. 1858, 81 år. Han er da innført som «Afskediget Findskolemester Anders Mortenson Krøyts». Så både han og datteren Elen ligger altså begravet ved Henning kirke.

Ogndalen, 19. januar 1981.

Tormod Aarholt.

Forretningsbanken a/s
Verdal
Midt-Norges
ledende bank

Vi ønsker våre kunder og forbindelser

God Jul og godt Nytt År

Innendørsmekanisering

Produktutvikling via forsking og praktisk testing er måten Alfa-Laval sikrer sine kunder tidsmessig utstyr tilpasset norske driftsbygninger:

Utgjødslingsanlegg og Pumper, Melkeanlegg

for grov- og kraftfôr **Utfôringsanlegg** | **Vaskeautomater** *for melkeanlegg*

rengjøringsbørster dyppevæske m.m. **Hygieneutstyr** | **Melkestaller** *for løsdrift og fellesbeite*

for de fleste dyreslag **Innredninger** | **Duovac** *kua «styrer» selv melkerutinen*

Drikkeutstyr, Kudressør, Klippemaskiner, Bindsler *m.m.*

Ta kontakt med vårt feltpersonale som er spesialutdannet til å ta seg av:

Planlegging - Prosjektering - Rådgiving - Salg - Service - Montering

SALG: Einar Gren, tlf. 42 374

SERVICE: Odd Magne Green, tlf. 79 395
Ole A. Rotmo, tlf. 70 753

ALFA-LAVAL I SAMARBEID MED FELLESKJØPET

SPAREBANKEN
INN-TRØNDELAG AVD. VERDAL
Tlf. 78 122

Distriktets dekklager

Salg

Service

Startbatteri - Kjetting

Duun bilhengere

Wullums
VULKANISERING A-S
VERDAL
Tlf. 78208

VOLDEN DAGLIGVARE
Inneh. Else Elvereng
Tlf. 70 462 — Vuku

Minsaas Maskin
VERDAL
Telefon: Privat 78 331
Kontor/Verksted: 78 466
Mobiltelefon 097/53 046
33 250/48 760/68 406

Leverandører: 585
Mottak: 39 mill. l kumelk, 100.000 l geitmelk
Produksjon: 2700 tonn Jarlsbergost
1200 tonn brunost
6 mill. liter konsummelk
Ansatte: 79

Omsetning av meierivarer til ca. 35.000 mennesker
Butikker: Levanger og Verdal

A/L Innherredsmeieriet

Verdal Blomsterforretning
og **Gravferdsbyrå**
Tlf. 79014
Innehaver Oddvar Haugan

BYGGMESTER
O. KVERNMO
AUT. ENTREPRENØR
Tlf. kontor 78 940 — Tlf. privat 78 434

TRYGVE KOLSTAD A/S
Byggmester Aut. entreprenør VERDAL

BLI KJENT MED Cubus

VELKOMMEN TIL HANDEL I Cubus

en butikk i Ø-kjeden
Verdal — Levanger — Namsos

Arne B. Haug
Blikkenslager
Ventilasjonsfirma
Tlf. 78 276

ELAS A/S
Trådvareartikler
VERDAL - TLF. 78661

LADA
B.T.B.-Senteret
Inneh.: Arne Johansen

Stedet for sport
og fritid i Verdal
INTERSPORT
KJELL NORUM SPORT
7650 VERDAL
TLF. (076) 78 630

AUTORISERT BILVERKSTED
BENSINSTASJON
KRANBIL
VUKU Bil-Senter
Inneh. Haga - Haugan
Tlf. 70 916

HG HolmenGården
SKO & TEKSTIL A/S
Telefon 78029

VALMET - en nordisk traktor

NYHET

602
- nå også
med 4-hjulstrekk

Vel-kommen!

DEMONSTRASJON

IMPORTØR: **ØHM.Østlie & Hembres Maskin A/S** Stjørdal

VERDAL TRAKTOR A/S

Skilom er alt du trenger til en god norsk vinter

SKILOM

DOMUS SPORT

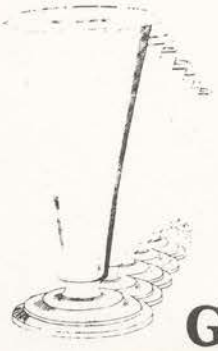

Hos oss
finner du godt
utvalg i premier
for alle typer
idrettsarrangementer

Gullsmedavdelingen

VI HAR ALT DU TRENGER I DAGLIG-VARER
STOR GRILL/FERSK-VAREAVDELING
INN/UTGANG MOT STOR PARKERINGSPLASS

DOMUS mat

DOMUS VERDAL

ÅPNINGSTIDER:
Mand., tirsd., onsd., fred. 8.30 - 16.00
Torsdag 8.30 - 19.00
Lørdag 8.30 - 13.00

VERDAL KOMMUNE

ØNSKER ALLE LESERE
AV HELGADALS-NYTT
OG INNBYGGERNE FOR ØVRIG
EN RIKTIG GOD JUL
OG ET GODT NYTTÅR

OPEL

Personbiler
Aktiv og Arctic cat snøscootere
TEXACO
Bensinstasjon og oljer
Verksted - Delelager

OPEL

VISBORG AUTO
BR. BENGTSEN
Tlf. 70 629 - 70 664
7650 VERDAL

GM

Juldølas utspring i Glupen

. Vi ser her den lille bekken som kommer fra vest og rett nedenfor bildets kant deler seg i to. Den delen som renner i nord blir til Juldøla, mens den delen som renner sørøver ender i Billingsåa og Innsvatnet.
Foto:
Lasse Johnson sen. 4/7-81.

Den gamle og så den nye tid - - -

Dette bildet tatt i Djupdalen 23/6 1981 viser den gamle vegarbeidskaren Halvor Nessemo sammen med den moderne anleggsarbeideren Terje Reitan.
Foto: Johs. Overmo.